

Emma Berthold, tooneelspel in vijf bedrijven – J.J. Cremer

Geschreven tussen 5 juli en -3 augustus 1865 in Den Haag. Handschrift in de Koninklijke bibliotheek in 1952. 53 fol.

1e druk in : Geïllustreerd stuiversmagazijn, afl. 7-9, 1869. Den Haag: Gebr. Belinfante, 1869.

2e druk: Emma Berthold : toneelspel in vijf bedrijven en zeven afdeelingen. Den Haag: Gebr. Belinfante, 1870. 106 p. ; 21 cm

3e druk in: Romantische werken, deel 4. Leiden: D. Noothoven Van Goor, 1878. p. 272-379.

4e druk: Emma Berthold en Boer en edelman. Leiden: Sijthoff, [ca. 1887]. 2e druk. - 302 p. ; 18 cm. Vijftig-cents-editie ; 23.

5e druk: Emma Berthold en Boer en edelman. Leiden: A.W. Sijthoff's Uitg.-mij, [ca. 1908]. 3e druk. - p. 1-93. Bibliotheek van Nederlandsche schrijvers.

6e druk: Emma Berthold en Boer en edelman. Leiden: A.W. Sijthoff's Uitg.-mij, [ca. 1908]. 3e druk. - p. 1-93. Vijftig-cents-editie. Rode omslag.

6e druk: Emma Berthold en Boer en edelman. Leiden: A.W. Sijthoff's uitg.-mij., ca. 1917. 3e druk. p. 1-92. Romantische werken. Blauwe serie.

7e druk in: Emma Berthold en Boer en edelman. Leiden: A.W. Sijthoff's uitg.-mij., ca. 1917. 4e druk. p. 1-92. Romantische werken. Rode serie.

Affiche premiere:

Schaumburg te Aachen.

TER GELEGENHEID DER INWIJDING VAN HET GEBOUW,
zullen de toneelstukken van den Stads-Schaumburg te Amsterdam,
onder Directie van ROOROL, TIASINK en PETERS
de eer hebben te vertoonen op
DONDERDAG 9 November 1865,
EMMA BERTHOLD,
aansluitend in vijf bedrijven, of anders te wilsen,
door
J. J. CREMER.
(NOOIT OF TENIG VOORSTEL VERTOOND.)

ROLVERDEELING.

Van Willeld, degeniaalste man	de He. Tjerk.
Edmond, zijn broer, Marijnschilner	Koninkmaker.
M. de wed. Berthold	Mrs. Sieste-Magaki
Emma	Klein-Garman
Lauri	van der Ploek
Casper, hals, haar zegenommet zoon	de He. Velman.
Otto, heijl	Wijstich.
Hanna, kucht van den zoon	Rigt.
Haupt, kucht van Nw. Berthold	Mrs. Berkm.
Een heer	de He. Schenker.
Een volgende	Spoor
De dapper	de He. Heijl
De	van Geysenb.
Se	A. Steunert.
Ganseligen, Heeren, Dames, Heeren, Dames en Jongvrouwen.	

In het derde tafereel: De de brug, gemanteld door den Balletmeester
A. P. VOTUS VAN HAMME, afgevoerd door de Dames HEISLER,
VAN GEYENBEEK en A. STEUNERT.

het stuk speelt op een dorp in Gelderland.
VORBEREIDEN DOOR
EEN PROLOOG,
VOORGEDRAGEN DOOR DEN HEER A. PETERS.
De voorstelling zal worden beëindigd door:
„KOM HIER”.
Het spel is een bedrijf, door T. J. KIRKHOVEN

Leonard, tooneelmeester	de He. Kerkmeester.
Lauri, tooneelmeester	Mrs. Kerkmeester.
Peter, kucht van Leonard	de He. Rigt.

De voorstelling valt voor ten behoeve van Leonard.

Aanvang ten 8.00 uur.

PRUZEN DER PLAKATEN.

1e. Rijk, Lagen, Stallen, Ransoren f 2.00. 2e. Rijk, Lagen, Stallen f 1.50.
Pakket f 1.15. 3e. Rijk f 0.80. 4e. Rijk f 0.50

Het hantel met het kopje van de platen is geschilderd van de voorstelling
2 tot des voorbijdag 4 uur.

Militairen in uniform hantel op den 3en en 4en dag half gill
de hantel hantel van 50, 100 en 200.

Gezocht is G. J. THOME in Aachen

Reproductie van het eerste programma (9 November 1865).

Dagboek A. Ver Huell 1864:

Hoe vierde ik de Oude-Jaarsavond? Voor eenige jaren, met mijn ouders en talrijke familie. - Er waren altyd een 10 à 12 mensen bij ons, daar mijn vader de oudste was. - Nu, gebrouilleerd met mijn éénigen nog in leven zijnden oom, en alleen met mijn hondje. -

• 1864.

5 Jan.^{ij}

Kreeg van avond tegen 9 uur de eerste Idéen voor een *Toneelstuk*

• tot opening van het nieuw Tooneel alhier. -

• *Toneelstuk*

Nimmer gepubliceerd en er zijn geen ontwerpen bewaard gebleven. Het stuk dat uiteindelijk tijdens de openingsvoorstelling van de nieuwe Arnhemse schouwburg zou worden opgevoerd, is geschreven door Jacob Jan **Cremer**.

Algemeen handelsblad, 9 januari 1865:

INGEZONDEN STUKKEN.

Aan de Redactie.

Al wie onzen gevierden novellist, den Heer **Cremer** kent — en wie kent hem niet — zal gewis met belangstelling hebben vernomen, dat eerstdaags een door hem vervaardigd toneelstuk op den stads-schouwburg zal worden opgevoerd.

Van den Heer **Cremer**, die in zijne novellen reeds zoo vele bewijzen gaf van bekendheid met de eischen der dramatische kunst; van hem, die in zijne voordragt, welligt meer dan passend is op den kathedr, bestendig streeft naar eene zoo veel mogelijk plastieke voorstelling der per n, die hij sprekende of handelende doet optreden, mag men een stuk te gemoet zien, dat den aanschouwer boeijen en diens toejuiching uitlokken zal. Maar het boeijen van den aanschouwer, het uitlokken van toejuiching mag het hoofddoel niet zijn van hem, die voor het tooneel werkt. Of de Heer **Cremer** daarvan doordrongen is, wie zou er aan mogen twijfelen! Hij die in zijne novellen, door zoo menig gelukkigen greep uit het leven, getoond heeft met de hoogere, ook aesthetische eischen der kunst bekend te zijn, zal, wij verwachten het met gerustheid van den smaakvollen novellist, ons tooneel verrijken met een voortbrengsel, dat niet slechts waarheid ten grondslag heeft, maar ook strekken moet tot bevrediging van den goeden smaak en het zedelijk gevoel.

Moge de opvoering van Cremer's tooneelarbeid dermate gelukkig uitvallen, dat de geachte schrijver er door worde aangemoedigd zijne krachten verder te besteden tot opheffing van ons tooneel uit den niet zeer benijdenswaardigen staat, waarin het zich thans bevindt!

W. R.

Algemeen handelsblad, 16 januari 1865:

In het zangspel *Orpheus* beklagt Bacchus zich bij Jupiter er over, dat de menschenkinderen een drank hebben uitgevonden, „grog” genaamd, welke bestaat uit rum, suiker en kokend water, en dat zij door het gebruik daarvan zijn zuiveren, onvervalschten wijn ter zijde beginnen te stellen; ten slotte bekent Bacchus echter zelf, dat zoo'n mengseltje dan toch ook eigenlijk zoo kwaad niet smaakt. De woorden van Bacchus schoten ons te binnen, nadat wij gisteren avond kennis gemaakt hadden met het tooneelspel van den Heer **Cremor**: *Boer en Edelman*. In het mengsel van den Heer **Cremor** is rum aanwezig, want hier en daar heeft het een opwekkenden en prikkelenden smaak; de suiker heeft hij niet gespaard, daar hij weet dat het niet slechts de kinderen zijn, die veel daarvan houden; maar een voornaam bestanddeel is — water; hoewel de Heer **Cremor** ditmaal dus geen onvervalschten wijn geschonken heeft, begrijpen wij echter zeer goed dat zoo'n mengseltje menigeen toch eigenlijk zoo kwaad niet smaakt. En dat is dan ook gisteren avond het geval geweest; het publiek heeft den schrijver ten tooneele geroepen en hem toegejuicht toen hij verscheen. Dat deed ons genoeg; de Heer **Cremor** is een man van talent; daarvan heeft hij ook in zijn *Boer en Edelman* bewijs geleverd, al is een tooneelspel geene novelle en al gelijkt zijn stuk meer op de laatste dan op het eerste. Er is beweging en oorspronkelijkheid in; hij heeft het leven, het karakter, den toon van het platteland bestudeerd niet alleen, maar bezit ook het vermogen het weder te geven, al doet hij het in zijn *Boer en Edelman* niet in den concreten vorm, die een eerst vereischte is op het tooneel. Wij betreuren het dat de arbeid van den Heer **Cremor** niet in druk is verschenen; want hoewel wij den indruk dien het stuk na eene enkele voorstelling op ons gemaakt heeft, hebben medegedeeld, zouden wij ons gaarne in de gelegenheid hebben gesteld gezien, om het op ons gemak te lezen. Na de vermelding dat wij niets hebben dan lof, grooten en welverdienden lof voor de opvoering in haar geheel en voor de Dames Kleine, Coenen en v. d. Finck en de Heeren Tjasink (uitstekend in het karakter van Peter Michels) Roobol en Kistemaker in het bijzonder, eindigen wij voor heden; in onze volgende Zondags-editie zullen wij, na nog eene opvoering te hebben bijgewoond, trachten onzen lezers eenig denkbeeld van dit stuk te geven.

Algemeen handelsblad, 23 januari 1865:

+

CONCERT EN TOONEELNIEUWS.

+

AMSTERDAM, Zondag 22 Januarij.

+

STADS-SCHOUWBURG. Indien wij de strekking van het tooneelspel: *Boer en Edelman*, van den Heer J. J. **Cremor** goed hebben begrepen, dan heeft de schrijver daarin willen aantoonen, dat de adel van den geest en van het genie ver staat boven dien van geboorte of van geld. Dat is een juist denkbeeld en het zal wel niemand in de gedachte komen het tegendeel te beweren. Om zijne stelling te bewijzen laat de Heer **Cremor** de volgende hoofdpersonen optreden: Peter Michels van 't Haverveld, een schatrijken boer, trotsch op zijn geld, verwaand, dom en sluw; den baron van Heidenhoeve, een man vol adeltrots, maar tevens van be-
< havig, streng gesteld op uiterlijke vormen; zijn zoon Oscar, een jongeling, dweepende met de kunst; het is intusschen niet duidelijk of hij dweept met de kunst uit liefde tot de kunst, dan omdat hem de geestvermogens ontbreken zich die bekwaamheden eigen te maken, welke zijn vader vordert, dat hij verwerven zal, om den rang en stand van het geslacht der van Heidenhoeve op te houden. Thijs, bijgenaamd de rijmer, een wel wat waanwijze, maar eerlijke boerenzoon. Jonker Wolkenhevel, een *mauvais sujet* en dat nog wel zonder geld. Elsje, dochter van Michels van 't Haverveld, eene boerendeern tamelijk ijdel; zij bemint Thijs maar is eierzuchtig en van meening dat de titel van barones haar wel voegen zou. Elmire, een nichtje van den baron, een liefstallig en edelaardig meisje. Of zij op haren neef Oscar al dan niet verliefd is, en of deze haar bemint, blijkt niet duidelijk en wordt door de ontknooping twijfelachtig.

Na deze voorstelling der personen willen wij zoo kort mogelijk hunne handelingen nagaan. In het eerste bedrijf, op eene boerenkermis, welke

en vaart daarbij uit tegen de onbeschaamde boerendecrn, die zijn zoon in hare netten denkt te verstrikken. Zijn oordeel over haar is ver van streefend; Elsje, die alles gehoord heeft, treedt bevende en bleek te voorschijn; zij verwijt den verbaasden baron zijne woorden en springt het raam uit. Niemand bekommert zich over haar; de baron zet zijn gesprek met Oscar voort; Oscar verklaart de tegenwoordigheid van Elsje; de baron ontdekt het beeldje, door Oscar naar Elsje gevormd; met zijn stok slaat hij het in stukken. Van een lam is Oscar een tijger geworden; hij springt toe, neemt zijn papa zijn eigen stok af en geeft hem daarmee een slag. Op hetzelfde oogenblik komt hij tot bezinning; hij werpt zich op de knieën; de baron staat sprakeloos daar en wil geene vergiffenis schenken. Oscar stort de hermitage uit.

In het volgende bedrijf dwaalt Elsje ijzhoofdijg door het bosch; jonker Wolkenheuvel ontmoet haar; Thijs komt nog tijdijg tusschen beiden, het meisje vertrekt met Freule Elmire en Thijs dreijgt een half uur lang den jonker armen en beenen te breken, waarna hij hem ongedeerd laat heengaan. Daarna komt Oscar wanhopend op; hij wil zich verdrinken; Thijs houdt hem tegen; zij praten een half uurtje; Thijs tracht den jongeling van zijn voornemen af te brengen; op het oogenblik dat men denkt dat Thijs geslaagd is, neemt Oscar een loopje en springt in den stroom; Thijs duikt hem na.

Freule Elmire heeft Elsje naar het huis van de moeder van Thijs gebragt; Elsje is ziek; zij ijlt in eene gloeiende koorts; bij Michels maakt de rijke eierzuchtijge boer plaats voor den verontrusten vader. Thans wil hij alles geven, mits hij zijn kind redde.

De baron van Heidenhoeve krijgt tijding van het gebeurde met zijn zoon. Ook bij hem maken adel, trots en eierzuchtijge plannen plaats voor zijn gevoel als vader. Intusschen voert hij nog een hevigen zelfstrijd, ten gevolge van het vergrijp van Oscar. Elmire treedt tusschen beide; zij vermurwt het reeds weeke vaderhart geheel.

Wij zijn genaderd tot het slottafereel. Thijs en Elsje vierden hunne bruiloft op het landgoed van den baron, die Thijs ter belooning van het

een regt oorspronkelijk aanzien heeft, loopt Oscar de schoone dochter van den rijken boer na, niet ter wille harer mooie oogen, maar uit liefde tot de kunst; hij is beeldhouwer. Boer Michels, Elsje, nog eenijge anderen en tot op zekere hoogte het publiek vergissen zich in de drijfveeren, die Oscar doen handelen. Jonker Wolkenheuvel, die het hof maakt aan Elmire, vindt Elsje hoogst bekeorlijik; hij schrijft haar een briefje, waarin hij haar eene plaats van bijeenkomst aanwijst; het eierzuchtijge Elsje en haar vader zijn van meening dat het briefje van Oscar komt, die reeds eenmaal een bezoek van Elsje heeft ontvangen, welke voor hem poseert. Michels begeeft zich naar den baron, en met al de onbeschaamdheid, geldtrots, eigenwaan en sluwheid hem eigen, geeft hij dezen, na eindeloozen omhaal van woorden te kennen, dat Oscar op Elsje verliefd is, en dat vader baron niets beter te doen heeft dan voor zijn zoon aan hem vader boer de hand te vragen van het rijke Elsje. In plaats daarvan laat de baron hem de deur uitwerpen. De baron begeeft zich daarop naar Oscar. Elsje, die zich inbeeldt dat hij op haar verliefd is, bevindt zich bij Oscar; voor dat de baron binnenkomt, verbergt zij zich achter eene gordijn. De baron, die in den waan verkeert dat Oscar zich voor zijne laatste examina voorbereidt, ziet dat hij weder aan het beeldjes maken is; nu ontstaat er een woordenstrijd over de kunst, waarbij Oscar een vreeselijik hoogdravenden toon aanslaat; Oscar is kunstenaar geboren, hij bewijst het daardoor, dat hij in zijne jeugd stopverw kaapte, zelfs van de nieuw ingezette ruiten, om mannetjes te maken; hij betooft, dat de kunst goddelijik is en gaat nog een stap verder: hij is zoo goed schepper als de Godheid zelve. Zijn vader, die hem verwijt dat hij zijne handen met klei vuil heeft gemaakt, brengt hij onder het oog dat de goddelijike Schepper met Zijne handen uit aarde den mensch gevormd heeft. Hij draaft zoo door, dat hij Elsje geheel vergeet. De baron zweeft in lager sferen; hij geeft Oscar kennis van het voorstel van boer Michels en vaart daarbij uit tegen de onbeschaamde boerendecrn, die zijn zoon

plaats voor zijn gevoel als vader. Intusschen voert hij nog een heiligen zelfstrijd, ten gevolge van het vergriep van Oscar. Elmire treedt tusschen beide; zij vermurwt het reeds weeke vaderhart geheel.

Wij zijn genaderd tot het slottaferieel. Thijs en Elsie vieren hunne bruiloft op het landgoed van den baron, die Thijs ter belooning van het redden van Oscar, benoemd heeft tot boschwachter. Allen komen ten tooneele; boer Michels, die hoewel hij heeft toegegeven, toch zijn opgeblazen karakter niet verloochent; de baron, Oscar en Elmire komen het jeugdige paar begroeten. Ten slotte maakt Elmire haren neef bekend, dat zijn vader hem gelukkig wil zien, en zich niet langer tegen zijne roeping verzet; hij mag kunstenaar worden, zijn vader zal hem naar Rome zenden.

Uit deze eenvoudige mededeeling van den inhoud blijkt den aandachtigen lezer reeds genoegzaam de inconsequentien, de ongerijmdheden en de overspanning, waaraan de schrijver zich schuldig maakt. Geen der karakters blijft zich zelf volkomen gelijk; meer dan een toestand is gewrongen, meer dan een effect mislukt, meer dan eene phrase is onjuist. Maar dat wordt opgewogen door het levendige coloriet, de oorspronkelijkheid en het locale dat de schrijver in de meeste tafereelen heeft weten te brengen, door zijne warmte van toon en de aangename wijze waarop hij den toeschouwer bezig houdt. Wij herhalen hetgeen wij in onze vorige Zondags-editie gezegd hebben: de Heer Cremer is, niettegenstaande de gebreken in zijn stuk aanwezig, een man van talent en van smaak.

Wij brengen een woord van welverdiende hulde aan Mw. Kleine, voor de wijze waarop zij Oscar heeft voorgesteld; vooral de uiting harer geestdrift voor de kunst was schoon door diep gevoel en kracht. Michels kan niet beter worden voorgesteld dan de Heer Tjasink het deed; hij heeft daarvan eene uitstekend gelukte type gemaakt, naar het leven geteekend. De dames v. d. Finck en Coenen-van Ollefen, de Heeren Roobol, Kistemaker en Veltman, Mw. Stoetz-Majofski verdienen allen vermelding. De opvoering verwierf en verdiende luide blijken van bijval.

Geillustreerd programma stadsschouwburg Amsterdam, 1865:

9 „ 1865 Feestvoorstelling ter gelegenheid van de opening van den Schouwburg te Arnhem. Opgevoerd werd „Emma Berthold” van J. J. Cremer.

Utrechts provinciaal en stedelijke courant, 4 maart 1865:

[illegible]

dr. Ca an in	set Qu out no by the Q. the do e de on we is the no at	an the by we ap pe be be the	he to is de we	" we he the do the no ge for gh ing over the one was To
--------------------	--	--	----------------------------	--

100
 101
 102
 103
 104
 105
 106
 107
 108
 109
 110
 111
 112
 113
 114
 115
 116
 117
 118
 119
 120
 121
 122
 123
 124
 125
 126
 127
 128
 129
 130
 131
 132
 133
 134
 135
 136
 137
 138
 139
 140
 141
 142
 143
 144
 145
 146
 147
 148
 149
 150
 151
 152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611

1. *...
 2. *...
 3. *...
 4. *...
 5. *...
 6. *...
 7. *...
 8. *...
 9. *...
 10. *...
 11. *...
 12. *...
 13. *...
 14. *...
 15. *...
 16. *...
 17. *...
 18. *...
 19. *...
 20. *...
 21. *...
 22. *...
 23. *...
 24. *...
 25. *...
 26. *...
 27. *...
 28. *...
 29. *...
 30. *...
 31. *...
 32. *...
 33. *...
 34. *...
 35. *...
 36. *...
 37. *...
 38. *...
 39. *...
 40. *...
 41. *...
 42. *...
 43. *...
 44. *...
 45. *...
 46. *...
 47. *...
 48. *...
 49. *...
 50. *...
 51. *...
 52. *...
 53. *...
 54. *...
 55. *...
 56. *...
 57. *...
 58. *...
 59. *...
 60. *...
 61. *...
 62. *...
 63. *...
 64. *...
 65. *...
 66. *...
 67. *...
 68. *...
 69. *...
 70. *...
 71. *...
 72. *...
 73. *...
 74. *...
 75. *...
 76. *...
 77. *...
 78. *...
 79. *...
 80. *...
 81. *...
 82. *...
 83. *...
 84. *...
 85. *...
 86. *...
 87. *...
 88. *...
 89. *...
 90. *...
 91. *...
 92. *...
 93. *...
 94. *...
 95. *...
 96. *...
 97. *...
 98. *...
 99. *...
 100. *...**

—
was
but
his
dis-
the
not
per-
fectly
ing
over
day
open
you
The

1998

Arnhem, 15 September. Men verneemt dat de nieuwe schouwburg in de volgende maand zal geopend worden, en wel met de opvoering van een tooneelstuk van den novellist J. J. Cremer.

*— Te Arnhem is Donderdag de vergadering der schouwburg-vereeniging gehouden. Van de f 130,000, voor het gebouw noodig, is f 122,000 bijeengebragt; de stad verleende f 20,000. De schouwburg die zeer schijnt te voldoen, zal in Nov. met de voorstelling van een stuk van den gevierden **Cremer** worden geopend.

Arnhemsche courant, 24 oktober 1865:

* Naar men verneemt is alsnu bepaald, dat de inwijdingsvoorstelling in den nieuwen schouwburg alhier op den 9den november e. k. zal plaats hebben en dat alsdan ten tooneele zal worden opgevoerd: *Emma Berthold*, een nog niet opgevoerd tooneelstuk in vijf bedrijven en zeven tafereelen, door J. J. **Cremer**, en *Kom hier*, blijspel in één bedrijf, door T. J. Kerkhoven.

Zutphensche courant, 4 november 1865:

Zutphen den 3 November 1865.

— Hier ter stede circuleert eene inteeckenlijst, om, bij genoegzame deelneming, op vrijdag den 10 November a. s. eene voorstelling te houden in de comediezaal, door het reeds zoo gunstig bekende gezelschap van de heeren Roobol, Tjasink en Peters. Wij vestigen er de aandacht op, te meer omdat het nieuwe stuk van den heer J. J. **Cremer**, getiteld: *Marie Berthold*, zal worden opgevoerd, waarin mevr. Kleine-Gartman de hoofdrol zal vervullen.

Arnhemsche courant, 6 november 1865:

Schouwburg te Arnhem.
INWIJDING VAN HET NIEUWE GEBOUW.
 DONDERDAG 9 NOVEMBER 1865,
 's Avonds 7 Ure.
EMMA BERTHOLD,
Tooneelstuk in 5 Bedrijven of 7 Tafereelen door den
Heer J. J. CREMER.
 (NOOIT OP EENIG TOONEEL VERTOOND.)
 Voorafgegaan door **EEN PROLOOG**, voorge-
 dragen door den Heer A. PETERS.
 TOT SLOT:
KOM HIER.
Blijspel in 1 bedrijf, door T. J. KERKHOVEN.
 Het gebouw wordt ten 6¼ ure geopend.

Algemeen handelsblad 7 november 1865:

STADS SCHOUWBURG. Directie Roobol, Tjasink en Peters.
 Dingsdag 7 Nov. Opéra-voorstellingen van het gezelschap der Kon.
 Opéra te 's Hage, van de Heeren Jahn en Faubel. Eene eerste voor-
 stelling van: *Robert le Diable*, groote opéra in 5 bedrijven, van Eugène
 Scribe Muziek van Meijerbeer. Robert, den Heer Caubet. Versierd met
 dansen, gemonteerd door den Heer A. Friant. (7 Ure.)
 Woensdag 8 Nov. (N°. 42 van het Abonnement.) Eene 4de voorstel-
 ling van: *Het Gebed der Schipbreukelingen*, drama in 5 bedrijven, naar
 het Fransch van d'Ennery en Dugué. Door J. W. H. de Moulin. Ge-
 monteerd door den Balletmeester A. P. Voitus v. Hamme. Gevolgd door:
Roodkopje, phant. ballet-pant. in 3 bedr. of 9 tafer., door den balletmeester
 A. P. Voitus van Hamme, Muziek van Joh. M. Coenen. (6½ ure.)
 Verwacht op aanstaanden Zaterdag: *Emma Berthold*, tooneelspel in
 5 bedrijven of 7 tafereelen, door J. J. Cremer. (Nooit vertoond.)

vervolg:

een regt oorspronkelijk aanzien heeft, loopt Oscar de schoone dochter van den rijken boer na, niet ter wille harer mooie oogen, maar uit liefde tot de kunst: hij is beeldhouwer. Boer Michels, Elsje, nog eenige anderen en tot op zekere hoogte het publiek vergissen zich in de drijfveeren, die Oscar doen handelen. Jonker Wolkenheuvel, die het hof maakt aan Elmire, vindt Elsje hoogst bekoorlijk; hij schrijft haar een briefje, waarin hij haar eene plaats van bijeenkomst aanwijst; het eerezuchtige Elsje en haar vader zijn van meening dat het briefje van Oscar komt, die reeds eenmaal een bezoek van Elsje heeft ontvangen, welke voor hem poseert. Michels begeeft zich naar den baron, en met al de onbeschaamdheid, geldtrots, eigenwaan en sluwheid hem eigen, geeft hij dezen, na eindeloozen omhaal van woorden te kennén, dat Oscar op Elsje verliefd is, en dat vader baron niets beter te doen heeft dan voor zijn zoon aan hem vader boer de hand te vragen van het rijke Elsje. In plaats daarvan laat de baron hem de deur uitwerpen. De baron begeeft zich daarop naar Oscar. Elsje, die zich inbeeldt dat hij op haar verliefd is, bevindt zich bij Oscar; voor dat de baron binnenkomt, verbergt zij zich achter eene gordijn. De baron, die in den waan verkeert dat Oscar zich voor zijne laatste examina voorbereidt, ziet dat hij weder aan het beeldjes maken is; nu ontstaat er een woordenstrijd over de kunst, waarbij Oscar een vreeselijk hoogdravenden toon aanslaat; Oscar is kunstenaar geboren, hij bewijst het daardoor, dat hij in zijne jeugd stopverw kaapte, zelfs van de nieuw ingezette ruiten, om mannetjes te maken; hij betoogt, dat de kunst goddelijk is en gaat nog een stap verder: hij is zoo goed schepper als de Godheid zelve. Zijn vader, die hem verwijt dat hij zijne handen met klei vuil heeft gemaakt, brengt hij onder het oog dat de goddelijke Schepper met Zijne handen uit aarde den mensch gevormd heeft. Hij draaft zoo door, dat hij Elsje geheel vergeet. De baron zweeft in lager sferen; hij geeft Oscar kennis van het voorstel van boer Michels en vaart daarbij uit tegen de onbeschaamde boerendeern, die zijn zoon in hare netten denkt te verstrikken. Zijn oordeel over haar is ver-

Vervolg:

en vaart daarbij uit tegen de onbeschaamde boerendceern, die zijn zoon in hare netten denkt te verstrikken. Zijn oordeel over haar is ver van streelend; Elsje, die alles gehoord heeft, treedt bevende en bleek te voorschijn; zij verwijt den verbaasden baron zijne woorden en springt het raam uit. Niemand bekommert zich over haar; de baron zet zijn gesprek met Oscar voort; Oscar verklaart de tegenwoordigheid van Elsje; de baron ontdekt het beeldje, door Oscar naar Elsje gevormd; met zijn stok slaat hij het in stukken. Van een lam is Oscar een tijger geworden; hij springt toe, neemt zijn papa zijn eigen stok af en geeft hem daarmede een slag. Op hetzelfde oogenblik komt hij tot bezinning; hij werpt zich op de knieën; de baron staat sprakeloos daar en wil geene vergiffenis schenken. Oscar stort de hermitage uit.

In het volgende bedrijf dwaalt Elsje ijlhoofdig door het bosch; jonker Wolkenheuvcl ontmoet haar; Thijs komt nog tijdig tusschen beiden, het meisje vertrekt met Freule Elmire en Thijs dreigt een half uur lang den jonker armen en beenen te breken, waarna hij hem ongedeerd laat heengaan. Daarna komt Oscar wanhopend op; hij wil zich verdrinken; Thijs houdt hem tegen; zij praten een half uurtje; Thijs tracht den jongeling van zijn voornemen af te brengen; op het oogenblik dat men denkt dat Thijs geslaagd is, neemt Oscar een loopje en springt in den stroom; Thijs duikt hem na.

Freule Elmire heeft Elsje naar het huis van de moeder van Thijs gebracht; Elsje is ziek; zij ijlt in eene gloeiende koorts; bij Michels maakt de rijke eierzuchtige boer plaats voor den verontrusten vader. Thans wil hij alles geven, mits hij zijn kind redde.

De baron van Heidenhoeve krijgt tijding van het gebeurde met zijn zoon. Ook bij hem maken adel, trots en eierzuchtige plannen plaats voor zijn gevoel als vader. Intusschen voert hij nog een hevigen zelfstrijd, ten gevolge van het vergrijp van Oscar. Elmire treedt tusschen beide; zij vermurwt het reeds weeke vaderhart geheel.

Wij zijn genaderd tot het slottafereel. Thijs en Elsje vierden hunne bruiloft op het landgoed van den baron, die Thijs ter belooning van het

Vervolg:

plaats voor zijn gevoel als vader. Intusschen voert hij nog een hevigen zelfstrijd, ten gevolge van het vergrijp van Oscar. Elmire treedt tusschen beide; zij vermurwt het reeds weeke vaderhart geheel.

Wij zijn genaderd tot het slottafereel. Thijs en Elsje vierden hunne bruiloft op het landgoed van den baron, die Thijs ter belooning van het redden van Oscar, benoemd heeft tot boschwachter. Allen komen ten toonele; boer Michels, die hoewel hij heeft toegegeven, toch zijn opgeblazen karakter niet verloochent; de baron, Oscar en Elmire komen het jeugdige paar begroeten. Ten slotte maakt Elmire haren neef bekend, dat zijn vader hem gelukkig wil zien, en zich niet langer tegen zijne roeping verzet; hij mag kunstenaar worden, zijn vader zal hem naar Rome zenden.

Uit deze eenvoudige mededeeling van den inhoud blijkt den aandachtigen lezer reeds genoegzaam de inconsequentien, de ongerijmdheden en de overspanning, waaraan de schrijver zich schuldig maakt. Geen der karakters blijft zich zelf volkomen gelijk; meer dan een toestand is gewrongen, meer dan een effect mislukt, meer dan eene phrase is onjuist. Maar dat wordt opgewogen door het levendige coloriet, de oorspronkelijkheid en het locale dat de schrijver in de meeste tafereelen heeft weten te brengen, door zijne warmte van toon en de aangename wijze waarop hij den toeschouwer bezig houdt. Wij herhalen hetgeen wij in onze vorige Zondags-editie gezegd hebben: de Heer Cremer is, niettegenstaande de gebreken in zijn stuk aanwezig, een man van talent en van smaak.

Wij brengen een woord van welverdiende hulde aan Mw. Kleine, voor de wijze waarop zij Oscar heeft voorgesteld; vooral de uiting harer geestdrift voor de kunst was schoon door diep gevoel en kracht. Michels kan niet beter worden voorgesteld dan de Heer Tjasink het deed; hij heeft daarvan eene uitstekend gelukte type gemaakt, naar het leven geteekend. De dames v. d. Finck en Coenen-van Ollefen, de Heeren Roobol, Kistemaker en Veltman, Mw. Stoetz-Majowski verdienen allen vermelding. De opvoering verwierf en verdiende luide blijken van bijval.

Utrechtsch provinciaal en stedelijk dagblad, 11 november 1865:

•— De nieuwe schouwburg is te Arnhem met eene feestelijke opvoering geopend. De zaal was eivol, het aanzien van de rangen perfekt; het geheel van 't lokaal maakte een genoeglijken indruk. Reeds dadelijk gaf de uitvoering van de feestmarsch, door den heer Herold vervaardigd, het bewijs van de goede akoestiek in de zaal. Deze bleek later evenzeer, toen de heer Peters eene proloog uitsprak en de *Emma Berthold* van den heer **Cremer** werd afgespeeld. Dat stuk, voor de opening van den schouwburg gemaakt, had veel goeds; maar het bezat de gewone feil van hollandsche stukken; het treedt te veel in bijzonderheden, de karakterschets is te zeer uitgesponnen, in plaats van in breede trekken te zijn geteekend, het is in te veel tafereelen gesplitst. Van daar dat het 7. tafereel eerst na middernacht was afgeloopen. De langzame verwisseling der dekoratiën werkte ook zeer tot dien duur mede. Door de afgematheid van toeschouwers en acteurs kon dan ook het bekende nastukje *Kom hier*, zelfs niet door het talent van mevrouw Kleine geheel gered worden, die anders in dit stukje, even als in het voorstuk, door hare juiste opvatting schitterde.

Middelburgsche Courant, 12 november 1865:

— De nieuwe schouwburg te Arnhem is Donderdag avond ingewijd met de opvoering van een nieuw tooneelstuk van den heer J. J. **Cremer**. Volgens de Arnhemsche courant voldoet het lokaal uitmuntend, doch heeft het drama niet dien bijval verworven, die men het gaarne zou hebben geschonken.

Algemeen handelsblad, 13 november 1865:

AMSTERDAM, Zondag 12 November.

STADS SCHOUWBURG. Het nieuwe stuk van den Heer J. J. **Cremer**, gisteren avond opgevoerd, is na aanvankelijk tamelijk koel door het publiek te zijn ontvangen, ten slotte toegelicht. Daarin ligt niet het bewijs dat het einde beter is dan het begin, maar wel dat het publiek het welk men waarlijk niet van ongeduld kan beschuldigen, zich verligt gevoelde, nu er na vier of vijf lange tafereelen, gedurende welke bijna geene handeling plaats had, eindelijk eenigen gang in het stuk kwam. De tafereelen drie en vier, hoe aardig ook op zich zelve, hadden kunnen vervallen, zonder dat het verband er door zou hebben geleden.

Dat de Heer **Cremer** zijn stuk *Emma Berthold* genoemd heeft, is waarschijnlijk geschied, omdat de naam van een der personen in het stuk voorkomende, als titel genomen, het publiek niet met den inhoud of strekking bekend maakt, of wel om niet de toevlucht te nemen tot een titel, die reeds bestaat, b. v. *de Laster of de Lasteraar*. Minder behendig dan de titel, verradt echter reeds het eerste bedrijf de geheele strekking en zelfs gedeeltelijk den samenhang van het stuk.

De Heer **Cremer** is hoogst gelukkig in het scheppen van lieve, landelijke tafereeltjes; zulk een verloovingspartij op een buitenplaats, die nieuwsgierige boeren en beschonken knecht, dat vuurwerk en die muziek, dat tiental lantarens aan den ingang, die twee vlaggen op het hek; hij heeft zulke partijen bijgewoond, ze georganiseerd misschien; hij heeft die vreugdekreeten gehoord, die bloemen zien strooijen, de schoonheden van den avond genoten. Zulk een tafereeltje door den Heer **Cremer** geleverd, het is een photographietje gekleurd en *enluminé*, dames en kinderen zijn er verzot op, bewonderen het in den stereoscoop, vinden het allerleefst en natuurlijk (zie, tot het kroontje toe op den rok van den knecht is wedergegeven), leggen het uit de handen en vergoten het. Menig schilder kan bij den Heer **Cremer** les komen nemen in het bevallig aftefieren van een landschap. Voor den decorateur is zoo iets hoogst aangenaam (bijna had men hem gisteren avond voor dat acht- of tiental lantarens op het tooneel doen komen), maar tot de waarde van het stuk doet het niets af.

In *Emma Berthold* vinden wij al de gebroken en al de goede eigenschappen terug, die de begaafde novellist in zijn *Boer en Edelman* aan den dag gelegd heeft. Verra van ons, alle verdiensten aan het stuk te ontzeggen, dat wat o. a. vloeiende dialoog betreft, tot voorbeeld kan strekken, maar even ver van ons eene bewondering zonder voorbehoud, die niet oprecht gemeend zou zijn en door niemand, die gewoon is te denken en te onderscheiden, zou worden gedeeld.

En hiermede voor ditmaal genoeg. De indruk, dien de eerste voorstelling van het stuk, dat hoogst verdienstelijk werd opgevoerd, op ons heeft gemaakt, hebben wij getrouw wedergegeven; wij gelooven den schrijver aangenaam te zijn, wanneer wij eens meer uitvoerige en ge-

Rotterdamsche Courant, 13 november 1865:

Arnhem 10 november. — Gisteren avond heeft alhier de eerste voorstelling plaats gehad in het nieuwe schouwburg-lokaal. Alle rangen waren bezet, het lokaal heeft algemeen voldaan, en er is geen plaats waar de stem der acteurs niet duidelijk doordringt; zoodat de acoustiek niets te wenschen overlaat. Na een proloog, voorgedragen door den heer Peters, is opgevoerd: »Emma Berthold», oorspronkelijk tooneelspel van J. J. **Cremer**. Het publiek, niet ongevoelig voor de verdiensten van het drama, riep den auteur ten tooneele, die echter, uit hoofde van familie-omstandigheden, de voorstelling niet kon bijwonen, of althans weerhouden werd om die openlijke hulde te aanvaarden. De voorstelling werd besloten met het geestige nastukje: «Kom hier», van Kerkhoven.

hier de reden was? Enfin, 't gebeurde niet, en we nemen zonder omwegen de vrijheid het er voor te houden dat de proloog in 't water viel.

„Na nog een kwartier toevens ving de voorstelling aan van het met gespannen verwachting te gemoet geziene drama van den heer J. J. Cremer, „Emma Berthold”. De hoofdinhoud van het stuk komt hierop neer. Mevrouw de weduwe Berthold woont op een Geldersch dorp (in t voorbijgaan gezegd: waartuit bleek het dat dit dorp in Gelderland lag? 't Had even goed in eene andere provincie kunnen liggen — of waren de drie bloemenmeisjes Geldersche boerinnen?) Zij heeft twee dochters, Emma en Laura, en een aangenomen zoon, genaamd Casper Baks. Emma's minnaar, Hugo, is afwezig, even als de eenige zoon van de weduwe Berthold, en uit de verzuhtingen der dames blijkt dat beide onder zekere verdenking rusten. Baks dingt naar de hand van Laura, die hem evenwel niet bemint, maar zooveel te meer den marine-officier Ednard, zo n van den gepensioneerden majoor van Wilsveld. Emma geeft haar te kennen dat zij die zaak met Baks, die zich middelderwijf als hoogst zedig en braaf voordoet, wel in orde zal brengen; klaarblijkelijk vertrouwt zij hem niet. Baks twijfelt of Laura met Ednard wel gelukkig zijn zal; men zegt dat hij een lichtmis is. Intusschen raken Laura en Ednard verloofd; er heeft een *bal champêtre* plaats, bij welke gelegenheid Baks een fraai gedicht voordraagt, vol gelukwenschingen

al dien tijd gekweld door innerlijk leed, nog vermeerderd door verdachte reputatie der beide dochters bij de dorpelingen en hare eigene bedienden. Emma bewijst aan Baks dat niemand anders dan hij dien brief heeft geschreven; hij ontkent dit, maar 't gelukt hem slecht; hare verontwaardiging en de zekerheid aangaande zijne huichelerij slaan hem uit het veld. Een en ander loopt uit op eene geheele ontmaskering van den sluwen laast-raar. Herman zegt hem in het aangezicht dat hij, Baks, zelf het horloge heeft weggenomen, en na eenige frap-pante scènes, waarbij Baks op zijne knieën om vergiffenis smeekt en betuigt dat hij zijne pleegmoeder en pleeg-zusters steeds heeft liefgehad, doch door Emma ongebiedenen toon ter denre wordt uitgewezen, hereenigt Ednard zich met Laura, valt Emma den teruggekeerden Hugo in de armen en — de gordijn valt.

„Dit is nu wel geen volledige schets, maar wie kan zulk een uitvoerig stuk ook onthouden in alle bijzonderheden? Die uitvoerigheid is onze eerste aanmerking. Oommiskbare groote verdiensten zou het hebben als — novelle, en hoe meer wij er over nadenken, des te meer dringt zich de overtuiging aan ons op, dat het grooter genot zou zijn den gevierden auteur met het hem eigene talent de gansche geschiedenis te hooren voordragen, dan haar te zien opvoeren door toneelischen, die, hoe verdienstelijk zij zich ook van hunne taak pogen te kwijten, toch al te vaak blijken geven van niet genoeg te

Vervolg:

gedrongen in den geest des schrijvers, die — wij moeten er onbewimpeld voor uitkomen — nog geen draaiur is. In eene novelle is het verdienste de ondeugd van een persoon niet terstond aan den lezer bekend te maken; deze mag twijfelen of hij soms nog niet een braamensch is, maar een tooneelschrijver moet het publiek reeds terstond laten zien wat de booze in het schild voert. Naar mijne meening had **Cremer** den huichelachtigen Baks bij den aanvang van het stuk den anonymen brief moeten laten schrijven en het horloge laten wegnemen, natuurlijk onder een monoloog, zoodat het publiek bepaald wist wat hij had aangevangen om zijn doel te bereiken. Daarna had hij hem de overige handelende personen kunnen laten misleiden zooveel hij verkoos, om hem eindelijk te ontmaskeren. Ook had hij hem nader tot zijn doel, en, b. v., bij Laura zooverre in gunst kunnen laten komen dat hij op het punt stond van met haar in den echt te treden, hetgeen dan in een *tableau* door Emma en de terugkomst van Hugo en Herman had kunnen belet worden. Een en ander zou, met eenige verkorting hier en daar, aan het stuk een meer dramatisch karakter gegeven hebben. Zooals het nu gespeeld werd, ontsnapte veel van de zedekundige schoonheden aan het publiek, dat — en dit behoort men steeds in 'toog te houden — daar niet zit om eene novelle aan te hooren, maar om te zien spelen. Meesterlijk weet de auteur verschillende karakters te schilderen en diepe menschenkennis verradde t van Casper Baks, maar een

Vervolg:

niet zit om eene novene aan te hooren, maar om te zien spelen. Meestorlijk weet de auteur verschillende karak-
 teren te schilderen en diepe menschenkennis verraaft
 zijne beschrijving van dat van Casper Baks, maar een
 groot gedeelte van het schouwburgpubliek had er geen
 aan, het was voor velen te raadselachtig, vooral toen
 de lasteraar op plechtigen toon een afscheidvers aan
 Eduard en Laura voordroeg, gevoelvolle, poëtische rege-
 len, zooals **Cremer** ze maakt, maar niet iemand, die de
 personen, welke hij geluk wenscht, op zoo lage wijze van
 hun geluk tracht te berooven. Terwijl we gedurende de
 lange entr'actes in den *foyer* wandelden (waar het er, in
 't voorbijgaan gezegd, prachtig uitziet) hoorden we zelfs
 gevolgtrekkingen maken, die alles behalve vleierend waren
 voor poëten; sommigen gaven niet onduidelijk te kennen
 dat Casper Baks de type was van hen, die bij feestelijke
 gelegenheden verzen maken, — alsof poëten *per se* niet
 te vertrouwen waren! En deze opmerkingen werden niet
 gemaakt door onbeschaafden, maar door menschen, die
 tot Arnhem's *élite* behoorden. Zij veroorloofden zich nog
 meer uitdrukkingen, ook omtrent den schrijver, die wij
 liefst verzwijgen, want ze zonden hem leed doen; wij
 zijn te zeer ingenomen met de diep zedelijke strekking
 zijner voortbrengselen, om daarin de schrille wanklanken
 te mengen der aan- en opmerkingen van dezulken, die
 het zoo nauw niet nemen met de zedelijkheid, en van
 het tooneel liefst niet zulke ernstige lessen vernemen.

„Ik mag niet verzwijgen, dat de heer **Cremer** verreweg
 het grootste gedeelte van het publiek, inzonderheid het
 zwakke, het schoone gedeelte daarvan, erg heeft teleur-
 gesteld door te verlangen dat in het derde tafereel de

Vervolg:

gesteld door te verlangen dat in het derde tafereel de aangekondigde *pas de trois*, uit te voeren door drie dansers, van het *corps de ballet* van den Amsterdamschen schouwburg, niet zou plaats hebben, als minder strooide het de zedelijke strekking van het stuk. We nemen hem dit niet kwalijk, en ofschoon wij bekenen nu en dan gaarne een goed ballet te zien, gelooven we toch dat zulk een dans hier misplaatst zou zijn geweest. De teleurstelling gaf zich onverholen lucht, en dit is zeer karakteristiek: het moge den heer **Cremer** doen zien, dat hij, althans voor alsnog, niet te veel moet verwachten van zijne tendenz-schriften en dat ook het „gedistingueerde” publiek van Gelderland's hoofdstad nog verre is van zijn werk op de rechte waarde te atten.

„En de acteurs en actrices, hoe vervulden zij hunne rollen? We meenen, dat zij over 't algemeen hun best deden. Over het geheel genomen bleek het echter herhaaldelijk dat de opvoering van een stuk van **Cremer** alles behalve kinderwerk is. We houden het er voor, dat de vertooners allen vermoeid zijn geweest en blij waren dat het gedaan was.

„Gedurende de voorstelling werden weinig toejuichingen vernomen. Was dit uit vrees voor het policiereglement, dat gedruisch maken verbiedt, of omdat men veel van het stuk niet begreep? We vreezen het laatste. De hoofdvertooners werden terug- en tevens de heer **Cremer** ten tooneele geroepen; deze werd echter door familieomstandigheden verhinderd aan die uitnoodiging te voldoen.

Vervolg:

alles behalve kinderwerk is. We houden het er voor, dat de vertooners allen vermoeid zijn geweest en blij waren dat het gedaan was.

„Gedurende de voorstelling werden weinig toejuichingen vernomen. Was dit uit vrees voor het policiereglement, dat gedruisch maken verbiedt, of omdat men veel van het stuk niet begreep? We vreezen het laatste. De hoofdvertooners werden terug- en tevens de heer **Cremer** ten tooneele geroepen; deze werd echter door familieomstandigheden verhinderd aan die uitnoodiging te voldoen.

„Laat ik thans mijn wellicht reeds te uitgebreid verslag eindigen met een wensch. Hij is deze: dat het publiek nooit weder van half zeven des avonds tot des nachts half twee (zoo laat was het!) worde opgehouden. Gelukkig dat alles wat men zag nieuw was, anders ware het niet uit te houden geweest. Behalve aan de nitvoerigheid van het stuk van **Cremer** is zulks, naar ik verneem, hoofdzakelijk toe te schrijven geweest aan de

KUNSTVERSLAG.

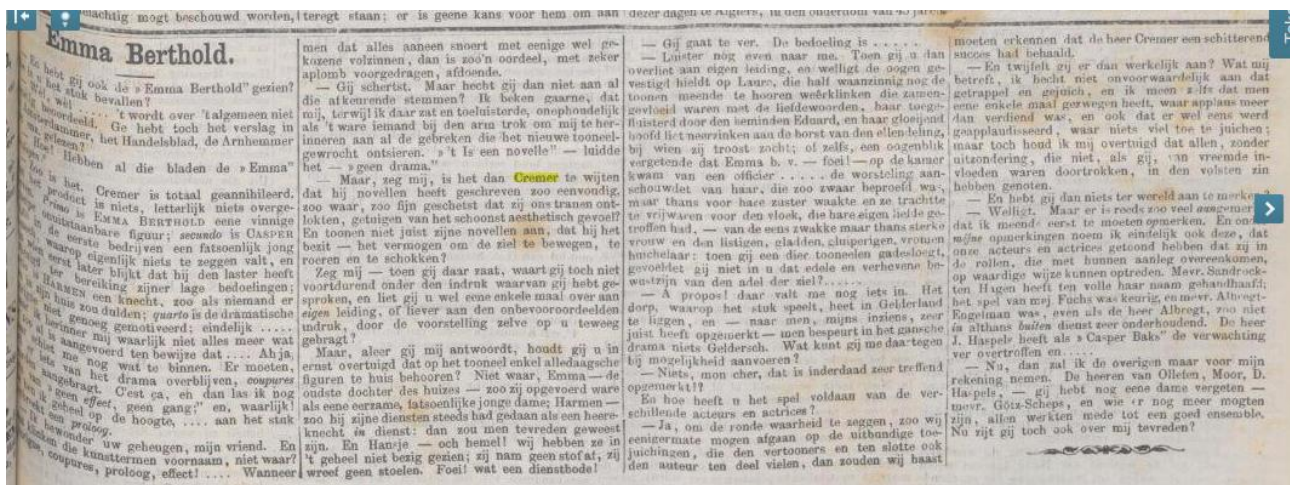
Een tooneelspel, geschreven door den nouvellist Cremer, op te voeren door de tooneelsten van den stads schouwburg te Amsterdam en waarin mevrouw Kleine de hoofdrol zou vervullen — dat deed wat bijzonder goeds en een volle zaal verwachten.

Het publiek werd dan ook in zijne verwachting op h. vrijdag niet teleurgesteld.

Deze eerste proeve van den heer **Cremer** voor het tooneel bleek goed geslaagd; 't was een stuk van een leerzame, morele strekking, vol schoone en treffende passages, doorweven met geestige zinnen en lachverwekkende zinspelen. Aanmerkingen echter kunnen — ja meerder — worden gemaakt: het stuk was wel wat duister en zeker gerekt, in de eerste bedrijven te onbeduidend, in de laatste overladen, de karakterschets was te veel uitgesponnen, herhaling van aardigheden deed dikwijls haren indruk missen — en wat wij van een schrijver als **Cremer** niet hadden verwacht, hier en daar was het stuk niet vrij van platheid; 't is waarlijk, alsof dat een eisch is voor 't tooneel in geestigheid.

De uitvoering in haar geheel genomen was bij uitstek goed. Mevrouw Kleine, de hoofdpersoon van het stuk voorstellende, was hare rol meester en schitterde met de haar in zoo hooge mate eigene

veracht, de beminlijke hoedanigheden aan den dag, waardoor zij zich op zulke ongelukkige wijze onderscheidt. Ten huize van de familie Berthold is een neef Casper Backs opgevoed; hij bemint Emma en is de schrijver van den brief, die zulk een noodlottige uitwerking heeft gehad. Na verloop van zes jaren ziet hij in, dat het hem niettegenstaande de wegruiming van zijn medeminnaar, toch niet gelukken zal, Emma liefde in te boezemen, en hij zoekt zijne troost bij Laura, de jongere zuster, die echter verliefd is op den luitenant Eduard van Wilsveld. Nu brengt Backs eenige lasterlijke geruchten in omloop, welke echter geen doel treffen. De onverwachte terugkomst van den verjaagden zoon geeft hem later het middel aan de hand Laura en Eduard te scheiden. Die teruggekeerde zoon noemt zich (waarom?) Otto Bright, en in stede van als een gewoon sterveling zich op klaarlichten dag aan het huis zijner moeder te verveegen, schrijft hij een briefje aan Laura, waarin hij zonder zich bekend te maken (let wel) des avonds in den tuin een bijeenkomst verzoekt. Backs maakte van die omstandigheid gebruik, om Eduard in een valstrik te lokken. Laura vindt het niet ongepast den vreemdeling onder dergelijke omstandigheden af te wachten; hare zuster belooft over haar te zullen waken. Otto komt, en Eduard, die ziet dat Otto Laura omhelst, vliegt te voorschijn, beledigt zijne geliefde, waarna eindelijk jufvrouw Emma, die zeer lang is weggebleven, als een spin toeschiet en Eduard op haren gewonen minzamen toon uit den tuin jaagt. Ook dit is een groote fout in het stuk: Eduard, hoewel misschien te opvliegend, was in zijn recht en Laura, hoewel onschuldig, had door hare onverantwoordelijke lichtzinnigheid den schijn tegen zich. Dat de schuldige (een zeer onhandige en daarom wonderbaarlijk gelukkige schuldige) ten slotte ontmaskerd wordt, dat Laura Eduard krijgt, spreekt te zeer van zelve om er nog melding van te maken, maar dat bij de algemeene gelukkigmaking, waarmede het stuk eindigt, aan Emma zelve nog haar Hugo ten deel valt, die juist bij tijds komt om te aanschouwen dat de gordijn valt, ziet, dat was een verrassing, waarop noch Emma Berthold, noch wij hadden

Utrechtsch provinciaal en stedelijk dagblad, 21 november 1865:

Utrechtsche Schouwburg.

Met toestemming van het Hoofd van het Pl. Best.
De Tooneelisten onder directie van J. Eduard
de Vries, zullen de eer hebben te geven,
Op Donderdag 23 November 1865,
No. 1 IN HET ABONNEMENT,
Op hoog vereerend verzoek,
Eene **TWEEDE VOORSTELLING** van
EMMA BERTHOLD,
Oorspronkelijk Tooneelspel in 5 Bedrijven of
7 Tafereelen, van J. J. Cremer.
Het stuk speelt op een dorp in Gelderland.
Gevolgd door:
DIENT AAN MIJN VRIEND BLANCHARD,
Blijspel in 1 bedrijf, naar het Fransch.
Aanvang ten 7 ure.
PRIJZEN DER PLAATSEN:
Boven-Loge / 2.—. Beneden-Loge / 1.50. Par-
quet / 1.25. Parterra / 1.—. 1. Amphithéa-
ter / 1.10. 2. Amphit. / 0.65. Galerij / 0.40.
De plaatsen kunnen besproken worden bij den
Heer J. DOESBURG, Lijmmarkt, hoek
Zadelstraat, en op den dag der voor-
stelling aan het Bureau van den
Schouwburg, van 11—3 ure.
De lijsten ter deelneming in een abonne-
ment van vijf Holl. voorstellingen, liggen

Utrechtsch Provinciaal stedelijk dagblad, 22 november 1865:

Schouwburg.

Bij den voortdurenden nijver tusschen de beide groote handelssteden des rijks, bestaat er nog een van geheel anderen aard, op kunstgebied nl. Amsterdam en Rotterdam vertoonen een strijd over het nationaal tooneel, een strijd waarin onze groote novellen-schrijver, de heer J. J. Cremer, dezer dagen al zeer onaangenaam werd betrokken. Naauwelijks toch was het bekend, dat de novellist een tweede dramatisch werk had voltooid, of beide tooneelgezelschappen, die van Amsterdam en Rotterdam, namen maatregelen, om het 't eerst te kunnen opvoeren. Rotterdam zou zeker hierin 't eerst hebben kunnen slagen, maar de ongelukkige veelhoofdige regering van het rotterdamsch tooneel had den moed niet, het stuk vóór de arnhemsche feestviering te doen voorstellen, en het bleef dus liggen, totdat Amsterdam het als 't ware zoo aldaar als in Arnhem den nekslag gegeven had. Cremers werk moest vallen en zou vallen, want alles was daartoe perfect ingerigt, en wel dermate, dat de Amst. Cour. zelfs de kritiek vrij scherp toepaste, en den debutant-dramatikus de eerste schreden op 't gebied der tooneeldichtkunst bemoeijelijkte. Maar men had niet gerekend op onzen wakkeren de Vries, op den man, die, wat hij op kunstgebied doet, met zooveel zorg, zooveel liefde ten uitvoer brengt, dat hij het welgelukken, met een weinig goeden wil van zijne artisten, als het ware in de hand heeft. Behoeven wij er op te wijzen, dat hij, bij veel-

aan haar beminde te ontrukken. Zijn plan gelukt, maar de oudste dochter doorziet, dat vergelijking der brieven, het geheim, dwij met waren heldenmoed den ellendeling om schuld te erkennen, en helpt daardoor het leden onrecht, harer zuster aangedaan, herstellen. Haar loon wordt haar door haar broeder aangebragt, die met haren vroegeren, maar ook verjaagden beminde, uit Amerika met roem en wonden terugkeert, en ook zelf in eere wordt hersteld bij de familie, die steeds door den laster vervolgd, in de laatste zes jaren voortdurend in onrust en onaangenaamheden verkeerde, zonder te kunnen beseffen van welken kant dat onheil kwam. Het stuk bevat menige fraaije scène, maar bovenal een sterkerende rol voor Emma, de oudste dochter, terwijl die der heeren Albregt als komiek, van Olfelen, als hardhoorend oud krijgsman, karaktervol geschreven zijn, en uitmuntend volgehouden.

Zietdaar een kort begrip van den indruk, welke ons de eerste opvoering van Emma Berthold achterliet. Wij vinden er Cremer in weder, met zijne geestige pen, met zijne naïve karakters en juiste uitdrukkingen daarvan, wij roemen er den dichter in, die thans genoeg geteisterd en geslingerd, eene welverdiende hulde toekomt, en van wiens meer en meer geoefend talent wij de hoop koesteren, dat het ons nederlandsch tooneel meermalen met degelijke pennevruchten zal verrijken.

Morgen zullen velen zeker eene tweede voorstelling van Emma Berthold willen bijwoonen.

Vervolg:

Behoeven wij er op te wijzen, dat hij, bij veelvuldige tegenkating en verliezen, toch altijd weder weet aan te vullen en zijn gezelschap weet voltallig te houden door 't aannemen van goede sujetten; dat hij bij groote behoefte aan acteurs, de heeren van Ollefen en de Haspelsen aan zijn personeel wist te verbinden; in plaats van mevr. Kleine, mevr. Sandrock ten Hage als in een oogwenk tot eene verdienstelijke kunstenaarss wist te vormen; en zou dan een goed werk, aan zijne hand niet ten volle toevertrouwd zijn, al was het in Amsterdam niet gewaardeerd, gelijk het verdiende? — Men begrijpt, dat hij 't verschil van gevoelen over Cremer's stuk Utrecht verlangend was, om de Emma Berthold te zien opvoeren, Utrecht met zijn ingenomenheid met den gevierden schrijver, met zijn immer voor het schoone en goede zoo uitmuntend schouwburg-parterre.

Het moest ditmaal den strijd beslechten, en uitspraak doen tusschen de amsterdamsche veroordeeling en de rotterdamsche goedkeuring. En hoe glansrijk werd aan de laatste regt gedaan, hoe gelukkig was het gezelschap van den heer de Vries den palm der overwinning te vermeesteren; maar ook, hoe schitterend bleef het werk van den dramatischen schrijver het veld behouden! De vele toeschouwers waren er getuige van, de schrijver zelf was een der gelukkige, hoogst tevreden getuigen; daar het bravo den ganschen avond door de zaal rolde, bravo voor hem, bravo voor de acteurs, bravo voor den heer de Vries, die in 3 uren behoorlijk deed afspelen, waar-

Vervolg:

voor men te Arnhem 5½ uur had besteed. Aan het einde der voorstelling werden alle acteurs herhaaldelijk teruggeroepen, den eerste twee lauwerkransen toegeworpen waarvan hij er een den representant van het gezelschap, den heer Albregt op het hoofd drukte, daarbij voegende, dat, „indien het werk aan Utrechts publiek bevalen was, hij dat hoofdzakelijk te danken had aan de medewerking van het uitmuntend tooneelgezelschap van den heer de Vries.” — En hij had waarheid gezegd. Geen enkele rol werd verwaarloosd; bij allen ontwaarde men liefde voor de taak, hun opgedragen, en mogen wij hieronder in de eerste plaats de namen der heeren Albregt, van Ollefen, Moor en de beide Haspels noemen, eere inzonderheid komt aan de dames Sandrock-ten Hage en Fuchs toe, die door haar uitmuntend spel wel het meest hebben bijgedragen, om het werk des heeren Cremers te veredelen, en naar waarde te doen schatten, iets waartoe ook de dames Albregt en Götz-Scheps, hoewel ditmaal minder bedeeld, het hare bijdroegen.

En nu het stuk zelf. Wij mogen niet zeggen, dat er overal volkomen geoefendheid voor het dramatische vak bij den schrijver in doorstraalt, maar het geheel is goed gedacht en duidelijk ontwikkeld, terwijl het niet ontbreekt aan den noodigen klimax. Het hoofddenkbeeld des schrijvers is, om het afschuwelijke van den laster te doen uitkomen, hier geopenbaard door den ongelukkigen invloed van anonieme brieven.

Tekst +

15-58

Vervolg:

En nu het stuk zelf. Wij mogen niet zeggen, dat er overal volkomen geoefendheid voor het dramatische vak bij den schrijver in doorstraalt, maar het geheel is goed gedacht en duidelijk ontwikkeld, terwijl het niet ontbreekt aan den noodigen klimax. Het hoofddenkbeeld des schrijvers is, om het afschuwelijke van den laster te doen uitkomen, hier geopenbaard door den ongelukkigen invloed van anonieme brieven. 's Schrijvers lasteraar bedient zich voortdurend van de laatsten, met het doel, om zijne tante en beide nichten aan zich te binden, en kan het, een der laatsten te huwen. Waarom echter daartoe beide nichtjes in het ongemak wil brengen, is ons niet recht duidelijk, daar hij, gelukte hem zijn plan, er toch slechts eene voor zich kon behouden. Voor zes jaren heeft hij den zoon des huizes weten te verwijderen, door hem anoniem van diefstal te beschuldigen, eene beschuldiging, waarvan het eerste gevolg is, dat de vader van den belasterde aan eene beroerte bezwijkt. Thans neemt hij hetzelfde middel te baat, om de jongste dochter der familie Berthold, die pas geëngageerd is, ook aan haar beminde te ontrukken. Zijn plan gelukt, maar de oudste dochter doorziet, door vergelijking der brieven, het geheim, dwingt

Tekst +

Vervolg:

vergelijking der brieven, het geheim, dwingt met waren heldenmoed den ellendeling om zijn schuld te erkennen, en helpt daardoor het geleden onrecht, harer zuster aangedaan, herstellen. Haar loon wordt haar door haar broeder aangebragt, die met haren vroegeren, maar ook verjaagden beminde, uit Amerika met roem en wonden terugkeert, en ook zelf in eere wordt hersteld bij de familie, die steeds door den laster vervolgd, in de laatste zes jaren voortdurend in onrust en onaangenaamheden verkeerde, zonder te kunnen beseffen van welken kant dat onheil kwam. Het stuk bevat menige fraaije scène, maar bovenal een scenerende rol voor Emma, de oudste dochter, terwijl die der heeren Albregt als komiek, van Ollefen, als hardhoorend oud krijgsman, karaktervol geschreven zijn, en uitmuntend volgehouden.

Zietdaar een kort begrip van den indruk, welke ons de eerste opvoering van Emma Berthold achterliet. Wij vinden er **Cremer** in weder, met zijne geestige pen, met zijne naïve karakters en juiste uitdrukkingen daarvan, wij roemen er den dichter in, die thans genoeg geteisterd en geslingerd, eene welverdiende hulde toekomt, en van wiens meer en meer geoefend talent wij de hoop koesteren, dat het

Vervolg:

en wonden terugkeert, en ook zelf in eere wordt hersteld bij de familie, die steeds door den laster vervolgd, in de laatste zes jaren voortdurend in onrust en onaangenaamheden verkeerde, zonder te kunnen beseffen van welk kant dat onheil kwam. Het stuk bevat menige fraaije scène, maar bovenal een schitterende rol voor Emma, de oudste dochter, terwijl die der heeren Albregt als komiek, van Ollefen, als hardhoorend oud krijgsman, karaktervol geschreven zijn, en uitmuntend volgehouden.

Zietdaar een kort begrip van den indruk, welke ons de eerste opvoering van Emma Berthold achterliet. Wij vinden er **Cremer** in weder, met zijne geestige pen, met zijne naïve karakters en juiste uitdrukkingen daarvan, wij roemen er den dichter in, die thans genoeg geteisterd en geslingerd, eene welverdiende hulde toekomt, en van wiens meer en meer geoefend talent wij de hoop koesteren, dat het ons nederlandsch tooneel meermalen met de gelijke pennevruchten zal verrijken.

Morgen zullen velen zeker eene tweede voorstelling van *Emma Berthold* willen bijwonen.

Rotterdamsche Courant, 22 november 1865:

Rotterdamsche Schouwburg
 WOENSDAG 22 NOVEMBER 1865
 Tweede Gastvoorstelling van **VOGGENHUBER**,
DER TROUBADOUR, grosse Oper in 4 Akten
 Musik von V. Vogel
 Aanvang 7½

MORGEN, DONDERDAG 23 NOVEMBER 1865
TWEDE QUARTET SOIRÉE
 VAN DE
Gebr. Müller
 met medewerking van de Dames
WEYRINGER en OTTO
 Aanvang 7½

PRIJZEN DER PLAATSEN:
 Balcon en Stalles f 2.—, Loge f 1.75, Parterre f 1.50
 Amphitheatre f 0.75, Gallery f 0.50

VRIDAG 24 NOVEMBER 1865
EMMA BERTHOLD, Tooneelstuk in 3 Akten
 drijven en 7 Tooneelen
 door J. J. **CREMER**
 Aanvang ten 7½

Utrechtsch Provinciaal stedelijk dagblad, 24 november 1865:

*— Ook de tweede voorstelling van Cremer's *Emma Berthold* is gister allergelukkigst geslaagd, en mogt algemeene sympathie wekken. Eenige voorstanders van het tooneel hebben n 't bijzonder mevr. Sandroek-ten Hage een blijk van hulde willen geven, voor de wijze waarop zij de hoofdrol in het genoemde stuk vervulde. Daartoe is door hen bij onzen stadgenoot, den heer W. Campagne, goudsmid, een keurige gouden parure met inskriptie aangekocht en haar heden morgen aangeboden.

Rotterdamsche courant, 27 november 1865:

Rotterdamsche Schouwburg.
DINGSdag 28 NOVEMBER 1865:
6de Voorstelling van
EMMA BERTHOLD, Tooneelstuk in 5 Akten
drijven en 7 Taterende
door J. J. **CREMER.**
Aanvang ten 8 ure.
VRIJDAG 29 NOVEMBER 1865:

Nieuwe Rotterdamsche courant, 28 november 1865:

De *Emma Berthold* van den heer **Cremer**, trekt hier bij voorduring in hooge mate de aandacht. Bij iedere vertaling is de schouwburg op alle rangen zóó bezet, dat het soms moeilijk is een plaatsje te veroveren en telkens hernit het tooneelspel zoo algemeen, dat de geestdrift zich in aanhoudende toejuichingen lucht geeft. In het uitvoerig artikel dat we over de *Emma Berthold* geleverd hebben, zijn eenige bijzonderheden ontwikkeld, die het bewijs leveren dat onze ingecomenheid met de vele goede eigenschappen die het tooneelspel kenmerken, ons niet blind maakt voor enkele onvolkomenheden. De wijze waarop te Amsterdam en Arnhem over de *Emma Berthold* werd en wordt geoordeeld, had ons evenwel doen besluiten om de ongeoorloofde van het daar heerschend vooroordeel tegen het stuk te bestrijden, — maar na onze tweede en derde opvoering van het tooneelspel bijgewoond te hebben, zijn we van dat besluit teruggekomen, doordien zich meer en meer de overtuiging aan ons opdrong, dat veronchill in de opvatting der rollen en de meer of mindere geschiktheid van sommige acteurs en actrices voor de partijen die hen toevertrouwd werden, de hoofdoorzaak zijn van het bestaande verschil in oordeelen. Waaraan zou het anders moeten geweten worden dat het tooneelspel te Rotterdam en Utrecht de hoogste geestdrift wekt en daarentegen te Arnhem en Amsterdam vollagen saai maakt? Beide partijen zouden derhalve het stuk door de Rotterdamse tooneelschiet moeten zien opvoeren, om bij de verdediging of de veroordeeling van *Oremer* hetzelfde uitgangspunt te kunnen hebben. Zoolang dit niet is geschied, zou iedere polemiek over deze op het gebied der kunst zeer bijsterlijke zaak, vrij onvruchtbaar zijn. Ter wille van sommige bedenkingen tegen het libretto, afgeschelden van de wijze waarop het wordt gespeeld, zal men toch wel de *Emma Berthold* niet van het repertoire willen verbannen; we zouden anders het regt hebben dat repertoire eens na te gaan, met het doel om te onderzoeken hoe veel zeer populaire en door sommige reformatiebewierookte werken het behelst die vrij zijn van groote gebreken, — hoeveel tooneelspelen het kan aanwijzen, die het tegen de *Emma Berthold*, tracht alle bezwaren die men er tegen weet aan te voeren, kunnen opheffen. Het verschil in meening moet derhalve in het leren geraken zijn door toevallige plaatselijke omstandigheden. We weten er derhalve niets op dan dat de tegenstanders van de *Emma Berthold* zich de moeite getroosten eens den Rotterdamischen schouwburg te bezoeken — of, hetgeen wellicht nog beter ware, dat het Rotterdamse personeel te Arnhem en Amsterdam een representatie van het tooneelspel ga geven. We achten het onmogelijk dat het ook daar niet dezelfde overwinning behaalt die het in Utrecht al reeds tweemaal heeft bevochten. We herhalen het, er zijn sommige bedenkingen tegen het tooneelspel te maken, maar het kan merkt zich gelijktijdig door zóó veel denken, dat het aanpraak mag maken op een ereplaats op het repertoire. Mevrouw **HANDROCK-DE HAAS** speelt hier de theatrof bij voorduring meesterlijk, in de volste betekenis van het woord, en wordt met geluk en talent ter zijde gestaan door mej. **BOON**, mevr. **ANNOON**, de beide heeren **HARRIS** en den heer **ALINGH**. Het zal wel onnoodig zijn de reeds voertelling van de *Emma Berthold* op morgen (Dinsdag avond) weder in een seer druk besnek aan te bevelen.

Arnhemsche courant, 29 november 1865:

De verslaggever van de voorstellingen in den schouwburg te Rotterdam wijst heden op het uiteenlopend oordeel dat over het nieuwe drama van den heer **Cremer** geveld wordt. Terwijl het in genoemde stad en te Utrecht werd toegejuicht, vond het in Arnhem en Amsterdam weinig bijval. Hij meent dat hier de oorzaak te vinden is in de wijze van opvoering en drukt daarom den wensch uit dat het rotterdamsche tooneelgezelschap de *Emma Berthold* ook te Amsterdam en Arnhem mogt ten tooneele brengen.

Rotterdamsche courant, 29 november 1865:

Rotterdamsche Schouwburg.
 WOENSDAG 29 NOVEMBER 1865:
 Derde Gastvoorstelling van Frau
VOGGENHUBER,
FIDELIO, grosse Oper in 2 Acten.
 von BEETHOVEN.
 Aanvang ten 7 ½ ure.

DONDERDAG 30 NOVEMBER 1865:
 Derde en laatste **QUARTET-SOUBRE**
 VAN DE
Gebr.^s Müller,
 met medewerking van de
Dames WEYRINGER en OTTO
 Aanvang 7 ½ ure.

PRIJZEN DER PLAATSEN:
 Balcon en Stalles f 2. Loge f 1.75. Parterre f 1.50.
 Amphitheatre f 0.75. Galerij f 0.30.

VRIJDAG 1 DECEMBER 1865:
 7de Voorstelling van
EMMA BERTHOLD, Tooneelstuk in 5 Acten.
 drijven en 7 Tafereelen.
 door J. J. **CREMER.**
 Aanvang ten 7 ½ ure.

Rotterdamsche courant, 30 november 1865:

Rotterdamsche Schouwburg.
 HEDEN, DONDERDAG 30 NOVEMBER 1865:
 Derde en laatste **QUARTET-SOUBRE**
 VAN DE
Gebr.^s Müller,
 met medewerking van de
Dames WEYRINGER en OTTO
 Aanvang 7 ½ ure.

PRIJZEN DER PLAATSEN:
 Balcon en Stalles f 2. Loge f 1.75. Parterre f 1.50.
 Amphitheatre f 0.75. Galerij f 0.30.

VRIJDAG 1 DECEMBER 1865:
 7de Voorstelling van
EMMA BERTHOLD, Tooneelstuk in 5 Acten.
 drijven en 7 Tafereelen.
 door J. J. **CREMER.**
 Aanvang ten 7 ½ ure.

ZATURDAG 2 DECEMBER 1865:
 Vierde Gastvoorstelling van Frau
VOGGENHUBER,
TANNHAUSER, Romantische Oper in 3 Acten.
 Musik von WAGNER.
 Frl. WEYRINGER heeft met de meeste bereid-
 willigheid de partij van **Venus** op zich genomen.
 Aanvang ten 7 ½ ure.

Rotterdamsche courant, 2 december 1865:

Rotterdamsche courant, 5 december 1865:

Oprechte Haarlemsche courant, 11 december 1865:

Rotterdamsche courant, 12 december 1865:

Rotterdamsche Schouwburg.
 DINGSDAG 12 DECEMBER 1865:
 10de Voorstelling van
EMMA BERTHOLD, Tooneelspel in 5 Be-
 drijven en 7 Tafereelen,
 door J. J. **CREMER**. *Aanvang ten 7½ ure.*

Rotterdamsche Courant, 13 december 1865:

Rotterdamsche Schouwburg.
 WOENSDAG 13 DECEMBER 1865:
 Door ongesteldheid van den Heer **Hardtmuth**.
 in plaats van **DON JUAN**:
FIDELIO, groote Opera in 2 Bedrijven. Muziek
 van BEETHOVEN.
Aanvang ten 7½ ure.

VRIJDAG 15 DECEMBER 1865:
 11de Voorstelling van
EMMA BERTHOLD, Tooneelspel in 5 Be-
 drijven en 7 Tafereelen.
 door J. J. **CREMER**. *Aanvang ten 7½ ure.*
 Na afloop dezer Voorstelling zal er des avonds
 ten elf ure een **extra Trein** vertrekken
 Rotterdam naar Schiedam, Delft en 's Hage.

Rotterdamsche courant, 14 december 1865:

SCHOUWBURG
 DONDERDAG 14 DECEMBER 1865.
Tweede en zeker laatste Voorstel-
ling van Mevrouw RISTORI.
ANGELO, TYRAN VAN PADUA,
 Drama in 4 Bedrijven, van VICTOR HUGO.
La Thibé — Mevrouw RISTORI.
 Ten slotte: **L'ISOLEMENT**, Gedicht
 van LAMARTINE, in de Fransche taal voor te
 dragen door Mevr. RISTORI.
Aanvang 7½ ure.
 Balcon en Stalles f 3. Loges f 2. Parterre
 f 1.50 Amphitheatre f 0.75. Galerij f 0.50.

VRIJDAG 15 DECEMBER 1865:
11de Voorstelling van:
EMMA BERTHOLD, Tooneelspel in 5
 Bedrijven en 7 Ta-
 fereelen, door J. J. **CREMER.**
Aanvang 7½ ure.
 Na afloop dezer Voorstelling, zal er des
 avonds ten elf uur een **Extra-Trein** ver-
 trekken, van Rotterdam naar Schiedam, Delft
 en 's Hage.

Rotterdamsche courant, 19 december 1865:

Rotterdamsche Schouwburg.
 DINGSDAG 19 DECEMBER 1865:
13de Voorstelling van
EMMA BERTHOLD, Tooneelspel in 5
 drijven en 7 Tafereelen,
 door J. J. **CREMER.**
Aanvang ten 7½ ure.

Rotterdamsche courant, 21 december 1865:

Rotterdamsche Schouwburg.
HEDEN DONDERDAG 21 DECEMBER 1865:
ERUDITIO MUSICA,
Concert N° 2.
Symfonie (N.º 4), FELIX MENDELSS. BARTHOLDY.
Ouverture »Medea», CHERUBINI.
Ouverture »Coriolan», BEETHOVEN.
Zang, de Heer JULIUS STOCKHAUSEN.
Piano, Mevrouw ROSA KASTNER D'ESCUDIER.
Aanvang 7 ½ ure.

Prijzen der Plaatsen:
Balcon en Stalles *f* 3, Loge *f* 2, Parterre *f* 1.50,
Amphitheatre *f* 0.75, Galerij *f* 0.50.
Bespreken van Plaatsen voor Heeren Inschrijvers
op Maandag 18 December en voor het Publiek op
de volgende dagen, op de gewone uren aan het Bureau.
NB. Aan Heeren Inschrijvers zullen de Pro-
gramma's des avonds aan de Zaal worden
ter hand gesteld.

VRIJDAG 22 DECEMBER 1865:
14de Voorstelling van
EMMA BERTHOLD, Tooneelspel in 5 Be-
drijven en 7 Tafereelen,
door J. J. CREMER. *Aanvang ten 7 ½ ure.*

De Nederlandsche spectator, 23 december 1865:

Een lichtpunt in de duisternis.

De Spectator heeft te dikwijls, en nog onlangs in zijn verslag van het verhandelde in het Taal- en Letterkundig Congres te Rotterdam, geknord en geklaagd over den allertreurigsten toestand van ons nationaal tooneel, dan dat hij niet met zekere blijde verrassing een wel niet verblindend, een tamelijk op zich zelf staand,

maar toch een lichtpunt zou begroeten. De moeielijkheid in aanmerking genomen, die het hebben zou, minder nog om, zoo als uw congres-verslaggever in n°. 40 aanbeval, table rase te maken, maar vooral om iets anders en iets beters in het aanzijn te roepen, verdient dat ééne lichtpunt wel eene eenigszins nadere beschouwing. Misschien leert het ons den weg onderscheiden, langs welken wij tot eene, ik zeg niet minder radikale, maar minder onbereikbare herschepping van het nationaal tooneel zouden kunnen komen. Het bedoelde lichtpunt is, misschien hebt gij het reeds geraden, de opvoering door het rotterdamsche tooneelgezelschap van Emma Berthold, het jongste dramatische produkt van uwen medewerker J. J. Cremer.

Ik meen te weten dat onze vriend Cremer er iets tegen had, dat zijn tooneelarbeid wierd besproken in de kolommen die ook zijn naam aan het hoofd dragen, omdat die laatste omstandigheid de kritiek in hare vrijheid zou kunnen belemmeren en het publiek, hoe ook hare uitspraak mocht luiden, tot allerlei onderstellingen en gevolgtrekkingen aanleiding zou geven. Voor ditmaal echter hoop ik dat hij, zoo wel als gij, die bedenkingen ter zijde zullen stellen, omdat het punt in kwestie, — de mogelijkheid eener betere toekomst voor ons tooneel, — te gewichtig is om er voor te moeten wijken. Bovendien, ik zal van het stuk zelf zoo min mogelijk, van zijne deugden en gebreken alleen met het oog op de uitvoering spreken, terwijl ik toch ook, in 't eind, niet weten zou waarom wij, zijne vrienden, moeten ignoreeren, wat Cremer, met zijn erkend en gevierd talent voor de schier plastische voorstelling van toestanden en karakters in zijne novellen, op het schaars bewerkte gebied der nederlandsche dramatiek verricht, en hoe hij het doet.

Ik heb reeds gezegd dat ik het dog heb op de voorstelling van Emma Berthold door de rotterdamsche

derlandsche dramatiek verricht, en hoe hij het doet.

Ik heb reeds gezegd dat ik het nog heb op de voorstelling van Emma Berthold door de rotterdamsche tooneelstukken. Ook de directie van den amsterdamschen schouwburg heeft het nieuwe stuk op haar répertoire gebracht en het te Arnhem, bij de inwijding van den nieuwen schouwburg, en vervolgens herhaaldelijk in de hoofdstad doen spelen. Met merkwaardig veel minder succès evenwel dan het gezelschap van den heer J. Ed. de Vries er te Rotterdam en te Utrecht meê verwierf. Ik kom straks terug op de vermoedelijke reden van dit verschijnsel, — voor mij vermoedelijk omdat ik het stuk door de Amsterdammers niet heb zien spelen en daaromtrent moet afgaan op het hetgeen anderen, — bevoegde beoordeelaars trouwens, — er mij van gezegd hebben. Maar reeds hier moet ik, in 't voorbijgaan, de geëerde redactie van de Nieuwe Utrechtsche Courant doen opmerken dat ik op het rotterdamsche Congres, niet, zooals zij schijnt te meenen (zie N°. 141 der N. U. C.) heb beweerd dat de tooneeldirectiën „schuldeloos” waren aan het verval van het tooneel ten onzent, maar alleen haar heb verdedigd tegen de minder juiste voorstelling van den antwerpschen heer Rosseels, alsof zij stelselmatig weigerden stukken van nederlandsche tooneelschrijvers op het répertoire te brengen. Ik geloof dat die beschuldiging niet is vol te houden. Maar dat neemt volstrekt niet weg dat ik die directiën alles behalve „schuldeloos”, integendeel voor een ruim aandeel schuldig acht aan het verval van ons tooneel, dat, zoo als ik nog altijd geloof, aan het publiek, de schrijvers en de actoren gezamenlijk, — en als ik van acteurs spreek bedoel ik natuurlijk de directie zoowel als het personeel, —

worden toegeschreven. Het is op dit oogenblik mijne bedoeling niet die stelling te bewijzen, maar zoo er nog iets ontbroken had aan mijne overtuiging dat, waar het talent van den auteur en de vatbaarheid van het publiek het succès van een stuk schijnen te verzekeren, de onwil, de onkunde, de betweterij, of wellicht het onvermogen van directie en personeel alles nog bederven kunnen, zou het verschil tusschen den indruk door de voorste'ling van Emma Berthold te weeg gebracht, al naar gelang zij door de rotterdamsche of de amsterdamsche tooneelstukken werd gegeven, het ontbrekende hebben aangevuld.

Het is hier de plaats niet en ook voor mijn oogmerk niet noodig, de opvoering van Emma Berthold door de rotterdamsche tooneelstukken op den voet te volgen en in bijzonderheden te ontleden. Ik wilde alleen in het algemeen wijzen op eenige verschijnselen, die haar karakteriseeren, den indruk daarvan constateeren, en de gevolgtrekkingen mededeelen, die ik uit het een zoowel als uit het ander meen te mogen maken. In de eerste plaats dan: er was ensemble in de voorstelling, zij is, tot op zekere, zelfs vrij goede hoogte, af. Wat dit zeggen wil, zullen allen begrijpen die zich, helaas te dikwijls, hebben kunnen ergeren, aan de onverschilligheid of het onvermogen, zelfs door de voornaamste leden van onze hollandsche tooneelgezelschappen aan den dag gelegd in het vervullen van rollen, welke zij vaak niet eens de moeite nemen behoorlijk van buiten te leeren, en die zij afspelen, hoogstens met het doel om er zelf maar niet al te slecht af te komen, en bijna altijd zonder notitie te nemen of van de wijze waarop de medespelers hunne rol vervullen, of van hetgeen de schrijver, niet

slechts met hetgeen hun in den mond wordt gelegd, maar met elk tooneel in zijn geheel heeft gewild en bedoeld. De rotterdamsche tooneelstukken, die in Emma Berthold medespelen, zijn blijkbaar, op enkele uitzonderingen na, doorgedrongen tot de beteekenis niet slechts van hunne eigene rol, maar tot die der overige rollen en haren samenhang. Niet dat mevrouw Sandrockten Hagen zich wel niet eens vergist in de wijze, waarop de houding van Emma of de huichelarij van Casper Baks, of de reine, en toch hartstochtelijke liefde van hare zuster Laura, of eenige andere tegenstelling moet doen uitkomen; niet dat mej. Fuchs als Laura, de heeren van Ollefen, Moor en D. Haspels, als de doove majoor, als Eduard (de verliefde zeeofficier) en als Herman (Emma's en Laura's broeder), wel niet eens verzuimen in houding, stem en gebaar aan het spel der anderen, aan een geheel tooneel, de beteekenis te verleen, door den schrijver bedoeld, — maar in de gewichtigste tooneelen, op de beslissende oogenblikken, telkens als 't er op aan komt, werken allen, — de heeren J. Haspels als Casper Baks en de heer Albregt, als Hamen, de knecht, onberispelijk, het geheele stuk door, — tot een goed ensemble mede. Ieder kent bovendien zijne rol genoegzaam van buiten om niet telkens in verzoeking te geraken van te vergeten op zijne eigene houding of die zijner medespelers te letten.

Vervolgens: zonder nog te spreken van den, helaas zeldzaam geworden indruk, dien vooral op een meer beschaafd publiek, — dat trouwens door het tegendeel bijna uit den hollandschen schouwburg was verjaagd, — een tooneelspel moet maken, waarbij nu eens meer aan de eischen der kunst en van het gezond verstand dan aan

die van eene overprikkelde verbeelding en aan knal-effekt werd gedacht, — trof mij de taal die ditmaal van het tooneel werd gesproken. Zeker, aan Cremer komt de eer toe, zoowel van naar beter en hooger te hebben gestreefd dan de schrijvers der gruwelen en prullen waarmee de directiën der hollandsche schouwburgen hun publiek maar al te vaak trachten te lokken, als van aan zijne dramatis personae een hollandsch in den mond te hebben gelegd, dat bij wijlen deftig en krachtig klinkt zonder stijfheid of ruwheid, bij wijlen ook los is en vrij zonder in platheid te ontaarden. Op enkele uitzonderingen na, welke ik na ééne auditie natuurlijk niet kan aanwijzen, maar die mij troffen, en die misschien aan de acteurs zijn te wijten, heeft Cremer den gewonen conversatietoon, gewijzigd naar de verschillende standen der maatschappij, weten te vatten, zonder de eischen der taal geweld te doen. Maar ook aan de rotterdamsche tooneelisten mag ik den lof niet onthouden van het hollandsch des auteurs, naar 't mij voorkwam, vrij getrouw, meestal zonder gemaaktheid, fatsoenlijk en toch vrij uit te spreken. Zoo ergens, dan is het op dit gebied dat onze tooneelisten kunnen bespeuren wat zij aan een talent als dat van den heer Cremer te danken hebben, zoowel voor het gemak waarmee zij zelve spelen en spreken, als voor hun succès bij dat gedeelte van het publiek, dat voor gezwollenheid slechts spotlust, voor platheid slechts walging gevoelt.

Ik hoop dat men mij begrijpen zal, als ik nog onderscheid maak tusschen hetgeen ik zoo even besprak en den dialoog. Ik kan er hier alleen van zeggen, dat men het eerste wél, het andere niet kan afscheiden van de conceptie van eenig dramatisch product. Door den dialoog komen

de gebreken dier conceptie uit; door den *dialog* ook worden zij soms geneutraliseerd of verborgen. In Cremer's Emma Berthold vindt men van beide die eigenschappen het bewijs. En hier moet ik even van het stuk spreken. Men heeft den schrijver de onwaarschijnlijkheden verweten die er in voorkomen, b. v. dat Emma's overleden vader en zij zelve aan een ongeteekenden brief en aan den schijn geloof genoeg hechtten om een zoon en een minnaar te verstooten; dat Casper Baks, als hij van een vreemdeling hoort, die Laura om een geheim onderhoud vraagt, niet op het denkbeeld komt dat deze wel eens de verjaagde zoon of minnaar kon zijn; dat Eduard zich ook al door een ongeteekenden brief en den schijn laat beet nemen, enz. Cremer echter zou, behalve nog andere argumenten, kunnen aanvoeren dat somtijds, „rien n'est plus invraisemblable que le vrai". Met meer recht, geloof ik, mag men den schrijver vragen, of niet de toeschouwer, en om hem de waarheid dadelijk in het karakter van de hoofdpersoon te doen opmerken, en om zijne belangstelling te winnen voor de actie in het stuk, in het begin reeds, althans ten deele, met het geheim van Casper Baks en diens schijnheiligen laster had moeten bekend gemaakt worden. Cremer meende het tegendeel en heeft het geheim zorgvuldig bewaard gedurende de vijf eerste tafereelen van zijn drama. Het gevolg was dat er in die vijf tafereelen weinig actie gekomen en de *dialog* er hoofdzaak geworden is. De toeschouwer merkt dat de schrijver hem bezig wil houden met iets anders dan met de dramatische ontwikkeling der toestanden en feiten, en hij heeft recht om te besluiten tot het bestaan van gebreken in de conceptie, die hem nu ook weldra in het oog vallen. Maar aan de andere

zijde dankt hij aan dien toeleg des schrijvers een aantal *détails*, die juist dáárom met te meer zorg zijn aangebracht, met te meer inspanning van talent zijn uitgewerkt, wijl zij hem moeten doen vergeten dat de dramatische handeling intusschen weinig vordert. Van dien aard zijn: het gesprek van Harmen, nog al een zeer vrijmoedig exemplaar van het genre *livrei-knechten*, met Hansje, de dienstmaagd der Bertholds; dat van mevrouw Berthold met hare dochters, van den majoor en zijn zoon, van Eduard met het portretje van zijn meisje in de hand, van het waarschuwen voor, en het eindelijk vangen en uit het huis gooien van den vleermuis; van Harmen met de boeren en later, als hij dronken is, met Casper Baks (overigens een juweeltje van natuurlijkheid); het *tête à tête* van het pas geengageerde paartje, enz. Alleen in laatstgenoemde scène, eene al lermoeielijkste opgave trouwens, die Cremer niet heeft opgelost, wordt den acteur, die voor Eduard speelt, een onbehaaglijk pathos in den mond gelegd, dat dan ook voor den heer Moor eene te sterke verzoeking blijkt om nog niet eens den ouden Adam te doen uitkomen; maar overigens is de dialoog nu eens fijn en gevoelig, dan weêr piquant en geestig, maar steeds natuurlijk, levendig, boeiend.

Verbeeldt u nu eens dat de heer Albregt, in plaats van vrij en los te spelen, zoo als hij in de rol van Harmen doet, gedurig in het *bas-comique* of in de *niaiserie* verviel, dat op ons hollandsch tooneel zoozeer in zwang, en, dank zij het „schellingje,” ook in gunst is geraakt; dat mevrouw Sandroock-ten Hagen en mej. Fuchs, als Emma en Laura, in plaats van als zusters uit een beschaafd gezin, met elkander, met hare moeder, met Casper Baks, hadden gesproken. òf op dien ruwen, òf

schaald gezin, met elkander, met hare moeder, met Casper Baks, hadden gesproken, òf op dien ruwen, òf op dien platten, òf op dien gemaakten, òf op dien huilenden toon, dien wij kennen; dat de heeren van Ollefen en Moor, in plaats van slechts nu en dan, zoo als zij helaas nog doen, de martiale manieren en spreektrant van den majoor, het pathos van den verliefden en jaloerschen luitenant op den duur hadden overdreven en gechargeerd; verbeeldt u dit alles voor een oogenblik en bedenkt wat er van de vijf eerste tafereelen van Cremer's stuk zou terecht gekomen zijn. De aanschouwer zou van de verdiensten van den dialoog, van de geestige en gelukkige détails, van meer dan één aardig tooneel. zoo als b. v. het verlovingsfeest in den tuin van den majoor, weinig of niets gemerkt hebben, en, in plaats dat zij hem de longueurs, den tragen gang der actie, hadden doen vergeten, zouden deze in zijne opgewekte ergernis nog ongenadiger beoordeeld zijn geworden, dan waar hij b. v. Cremer's stuk eenvoudig had kunnen lezen.

Maar gij behoeft het u niet te verbeelden; de werkelijkheid heeft reeds bestaan. Uit al wat ik er van gehoord en gelezen heb, meen ik te mogen opmaken dat de opvoering van Emma Berthold door het amsterdamsch tooneelgezelschap gekenmerkt wordt door meer dan een van de gebreken, zoo even genoemd, en misschien door nog andere, welke ik niet heb genoemd. Het gevolg was, zoo als ik reeds aanstipte, dat hetzelfde stuk te Amsterdam en te Arnhem (van Haarlem heb ik nog niets gehoord) slechts een middelmatig, te Rotterdam en te Utrecht daarentegen een groot succes heeft genoten en nog geniet.

En kan het anders? Want waar de min gelukkige eigenschappen van Cremer's stuk voor een deel door het

spel der vertooners worden bedekt, daar is het tien tegen één dat de beste tooneelen en momenten gelukkig zullen slagen. En inderdaad, vooral het zesde en ook het zevende tafereel verzekert, wanneer de aanschouwer niet ontstemd is door hetgeen voorafging en wanneer de vertooners recht doen wedervaren aan de dramatische kracht dier tafereelen, den triomf van het stuk. Aan de ééne zijde, de schier tot waanzin overgeslagen liefde van Laura, het slachtoffer van den laster die haar geluk heeft vermoord, — door mej. Fuchs voorgesteld met eene aangrijpende waarheid, die juist door het contrast met haar vroeger eenvoudig en natuurlijk spel zoo tragisch belangrijk wordt; aan de andere zijde het toppunt van huichelarij bij Casper Baks, op hetzelfde oogenblik dat hij zijn doel bij Laura schijnt te zullen bereiken en de toeschouwer hem in de kaart heeft gezien, door den heer J. Haspels weêrgegeven op eene wijze die de kroon zet op het werkelijk talent, waarmee hij de geheele gemarqueeerde rol heeft gespeeld, zonder elk oogenblik het gemarqueeerde par force te willen doen uitkomen. Met die beide, gelukkig uitgewerkte motieven, heeft Cremer den aanschouwer voorbereid op de ontmaskering van Casper Baks door Emma, wie eindelijk, eindelijk de schellen van de oogen zijn gevallen, — een tooneel, dat mijns inziens, het talent van den auteur voor het drama boven allen twijfel stelt. Hier eindelijk vindt mevrouw Sandrock-ten Hagen gelegenheid het publiek den sleutel te geven van hare zonderlinge manieren, hare raadselachtige wijze van spreken, waartoe zij als Emma door den schrijver was veroordeeld. Hier ook wreekt zij zich over hetgeen er ongemotiveerds was in hare rol, en, zoo zij er des ondanks zich door redde, hier biedt de uitbarsting van hare verontwaardiging, de

in hare rol, en, zoo zij er des ondanks zich door redde, hier biedt de uitbarsting van hare verontwaardiging, de uitgieting van al hare jaren lang opgekropte en opgesloten bitterheid over het hoofd van den ontmaskerden, vernietigden lasteraar, tegelijk belooning voor, bewijs van haar talent. Ik loop niet weg met de figuur van den teruggekeerden Herman, evenmin met die van Eduard, die er bepaald een mal figuur maakt, — maar erken toch gaarne dat het laatste tafereel goed gelukt, en al weêr voornamelijk omdat de medespelers tot het eind toe in het karakter blijven, hun door den auteur toegekend.

Ik kom tot mijne slotsom. Cremer's Emma Berthold wordt te Rotterdam, in den tijd van enkele weken veertienmaal opgevoerd, eerst voor eene schaarsch bezette, later steeds voor eene volle of althans goed bezette zaal; het publiek is samengesteld uit de meest verschillende standen der maatschappij, ook de meer beschaafde, de geletterde kringen zijn er vertegenwoordigd; elke voorstelling wordt met aandacht, met belangstelling gevolgd; zij maakt indruk, zij wekt geestdrift en dát, terwijl aan het stuk, niet ten onrechte, vooral in de eerste tafereelen, gebrek aan actie wordt verweten, terwijl het noch schitterende kostumen, noch prachtige decoratiën, noch verrassenden tooneelmatigen toestel te aanschouwen geeft. Ziet, mijne heeren, dat zijn feiten; daar is niets tegen te zeggen, door den strengsten criticus, zoo min als door hem, die Cremer's nieuwe poging alreeds als half mislukt voorstelt, omdat hij te Amsterdam van dit alles niets merkt. Het zijn feiten en er moeten oorzaken voor zijn. Ik heb getracht ze te doen uitkomen, en, als ik mij niet ten eenemale heb vergist, geloof ik dat wij reden hebben, ons over oorzaken en gevolgen beiden te verheugen. Ook al moeten wij erkennen, dat Cremer's Emma Berthold

gebreken heeft, dat ook de opvoering door het rotterdamsche tooneelgezelschap nog verre van volmaakt moet heeten. Maar al ware 't alleen omdat het de mogelijkheid eener betere toekomst voor het nationaal tooneel doet vermoeden, verdient het verschijnsel onze opmerkzaamheid.

Maar mogelijkheid en vermoeden [helpen ons niets verder, zoolang wij niet weten wat de reden is, waarom zich hier eene uitzondering voordoet, die den regel slechts bevestigt. En hier kan ik gedeeltelijk aanwijzen, maar moet ook gedeeltelijk slechts gissen. Aanwijzen dat het nationaal tooneel behoefte heeft, maar ook succes belooft, aan stukken als dat van Cremer, waarin de hedendaagsche nederlandsch-maatschappelijke toestanden en karakters worden gedramatiseerd in een vorm die den goeden smaak, in eene taal, die den zin voor waarheid en natuur bevredigt. Gissen dat directie en personeel van den rotterdamschen schouwburg zich ditmaal hebben laten leiden en raden door andere lessen, andere invloeden, dan waaraan zij gewoon zijn te gehoorzamen. De schrijver van Emma Berthold, die zelf zulk een uitnemend voorbeeld weet te geven van natuurlijke voordracht, van indringen in het karakter der figuren, welke hij in zijne novellen opvoert, heeft, wij zijn er zeker van, op de uitvoering door het rotterdamsche personeel een beslissenden invloed uitgeoefend. De uitslag zal, hoop ik, althans sommigen van dat personeel de overtuiging hebben gegeven, dat die invloed in alle opzichten gunstig heeft gewerkt.

Dat in de wijze, waarop zelfs Emma Berthold door het amsterdamsche gezelschap wordt gegeven, in de opvoering van andere stukken door de rotterdamsche tooneelisten, die Cremer's stuk recht deden wedervaren, in de laagte waartoe de haagsche schouwburg met zijn

tooneelsten, die Cremer's stuk recht deden wedervaren, in de laagte waartoe de haagsche schouwburg met zijn Toren van Nesle is afgedaald, ons zouden doen wanhopen aan den goeden wil der directiën, aan de talenten der acteurs, aan den smaak van het publiek, mag geen reden zijn om het lichtpunt voorbij te zien waarop ik gewezen heb. Als, als zij, die de macht, de middelen en het inzicht bezitten, die noodig zouden zijn om eene radicale hervorming van het nationaal tooneel te beproeven, ook eenmaal den wil mochten toonen om de hand aan het werk te slaan, zou misschien dat lichtpunt een eerste baken kunnen zijn op den weg die moet worden ingeslagen.

T. v. W. Wz.

„Heeft u dat stuk van Cremer al gezien, mijnheer?” vraagt een buur, die geen stuk patrijs machtig is kunnen worden.

„Emma Berthold, hi, hi! Ik houd niet van Hollandsche stukken. Zoodra de Franschen „La famille Benoiton van Victorien Sardou” geven, — dát is een andere kwestie, dáár ga ik heen. — Heb je geen dusseldorfsche mosterd, Jan, ik houd van geen engelsche.”

„Met uw goetvinden, zoo'n onvoorwaardelijke afkeuring beteekent niets —”

„Van die mosterd, hi?”

„Pardon, van Emma Berthold. Ga het eerst zien, en oordeel dan. Het behoort tot den goeden toon, ik beken het, om het anathema over onze tooneelparais uit te spreken. Doch Cremer heeft bewezen, dat een wezenlijk goed stuk met echt Hollandsche toestanden en in zuiver Nederduitsch geschreven, door nationale tooneelspelers natuurlijk en met talent kan worden teruggegeven.”

Rotterdamsche courant, 25 december 1865:

Rotterdamsche
SCHOUWBURG.
DINGSDAG 26 DECEMBER 1865:
15de Voorstelling van:
EMMA BERTHOLD, Tooneelspel in 5
Bedrijven, door J.
J. CREMER. (19912) **Aanvang 8 ure.**
Maandag en Dingsdag den 25 en 26sten Dec-
ember is het **Bespreek-Bureau** GEO-
PEND van 12 tot 3 uur.

Rotterdamsche courant, 27 december 1865:

Rotterdamsche Schouwburg.
WOENSDAG 27 DECEMBER 1865:
FAUST, grosse Oper in 5 Acten.
von GOUNOD.
Aanvang ten 7 ure

VRIJDAG 29 DECEMBER 1865:
16de Voorstelling van
EMMA BERTHOLD, Tooneelspel in 5 Be-
drijven en 7 Tafereelen.
door J. J. **CREMER.**
Aanvang ten 7 ½ ure

Rotterdamsche Courant, 29 december 1865:

Rotterdamsche Schouwburg.
VRIJDAG 29 DECEMBER 1865:
16de Voorstelling van
EMMA BERTHOLD, Tooneelspel in 5 Be-
drijven en 7 Tafereelen,
door J. J. **CREMER.**
Aanvang ten 7 ½ ure.

Nieuwe Rotterdamsche Courant, 4 januari 1866:

De *Emma Berthold* en niets dan de *Emma Berthold* was locc
den laatsten tijd op het affiche van den grooten schouwburg — nie
't bewijs dat zelfs de *zestiende* voorstelling nog bezoekers vond — van
't bewijs tevens, het kan niet genoeg herhaald worden, dat me de t
slechts goede stukken, waarvan de uitvoering met zorg is voor I
bereid, op het répertoire behoeft te brengen, om veel meer "vol raac
te trekken" en aan het bureau ook veel meer "geld te ontva ren
gen" dan met eenig kermisgedrocht of bloed-drama tot Aan
mogelijkheden behoort. Directien en acteurs hebben thans te rijk
aanzien van het Hollandsch tooneel hun eigen lot in de hand S
terwijl het aan de andere zijde aan geen twijfel onderhevig is aan
het regtmatig succes, door den heer **Cremer** behaald, zal he C
en meer anderen aanmoedigen, hunne beste krachten aan h Aan
tooneel te wijden, dat zonder bekwame *Hollandsche* auteurs niet late
uit den staat van verval op te heffen ware, al zoude het over d'voc
beste acteurs en actrices kunnen beschikken.

Utrechtsch Provinciaal en stedelijke courant, 8 januari 1866:

Zoo konden we dan ook hier de nieuwe
tooneelproeve reeds leeren kennen van den
geachten novellen schrijver **Cremer**, wiens
Emma Berthold, naar des auteurs wenken en
voorschriften ingestudeerd, tot wezenlijk ge-
noegen van publiek en schrijver, de nieuwe
abonnementsreeks van 23 November opende,
en aan beiden wélverdiende lauweren ten deele
vallen liet. — Wij willen er niet in treden,
of elders de zaak wel goed is begrepen gewor-
den, en of het minder sukzes gelegen heeft aan
de *spelers*, aan het *stuk*, of aan het *publiek*, —
dat onafscheidelijk *trio*, waar het tooneelaan-
gelegenheden geldt — maar zóóveel is zeker,
dat Utrecht tevreden was met het tooneelspel,
en dat de heer **Cremer** regt in zijn schik
mocht wezen met het onthaal zijner *Emma*
in de hoofdstad van het Sticht. — Zeer zeker
werkte daartoe allerkrachtigst mede de onover-
treftbare Albregt, die ook door het nastukje niet
slechts een dienst aan zijn vriend *Blanchard*,

Java-bode, 10 januari 1866:

Wij hadden gehoopt daarvan ook een schitterend blijk te vinden in het nieuwe tooneelstuk van **Cremer**, dat thans in verscheidene steden werd opgevoerd. Algemeen echter is men teleurgesteld. *Emma Berthold* is een drama, dat zich in niets verheft boven andere drama's en, bij eenige goede eigenschappen, een aantal gebreken heeft, die het al zeer spoedig van de korte rij onzer oorspronkelijke tooneelstukken zullen uitwisschen. Het doet ons leed. **Cremer** heeft als novellenschrijver zulke uitnemende voortbrengselen geleverd, dat men meende eenig regt te hebben van hem ook meesterlijke gewrochten te verwachten, wanneer hij een ander gebied betrad. Thans meent men, dat hij beter deed en doen zal, wanneer hij de pen van den dramaschrijver maar laat rusten en op den weg blijft, met zoo veel lof tot nu toe door hem betreden.

Tot dus verre is zijn drama nog niet in den Haag opgevoerd, en misschien zal dit ook wel niet gebeuren, daar het in eigendom behoort aan de Amsterdamsche en Rotterdamsche tooneellisten. Daarentegen verwachten wij binnen korter of langer tijd de opvoering van de laatste opera

Rotterdamsche courant, 29 januari 1866:

en sommige in vele opzigten verdienstelijke acteurs en actrices zullen, bij algemeene en behoorlijke waardering, zich verder vormen en ontwikkelen. En geene namen mogen ook hier gelden. *Heloïse Paranguet* behaalde te Parijs een volkomen succes, zonder dat men den naam des schrijvers kende. Hier — in ons Land — gelukte het, niet dan met moeite, aan *Emma Berthold* om te worden voorgesteld, terwijl men toch wist dat het een gewrocht was van den geliefden novellen schrijver **Cremer**. Of was het, omdat men het wist?

Arnhemsche Courant, 30 januari 1866:

De heer J. J. **Cremer** schrijft het volgende in den *Nederlandschen Spectator*:

En nu ten slotte die vele vragen naar aanleiding van de schier algeheele afkeuring van mijn jongste tooneelwerk aan de eene, en het buitengewoon groot succes er van aan de andere zijde. Ik zal er niet op antwoorden; alleen wil ik met het oog op mijn vaderstad, voor de inwijding van wier nieuwen schouwburg ik mijn Emma Berthold heb geschreven, openlijk den wensch uiten, dat een reeks van *zestien* voorstellingen er van te Rotterdam haar de overtuiging zal hebben geschonken, dat de auteur zich de taak in waarheid niet ligt heeft geacht, maar ter eere van Arnhem — en mogt het zijn van het nederlandsche tooneel — getracht heeft het beste te schenken wat hij te schenken had. Niets anders dan de zucht om zoo mogelijk ons tooneel te helpen zuiveren van de gruwelen en onzinnigheden die er zoo dikwijls den volke worden vertoond, spoorde hem aan om het, in ons land waarlijk niet uitlokkende veld te bearbeiten, en, als ik nu met blijdschap verneem, dat een schoon oorspronkelijk werk van onzen genialen Schimmel

Vervolg:

zoo groote scharen naar den schouwburg lokt, dan word ik gedrongen om allen die hun volk liefhebben en zich krachtig tot die taak gevoelen, krachtiger dan ik, luide toe te roepen: Schrijft mannen, *schrijft goede stukken, zorgt voor een juiste opvoering* er van, even als onze klassieken daarvoor zorgden, en gij zult den bloei van ons tooneel bevorderen en den wansmaak verjagen uit die leerschool voor het volk.

Rotterdamsche courant, 19 maart 1866:

Rotterdamsche Schouwburg.
ZONDAG 18 MAART 1866:
Tweede Voorstelling van
ASSCHEPOETSTER, of *het Glazen Muiltje*,
 groot Toover-Melodrama
 in 9 Tafereelen, naar aanleiding van het Sprookje
 van *Moeder de Gans*, door W. N. PEYPERS, met
 een Voorspel **Moeder en Kind.**
Aanvang ten 8 ure.
 Verwacht op Dinsdag 20 Maart 1866, ter Benefice
 van Mevr. SANDTROCK TEN HAGEN, **EMMA**
BERTHOLD, oorspronkelijk Tooneelspel in
 5 Bedrijven en 7 Tafereelen, door J. J. **CREMER.**

Rotterdamsche Courant, 21 maart 1866:

Wij kunnen niet nalaten met een paar woorden gewag te maken van de welverdiende hulde, die eene onzer artisten van den Rotterdamschen schouwburg heden avond ten deel viel. Ons blad verheugt zich te zeer in de aanmoediging en belooning van verdienstelijke vertolkers onzer dun gezaaide oorspronkelijke tooneelstukken, dan dat we onzen lezers de mededeeling zouden onthouden, dat aan mevr. Sandrock—ten Hagen bij hare benefice-voorstelling het geluk te beurt viel nieuwe lauweren te oogsten, in de gedaante van eenige haar aan het einde van het voorlaatste tafereel toegeworpen bouquetten, en van een cadeau haar door eenige kunstminnaars aangeboden.

Het stuk van J. J. **Cremer**, voor deze gelegenheid gekozen, »Emma Berthold», waarin de beneficiante de titelrol vervulde, is reeds meermalen opgevoerd en vroeger besproken.

Het zij ons dus alleen vergund hierbij te voegen, dat de wijze, waarop de heldin van den avond hare taak vervulde en het karakter van Emma weërgaf, allezins getuigde van grondige studie en ernstige opvatting. Het is het oogenblik niet, om ook thans die opvatting aan een streng kritisch onderzoek te onderwerpen, maar veeleer om haar onze gelukwensen aan te bieden en aan te sporen voort te gaan hare moeilijke, vaak ondankbare loopbaan ernstig te bewandelen, in welk geval wij haar nieuwe en nog schooner overwinningen voor de toekomst voorspellen.

Rotterdamsche Courant, 24 maart 1866:

Rotterdamsche Schouwburg.
ZATURDAG 24 MAART 1866:
Vierde Voorstelling van
Aleida von Holland,
 grosse Romantische Oper in 3 Acten. Musik von
 W. F. THOOF. *Aanvang ten 7 1/2 ure.*

ZONDAG 25 MAART 1866:
EMMA BERTHOLD, Tooneelspel in 5 Bedrijven
 en 7 Tafereelen, door J. J.
CREMER. *Aanvang ten 8 ure.*

Verwacht eerstdaags: **De Roos van Bekama,**
 Tooneelspel in 7 Tafereelen, door D. SAMOT, met
 vrije gebruikmaking van Mr. J. VAN LENNEP's
 Roman van dien naam.

Nieuwe Rotterdamsche courant, 30 maart 1866:

twijfel verheven zijn en die, van dat standpunt beschouwd, van iederen opera bezoeker een bewijs van sympathie verdient.

Ook de Hollandsche tooneelstenen kondigen weder een nieuw, zelfs een zeer belangrijk werk aan, namelijk *De Roos van Bekama*, een tooneelspel uit den zoo populairen roman van van Lennep getrokken. Voor het overige leverden de jongste voorstellingen niets bijzonders op. Alleen verdient vermelding dat de *Emma Berthold* van Cremer andermaal op het affiche is verschenen en met niet minder goeden uitslag dan vroeger. Het is een der opmerkelijkste verschijnselen die onze tooneelwereld ooit heeft opgeleverd, dat een op zoo weinig uiterlijk vertoon en effectbejag berekend werk als de *Emma Berthold*, alleen te Rotterdam in een tijdsverloop van weinige maanden reeds meer dan twintig voorstellingen heeft beleefd. Het pleit er voor dat de kunstsmak van het publiek gelukkig bestand is gebleven tegen de pogingen, die sinds jaar en dag door menigen tooneeldirecteur zijn beproefd om hem te vervalschen. Het pleit tevens voor onze vroeger in den breede ontwikkelde meening, dat het werk van den heer Cremer een levensbeginsel behelst, krachtig genoeg om het nog lang eene eerste plaats op het répertoire te doen innemen.

De eerste reprise van de *Emma Berthold* had plaats ter benefice van mevrouw SANDROCK-TEN HAGEN. Het strekt ons tot een werkelijk genoegen te kunnen vermelden, dat zij, die in de titelrol van dit tooneelspel zoo zeer uitmunt, zich in eene goed bezette zaal mogt verheugen, daverend toegejuicht en met bouquetten begroet werd, terwijl haar daarna tevens nog eene hoogst vereerende onderscheiding te beurt viel. De regisseur bood haar namelijk ten tooneele, uit naam van eenige kunstvrienden, een kostbaar geschenk — een gouden armband aan, terwijl haar tevens een prachtexemplaar van Cremers *Distels in het Weiland* werd aangeboden. Het publiek hechtte aan een en ander door aanhoudende toejuichingen zijn zegel.

Rotterdamsche Schouwburg.
 VRIJDAG 27 APRIL 1866:
EMMA BERTHOLD, oorspronkelijk Tooneel-
 spel in 5 Bedrijven, door
 J. J. **CREMER**. *Aanvang ten 7 1/2 ure.*
 Verwacht op Dingsdag den 1 Mei 1866, ter viering
 der 25jarige Tooneeldiensten van den Heer **ALBREGT**:
DE VREK, Blijspel in 5 Bedrijven.
 Gevolgd door: **Meester Vink**, of *de vermiste*
Diamant, Blijspel in 2 Bedrijven.

Algemeen handelsblad, 28 augustus 1866:

GRAND THEATRE, Amstelstraat. Directie A. VAN LIEB.
 Opening van dezen Schouwburg, met het Hollandsche Tooneelgezel-
 schap van Rotterdam, onder Directie van den Heer J. Ed. DE VRIES.
 Op Zaterdag 1 September 1866: *Emma Berthold*, Oorspronkelijk Too-
 neelspel in 5 bedrijven of 7 taferelen door J. J. **Cremer**. Na hetzelfde:
De Vermomde Gelieven, Blijspel met zang in een bedrijf, op nieuw voor
 het Hollandsche tooneel bewerkt en met nieuwe Coupletten voorzien
 door W. N. Peypers. *Aanvang 7 1/2 ure.*
 Prijzen der Plaatsen: f 1.25. f 1. 75 ct. en 40 ct.
 Zondag 2 Sept. *Als men een hond wil slaan en de Bemoesial of*
eindelijk heeft hij het toch goed gemaakt.
 Maandag 3 Sept. *De Huistiran* en *Dr. Peschke*.

Algemeen handelsblad, 5 september 1866:

GRAND THEATRE, Amstelstraat. Directie A. VAN LIEB.
 Woensdag 5 Sept. Gevraagde voorstelling, door de Holl. Tooneelgezel-
 schap onder directie van J. Ed. de Vries: *Emma Berthold*, tooneelspel in
 8 taferelen, door J. J. **Cremer**. Daarna: *De Krijgslust der Vrouwen*,
 blijspel met zang, vrij bewerkt naar het Fransch door F. H. Greb.
Aanv. ten 7 1/2 Ure.
 Verwacht morgen Donderdag: *Montjoye*, en
 Maandag, tot opening der zoogenaamde Kermisweek: *Aaschepoester*

Rotterdamsche courant, 17 oktober 1866:

SCHOUWBURG.

WOENSDAG 17 OCTOBER 1866:

DON JUAN, oder der Steinerne Gast,
Grosse Oper in 2 Act. Musik von
MOZART. *Aanvang 7 ½ uur.*

VRIJDAG 19 OCTOBER 1866:

EMMA BERTHOLD, Oorspronkelijk Tooneel-
spel in 5 Bedrijven en 7
Tafereelen, door J. J. **CREMER.**

Gevolgd door: **DE TWEE ECHTSCHIEDINGEN**, Vrolijk Blijspel met Zang in 1 Bedrijf,
naar 't Fransch.

Rotterdamsche Courant, 15 november 1866:

SCHOUWBURG.

VRIJDAG 16 NOVEMBER 1866:

Eene laatste Voorstelling in dit jaar

EMMA BERTHOLD, Oorspronkelijk
spel in 5 Bedrijven
Tafereelen, door J. J. **CREMER.** Voorafgegaan door

EENE PARTIJ PIKET, Blijspel met
in 1 Bedrijf, naar 't Fransch, door MANUS.

Aanvang 7 ½ uur.

Utrechtsch provinciaal en stedelijk dagblad, 11 december 1866:

Utrechtsche Schouwburg.

Met toestemming van het Hoofd van het Pl. Best.
De Tooneelsten onder directie van J. EDUARD
DE VRIES zullen de eer hebben te geven:
Op Donderdag, den 11. December 1866.
N°. 4 in het Abonnement,

EMMA BERTHOLD.

Oorspronkelijk Tooneelspel in 7 Tafereelen,
door J. J. **CREMER**
(Het stuk speelt op een Dorp in Gelderland.)
GEVOLGD DOOR:
EEN KOP THEE.

Blijspel in een Bedrijf naar het Fransch van
CHARLES NUITIERS en JOSEPH DERBY.
Aanvang ten **zeven** ure.
Prijzen der plaatsen: Boven-Loge f2,—. Beneden-
Loge f 1,50. Parket / 1,25. Parterre / 1,—.
1e Amphithéâtre f 1,10. 2e Amphithéâtre f 0,65. Galerij / 0,40.

Leydse courant, 1 februari 1867:

SCHOUWBURG TE LEIDEN.

Tooneelsten van den Rotterdamschen Stads-Schouwburg, onder directie
van J. ED. DE VRIES, zullen de eer hebben te vertoonen
Op MAANDAG 4 Februarij 1867,
EMMA BERTHOLD,
oorspronkelijk Tooneelspel in 5 Bedrijven en 7 Tafereelen door J. J. **Cremer**.
Gevolgd door
DIENST AAN BLANCHARD,
Vaudeville in één Bedrijf.
Aanvang ten **7** uur.

PRIJZEN DER PLAATSEN:
Loges f 1.60, Baignoires f 1.20, Parterre f 1.—, Gallerij f 0.50,
Achter-Gallerij f 0.30.

De plaatsen zijn te bespreken: voor Aandeelhouders op Zaterdag den
2den Februarij, en voor Niet-aandeelhouders op den Speeldag van 10 tot 1 ure.

 La seconde séance littéraire de M. A. RÉVILLE
aura lieu le Vendredi 1er Février, non pas, comme on l'a an-
noncé, à 8 h^s, mais à **7** h^s du soir, dans la Salle de Concert
du Breestraat.

On pourra se procurer des cartes d'entrée pour cette séance, à raison de
f 0.75, à la Librairie des FRÈRES VAN DER HOEK.

Pour la Commission,
A. G. VAN HAMEL.

Dagblad van Zuid Holland en sGravenhage, 9 mei 1867:

Aan tooneelgezelschappen zal het op de Maandag aan te vangen kermis wel niet ontbreken. Behalve die van den Koninklijken Hollandschen Schouwburg en van den heer Judels, zal ook nog dat van den Rotterdamschen Schouwburg, onder directie van den heer Eduard de Vries, hier eenige voorstellingen geven. Met de opvoering van de bekende tooneelschepping van den heer J. J. **Cremer**, *Emma Berthold*, zal het Maandag avond debutteren, terwijl de directeur — naar men ons berigt — ook verder voor een gelukkig gekozen repertoire heeft zorg gedragen. Gelijk bekend is, bevat het gezelschap van den heer de Vries vele inderdaad goede elementen, zoodat men mag aannemen, dat het zijn wettig aandeel zal ontvangen in de praktische kunstwaardering, waarvan het publiek der residentie tegenover de verschillende tooneelgezelschappen gedurende de kermis wel zal gelieven blijk te geven.

Dagblad Zuid Holland en sGravenhage, 15 mei 1867:

Zoo verkwikt en versterkt gegeven we ons van dien aard de Nieuwe Markt, waar het tooneelgezelschap onder directie van den heer **J. Eduard de Vries**, van Rotterdam, gedurende de kermis, zijne voorstellingen geeft. De opvoering van het bekende tooneelspel *Emma Berthold*, van den heer J. J. **Cremer**, welke daar gister avond plaats had, stelde de verdienstelijke leden van dat gezelschap in staat, hunne eigenaardige gaven en krachten op het gelukkigst te doen uitkomen.

Niemand zal van ons vorderen dat we omtrent de letterkundige waarde van de opgevoerde tooneelschepping, waaromtrent zoo zeer verschillend wordt gedacht, nu als in 't voorbijgaan te midden van het kermisgewoel een oordeel zullen vellen. Van ons standpunt evenwel, waarop wij het betreuren dat zoo weinige vaderlandsche schrijvers hunne krachten ten bate van het tooneel willen aanwenden, zijn we geneigd ieder Nederlandsch schrijver met ijver te steunen, die zijne talenten aan het tooneel tracht dienstbaar te maken, waarom we dan ook er bij den heer **Cremer** ten sterkste op aandringen, dat hij zich door niets late ontinoedigen, om eene nieuwe poging tot nationalisering van ons tooneel te wagen.

De uitvoering van het in ons oog veelzins belangwekkend tooneelspel, toonde onwederlegbaar, dat het gezelschap van den heer de Vries, nitnemende elementen bevat. Bovenal wijzen wij een lauwer toe aan mevr. Sandrock—ten Hage die den titelrol met uitnemend talent vervulde; aan mej. Fuchs, die als Laura optrad en vermelden met eere het spel van mevr. Albrecht—Engel-

Vervolg:

den heer de Vries, die den titelrol met uitnemend talent vervulde; aan mej. Fuchs, die als Laura optrad en vermelden met eere het spel van mevr. Albrecht—Engelman, die ons het snuggere Hansje — een meesterlijk geslaagde type van den heer **Cremér** — ons met groot talent te zien gaf. De heer Albrecht als Harmé, deed ons zijne komische gaven niet weinig bewonderen, gelijk we dan ook voor niemands tegenspraak zijn beducht wanneer wij beweren, dat hij met den heer D. van Ollefen, die ons de figuur van van Wilsveld meesterlijk vertolkte, de kracht van het mannelijk personeel bij dit gezelschap uitmaakt. In 't vrolijk en bekende nastukje: *het consigne is: snorken!* wist het echtpaar Albrecht allergelukkigst op de lachspieren der aanwezigen te werken, die alzoo ten slotte nog in vrolijke stemming huiswaarts keerden.

Wij wenschen den heer de Vries een nitnemend succès toe, en twijfelen niet of bovenal het op degelijke stukken prijsstellende publiek zal des directeurs poging krachtig steunen, om op de Haagsche kermis de meesterstukken der hedendaagsche school in herinnering te brengen.

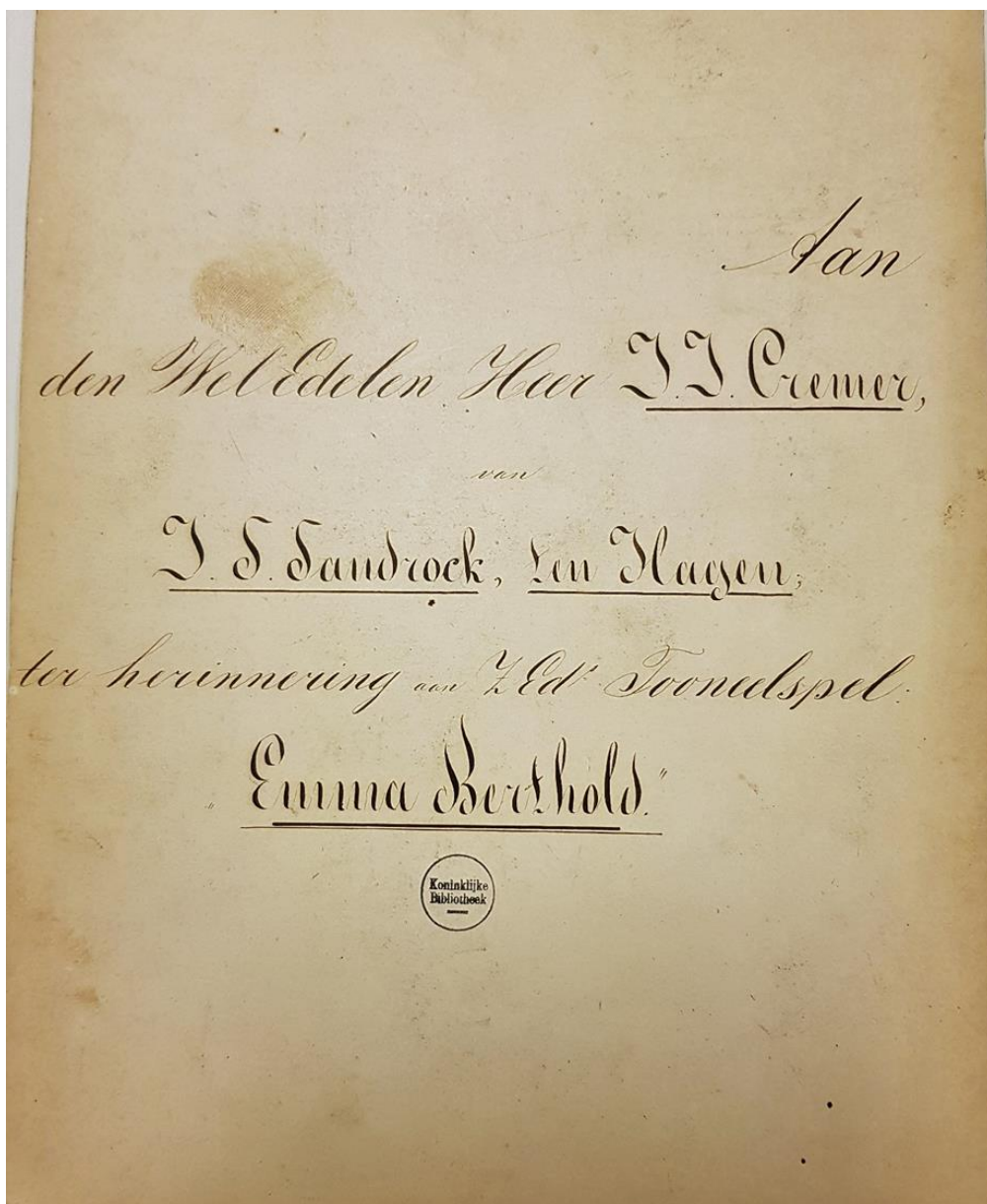
Gaarne zouden we met onze lezers van de Nieuwe Markt naar de Plaats ons begeven, om met den schouwburg van de heeren **Stoete en Jacqui** kennis te maken, maar 't zal hen wel gaan als ons, dat ze vermoeid van het dwalen, meer naar het genot der rust dan naar dat der kunst verlangen en ons gaarne een nitstel tot morgen verleenen.

(Wordt vervolgd.)

Mei 1867:

Johanna Simonetta Sandrock - ten Hagen:

Hoornsche courant, 26 november 1867:

van de Heeren van Ollefen en Albregt, in het begin van December zal plaats hebben, en alsdan zal worden opgevoerd: *Emma Berthold*, tooneelspel door **Cremer**, gevolgd door *de Bemoeial*, blijspel in één bedrijf; naar wij evenwel vernemen zou, wanneer de deelneming niet grooter wordt, dit de laatste voorstelling wezen; het zou te betreuren zijn dat de belangstelling voor een goed tooneel bij Hoornsch ingezetenen niet groot genoeg is, om ééne voorstelling per maand, doorgtalrijke opkomst genoegzaam aan te moedigen.

Utrechtsch Provinciaal stedelijke courant, 16 december 1867:

Schouwburg Odeon te Zwolle.
 De Tooneelisten van den Rotterdamschen Schouwburg,
 ONDER DIRECTIE VAN
van OLLEFEN en ALBREGT,
 zullen de eer hebben te vertoonen
op Woensdag 18 December 1867,
EMMA BERTHOLD,
 Oorspronkelijk Tooneelspel in 5 bedrijven en 7 tafereelen, door den Novellenschrijver, den heer
J. J. CREMER;
 GEVOLGD DOOR
NAAR PARIJS.
 Kluchtspel met Zang in 1 bedrijf, door W. N. PELJPERS,
 met nieuwe Coupletten en Quodlibets.
Aanvang 7 uur.
 De prijzen der plaatsen zijn: Loge en Balcon f 1.25, Parterre f 1.00, 2e rang f 0.60, 3e rang f 0.30.
 De plaatsen zijn op den speeldag à 10 cents te bespreken voor heeren huurders van 9 tot 11 uur, terwijl voor de overige plaatsen de lijst ter inschrijving is geopend van 's morgens te 9 tot 10½ uur, waarna te 11 uur de loting een aanvang neemt.

Provinciale Overijsselsche en Zwolsche courant, 18 december 1867:

— Met belangstelling vernemen liefhebbers van het tooneel, dat het gezelschap, onder directie der heeren van Ollefen en Albregt, morgen avond hier zal debuten. Het op te voeren oorspronkelijk tooneelspel *Emma Berthold*, van onzen verdienstelijken schrijver J. J. **Cremer**, dat o. a. te Rotterdam twintig achtereenvolgende malen met den meesten bijval is vertoond, de bekende bekwaamheden der verschillende acteurs en actrices, voorspellen het publiek een genotvollen

Hoornsche courant, 11 januari 1868:

— De Rotterdamsche Schouwburg-vereeniging van de Heeren van Ollefen en Albregt hebben Woensdag avond weder eene schoone proeve geleverd van hare talenten; *Emma Berthold*, van *J. J. Cremer*, is met het beste succes opgevoerd. Mevr. *Sandroek-ten Hagen*, aan wien de titelrol is opgedragen, verdient hoogen lof voor de wijze waarop zij die moeilijke taak heeft vervult, even als de Heer *J. Haspels*, die de laster in de studievorderende rol van *Casper Baks* goed voorstelt en de Heer *Albregt*, die door zijn geestig spel het

Leeuwarder courant, 10 juli 1868:

Schouwburg te Leeuwarden.

De Tooneelsten van de Rotterdamsche Schouwburg-Vereeniging, onder directie van de Heeren VAN OLLEFEN en ALBREGT, zullen gedurende de Kermis eenige Tooneelvoorstellingen geven. Eerste Voorstelling **Woensdag 15 Juli 1868: DE NEEF**, beroemd Blijspel in 3 bedrijven, naar het Hoogduitsch (der Vetter) van *Roderich Benedix*, door C. H. HOVING; gevolgd door: **DE WEG NAAR HET HART**, Blijspel met Zang in één Bedrijf. — Tweede Voorstelling **Donderdag 16 Juli 1868: EMMA BERTHOLD**, oorspronkelijk Tooneelspel in 5 bedrijven en 7 tafereelen, door den Novellen-Schrijver J. J. **CREMER**; gevolgd door: **Art. 214: DE VROUW IS VERPLIGT HAAR MAN TE VOLGEN**, Blijspel met Zang in één bedrijf, met nieuwe Chansonnetten van W. N. PEIJERS, naar het Fransch van *de la Croix*.

Aanvang ten 7 ure.

Harlinger courant, 22 juli 1868:

gemaakt. Wie een of meer voorstellingen van dit gezelschap bijwoonde, weet dat het als één geheel allerverdienstelijkst in elkan- der sluit, terwijl de hoofdrollen steeds voor- treffelijk vervuld worden. Wij willen van de heeren alleen noemen Albregt, D. van Ollefen, Haspels en Moor, om ons gezegde te staven.

Te meer hopen wij een druk bezoek, nu de opvoering van **Emma Berthold** is toege- zegd, geschreven door den bij ons ook nog in dankbare herinnering levenden novellist J. J. Cremer, die in het genoemde stuk niet speculeert op krasse handeling, maar veel meer

de bedoeling had de snaren van gevoel en geweten te doen trillen. De ontknooping is inderdaad eene verassing voor ieder die het stuk niet reeds als lectuur genoot. Moge de goede verwachting omtrent een groot be- zoek niet beschaamd, maar de ondernemers dezer opvoering voor een volgenden keer ge- animeerd worden.

GEBOUW HARMONIE.

Zondag 26 Julij 1868.

BUITENGEWONE TOONEELVOORSTELLING,

te geven door het Rotterdamsche Tooneelge- zelschap onder Directie van de heeren

J. H. ALBREGT & D. VAN OLLEFEN.

Opvoering van het Tooneelspel

EMMA BERTHOLD.

Aanvang 's avonds 8 uur precies.

ENTREE f 1.25, plaatsen te bespreken van af middags 12 uur tegen betaling van 10 ct. iedere plaats.

Wij stemmen geheel in met de *Leeuwarder Courant*, waar zij in haar kunstnieuws spreekt, in haar No. van 11. Dingsdag, 21 dezer, omtrent het Rotterdamsche tooneelgezelschap en de opvoering van *Emma Berthold* van **Cremer**. Maar een groot deel van het publiek, dat hier zondagavond de voorstelling bijwoonde, vond niet wat het gewenscht had. En dit is ook niet te verwonderen. Velen eischen van het tooneel mirakel en spektakel. Dat geeft **Cremer** niet; hij schetst waarheid en natuurlijk leven en wie dat bemint, vindt in *Emma Berthold* een juweeltje. De karakters door hem geschetst, werden uitmuntend voorgesteld door Mevr. Sandroch van Hagen, die den titelrol vervulde, en door J. Haspels, die den ondankbaren rol van huichelaar zoo meesterlijk speelde. De heer van Ollefen was niet

titelrol vervulde, en door J. Haspels, die den ondankbaren rol van huichelaar zoo meesterlijk speelde. De heer van Ollefen was niet zóó op zijne plaats als wij hem hier vroeger zagen; toch was hij de man van genie, die ook in mindere rollen zijn talent vertoont.

De heer Albrecht en echtgenoot, traden hier voor het eerst op, doch de indruk, dien hun spel maakte, vooral dat van den geestigen coupletzanger, die zich in alle plooiën zoo uitmuntend weet te schikken, zal in Harlingen een duurzaam aandenken achterlaten. Ook de andere leden van het gezelschap vormden door hun spel met de hoofdacteurs een schoon geheel. Het geestige nastukje *"Als men een hond wil slaan"* werd met levendige toejuiching aangehoord.

Wij moeten ten slotte nog eene opmerking maken dat 't n. l. niet aan te raden is, de muziek bij eene tooneelvoorstelling weg te laten: hebben de acteurs daaraan al geen behoefte het publiek vindt 't toch aangenamer. Wij meenden deze opmerking, door velen gemaakt, niet te mogen achterhouden.

Nieuwsblad voor den boekhandel, 1 oktober 1868:

Gedachtig aan het motto: elk wat wils, zal het tijdschrift ook op een ander gebied vele belangstellende lezers erlangen. De plaatsing van CREMER's Boer en edelman, en **Emma Berthold** in de kolommen van het Stuivers Magazijn zal er veel toe bijdragen om deze drama's van den gevierden schrijver, die nog nooit in druk waren verschenen, algemeen bekend te maken. Voor het eerst zal het Stuivers Magazijn dus nu ook de liefhebbers van het nationaal tooneel aan zich verbinden.

De opregte Haarlemsche courant, 12 november 1868:

Utrechtsch provinciaal en stedelijk dagblad, 10 februari 1869:

Utrechtsche Schouwburg
van J. EDUARD DE VRIES.
Met toestemming van het Hoofd van het Pl. Best.
VOORSTELLING
door het Tooneelgezelschap van den Rotterdamschen Schouwburg, onder directie van
ALBREGT & VAN OLLEFEN,
DONDERDAG 11 FEBRUARI 1869.
No. 1 VAN HET ABONNEMENT. (4e Serie.)
Op aanhoudend vereerend verlangen:
EMMA BERTHOLD.
Oorspronkelijk Tooneelspel in 5 Bedrijven
of 7 Tafereelen, door J. J. **CREMER.**
De gewone Pauze na het Vijfde Tafereel.
Aanvang ten ZEVEN ure.
Prijzen der plaatsen: Boven-Loge / 2.—. Beneden-
Loge / 1.50. Parket / 1.50. Parterre / 1.—.
1e Amphithéâtre / 1.10. 2e Amphithéâtre / 0.65. Galerij / 0.40.
Heeren Militairen (mits in uniform) half geld.
De lijsten ter deelneming in een abonnement
van **Vijf Holl. Voorstellingen**, liggen van af
heden bij den Heer J. DOESBURG voorhanden.
Boven-Loge / 6.—. Beneden-Loge / 5.—
Parquet / 4.—. Parterre / 3.—

Nieuwe Rotterdamsche courant, 10 maart 1869:

ROTTERDAMSCH SCHOUWBURG.
Directie: **ALBREGT en VAN OLLEFEN.**
VRIJDAG 12 MAART 1869:
Emma Berthold, oorspronkelijk Tooneelspel in 5 bedrijven, door J. J. **CREMER.**
4903
Aanvang 7 1/2 ure.

Utrechtsche provinciale en stedelijke courant, 12 april 1869:

Schouwburg-Overzicht.

Op het einde van een onzer vorige overzichten drukten we den wensch uit, dat de Schouwburg-direktie de keuze harer op te voeren stukken voor de laatste serie eenigzins mogt wijzigen. Met genoegen kunnen wij thans konstateren, dat dit inderdaad is geschied. Wel was *Emma Berthold* van **Cremer** eene oude bekende, doch tevens een diergenen, die men gaarne terug ziet. 't Stuk is bekend en reeds herhaaldelijk zijn er beoordeelingen van geleverd; er rest dus slechts met een enkel woord van de opvoering te gewagen en wij aarzelen niet die welgeslaagd te noemen; allen deelnemers daarom dan ook een woord van hulde, maar niet het minst mevrouw Sandrock-ten Hagen (*Emma Berthold*) en den heer Moor (*Eduard*). 't Doet ons leed van de volgende voorstelling niet een even gunstig oordeel te kunnen geven. Toen we de *Steenwerker* zagen aangekondigd voor de benefiet-voorstelling van den heer van Olleffen, verwachtten wij op een tooneelwerk te worden vergast, dat de erkende

tooneelwerk te worden vergast, dat de erkende talenten van den verdienstelijken directeur op schitterende wijze zou doen uitkomen; — in die verwachting zagen we ons grootendeels te leur gesteld. Zonder geest, zonder strekking schildert ons dat tooneelprodukt den strijd van een ongelukkige tegen het hem vervolgende noodlot, doch een strijd, den man van karakter onwaardig; een diefstal, waardoor een geacht handelshuis op den rand des verderfs wordt gestort, kan toch nimmer vergoëlijkt worden, door de slagen, die den steler hebben getroffen... en vond die misdaad nu nog straf, maar neen, de onschuldige vrouw boet op vreeselijke wijze voor het misdrijf van den man, die rijk en onafhankelijk wordt, en zijne dochter gelukkig ziet worden met den man harer keuze! Het spel van den beneficant was overigens onberispelijk. Zijn werk getuigt immer van ernstige studie.

De twee Invaliden (Albregt en Morriën) gaven het publiek eene aangename afleiding en deden het hartelijk lagchen; het stukje heeft ten minste een grondslag en is iets

meer dan eene aaneenschakeling van geforceerde aardigheden, het gebrek van veel nastukjes.

Wie een degelijken inhoud in aangename vorm wenschte ingekleed te zien, zal zich den avond, waarop *de gouden schoenpoetser* werd opgevoerd, zeker niet beklagd hebben. En geen wonder! De eeuwige Dickens had in *our mutual friend* de karakters met zijn meesterhand ontworpen en zijn werk had der *Olle Lotte* aaleiding gegeven tot eene bewerking voor het tooneel, waarbij het oorspronkelijke niet te veel van zijne oorspronkelijkheid verloor. De heer van Ollefen (Boffin) en mevr. Albregt (Hetty) gaven ons een paartje goedgehartige parvenu's te aanschouwen, gelijk men ze helaas! maar al te zelden in het dagelijksch leven vindt! vooral Hetty was weer een van die rollen, die als het ware expresselijk voor het talent van mevr. Albregt gekreëerd schijnen. Intriganten als Clara Steewens (mevr. Götz) en haar broeder Lingworth (de heer Haspels) zoo goed schilderden, knagen maar al te veel aan onze welgestelde

Het vaderland, 10 mei 1869:

GRONINGEN, 12 Mei.
De Geleerde Vrouwen en Jufvrouw Antje.
13 Mei. **Emma Berthold.**
14 Mei. *Don Cesar de Bazan.*
15 Mei. *Het Geweten en de weg naar het hart.*
16 Mei. *De Kalkoenhoedster en Vreugde baart angst.*

Het vaderland, 6 juli 1869:

Schouwburgen, Concerten, enz.
DEN HELDER, 6 Juli.
Rotterdamsche Schouwburg.
(Albrecht en van Ollefen).
Onze lieve bloedverwanten. Gevolgd door: De weg naar het hart.
(8 uur).
Wordt verwacht, 7 Juli: **Emma Berthold.**

Dagblad voor Zuid Holland en sGravenhage, 13 oktober 1869

INHOUD van Aflevering 7-9 van het
GEILLUSTREERD STUIVERSMAGAZIJN.
In den Zomer. — Emma Berthold, tooneelspel door J. J. **Cremer**. — Het testament der gravin. door Alfred de Bréhat. — Celebes. — De Tell-legende. — Mouterij aan boord. — Ile de France (Mauritius). — Kopenhagen. — De London-brug. — Indische schetsen, door J. S. G. Gramberg. — Eerzucht en Vaderlands-liefde of kapitein Bonaparte en generaal Paoli, door Schmidt-Weissenfels. — Dover. — De Fransche trans-atlantische kabel. — Het verbranden van den Oostindievaarder *The Kent*. — De geneesheer en zijn loon. — De vergelding, door August Feicrabend. — Verscheidenheden. — Raadsels, Logogryphen, enz. [8425]
Prijs per jaar f 2.60 in losse vellen, en f 3.— in afleveringen.
Uitgave van Gebrs. Belinfante, te 's Hage.

Het vaderland, 19 april 1870:

EMMA BERTHOLD.
Tooneelspel in vijf bedrijven,
DOOR
J. J. Cremer.
PRIJS **f 0,75.**
Ziet heden het licht bij **GEBR. BELINFANTE,**
2de Wagenstraat. (1191)

Dagblad van Zuidholland en sGravenhage, 19 april 1870:

Wij vestigen de aandacht onzer lezers op de opvoering van Cremer's **Emma Berthold**, welke a. s. Dingsdag avond in den Koninklijken Hollandsehen Schouwburg zal plaats hebben.

Tegenover de klagt, dat ons nationaal tooneel maar al te veel van vreemde producten moet leven, achten wij het een verblijdend verschijnsel, dat men nu het kunstlievend publiek eens op eene vrucht, op eigen bodem ontloken, vergasten wil.

Voor de eer onzer stad hopen wij, dat wij Dingsdag avond een talrijk publiek in den Hollandsehen Schouwburg vereenigd zullen zien. Ook voor den heer Valois zou dat eene aanmoediging zijn om nieuwe proeven van uitvoering met nationale tooneelscheppingen te wagen.

Het vaderland, 19 april 1870:

Schouwburgen, enz.
'S GRAVENHAGE.
Dinsdag, 19 April.
Kon. Holl. Schouwburg. (Dir. J. C. VALOIS.)
(N°. 43 van 't abonnement).
EMMA BERTHOLD.
Oorspronkelijk Tooneelspel in vijf bedrijven en zeven afdeelingen door den Heer J. J. CREMER.
Aanvang 7 uren

Het vaderland, 21 april 1870:

In den Koninklijke Hollandsche Schouwburg alhier werd voor een talrijk opgekomen publiek gisterenavond het tooneelspel *Emma Berthold* van den heer J. J. Cremer ten tooneele gevoerd. Hoe men ook moge denken over de krachten, waarover het gezelschap Haagsche tooneelisten heeft te beschikken, en over de mogelijkheid om dit stuk naar den vollen eisch te geven, wij meenen, dat in elk geval den heer Valois lof toekomt, omdat hij een goed oorspronkelijk stuk op zijn répertoire heeft gebracht, en met groote belangstelling hebben wij gadegeslagen, in hoeverre de opvoering is gelukt. 't Is ons daarom een groot genoegen te kunnen constateeren, dat het stuk blijkbaar den bijval van het publiek wegdroeg, dat de opvoering over het geheel zeer goed is geslaagd, en dat deze eerste keer duidelijk toonde, dat men zich heeft beijverd de rollen goed te leeren en te bestudeeren.

Mevr. Valois-Sablairolles, die met de titelrol was belast, had inzonderheid veel werk gemaakt van haar moeilijke taak; men zou al zeer stug in het prijzen moeten zijn, indien men haar spel niet in de scène met *Baks*

aan het slot van het vierde bedrijf zeer verdienen gelijk zou noemen. Mevr. Picéni als *Laura*, smaakvol van actie, dictie en kleeding en toch zoo natuurlijk en eenvoudig, was vooral allergelukkigst in het voorstellen van de bittere droefheid over het verbroken engagement met den zoo vurig door haar beminden *Eduard*. De komieke rol van *Harmen* den knecht werd heel aardig vervuld door den heer Rosier Faassen.

De heer Haspels in de rol van *Eduard* had zeer goede oogenblikken; hetzelfde valt te getuigen van den heer A. Faassen als *Caspar Baks*. Zijn laatste optreden was echter minder gelukkig. Aanmerkingen te maken zou niet moeilijk zijn, als: op het langzame, temende spreken van deze, het chargeeren van die, het rekken der voorstelling enz. enz.; toch meenen wij het publiek te mogen opwekken om de tweede voorstelling weder met een talrijk bezoek te vereeren.

De opvoering van Cremers Emma Berthold, door het Rotterdamsche tooneelgezelschap van de heeren Albregt en Van Ollefen in de zaal der Vereeniging, werd gisterenavond niet door zulk een talrijk publiek bijgewoond, als wij haar ter wille van den schrijver en de acteurs zouden toegewenscht hebben. Het moge waar zijn dat de opvoering in dit lokaal groote zwaarigheden opleverde, — de régisseur had ze waarlijk vernuftig genoeg bestreden, schoon dan ook niet overwonnen; — verder dat er bekende bedenkingen zijn tegen het stuk; het bevat toch ook zooveel goeds, oorspronkelijks en frisch, het is bovenal zooveel frazier van vorm en dialoog dan wij in de meestal vertaalde stukken van het répertoire te hooren krijgen, dat men er in meer dan den opzicht naar mocht verlangen.

De uitkomst heeft ons eenigzins teleurgesteld. Er was in de opvoering niet meer dat geheel en dat afgewerkte, hetwelk wij, — dank zij vooral ook de wenken van den schrijver, — in de eerste opvoeringen te Rotterdam hadden gewaardeerd. Enkele rollen werden nog altijd uitmuntend gespeeld, zooals die van Casper Baku, door den heer Haspels, majoor Van Wilschoten door den heer Van Ollefen, Harman de knecht door den heer Albregt, Laura Berthold door mej. Fuchs (mej. Heilbron voor haar onverwacht en goed optreden als Hansje komt mede lof toe), maar de overigen schenen ons of niet genoeg of te veel bij hun spel te zijn. Tot de laatste behoorde mevrouw Ten Hagen, die in de hoofdrol met alle geweld effect maken wilde en daardoor juist het tegenovergestelde teweeg bracht van hetgeen zij bedoelde. Gemaaktheid en overdrijving waren de beide klippen, waarop zij den ganschen avond door beurtelings vertelde.

DE WEEKBODE

Tooneel en Muziek

Emma Berthold. De opvoering van dit stuk, die wij gisterenavond hebben gezien, was niet anders dan een reeks van mislukkingen. Het was niet de opvoering van een goed stuk, maar van een stuk dat niet goed is opgevoerd. De regisseur heeft niet weten te kiezen, of hij het stuk moest opvoeren, of niet. Hij heeft het stuk opgevoerd, en het is niet anders dan een reeks van mislukkingen. Het was niet de opvoering van een goed stuk, maar van een stuk dat niet goed is opgevoerd.

De opvoering van dit stuk, die wij gisterenavond hebben gezien, was niet anders dan een reeks van mislukkingen. Het was niet de opvoering van een goed stuk, maar van een stuk dat niet goed is opgevoerd. De regisseur heeft niet weten te kiezen, of hij het stuk moest opvoeren, of niet. Hij heeft het stuk opgevoerd, en het is niet anders dan een reeks van mislukkingen.

De opvoering van dit stuk, die wij gisterenavond hebben gezien, was niet anders dan een reeks van mislukkingen. Het was niet de opvoering van een goed stuk, maar van een stuk dat niet goed is opgevoerd. De regisseur heeft niet weten te kiezen, of hij het stuk moest opvoeren, of niet. Hij heeft het stuk opgevoerd, en het is niet anders dan een reeks van mislukkingen.

De opvoering van dit stuk, die wij gisterenavond hebben gezien, was niet anders dan een reeks van mislukkingen. Het was niet de opvoering van een goed stuk, maar van een stuk dat niet goed is opgevoerd. De regisseur heeft niet weten te kiezen, of hij het stuk moest opvoeren, of niet. Hij heeft het stuk opgevoerd, en het is niet anders dan een reeks van mislukkingen.

De opvoering van dit stuk, die wij gisterenavond hebben gezien, was niet anders dan een reeks van mislukkingen. Het was niet de opvoering van een goed stuk, maar van een stuk dat niet goed is opgevoerd. De regisseur heeft niet weten te kiezen, of hij het stuk moest opvoeren, of niet. Hij heeft het stuk opgevoerd, en het is niet anders dan een reeks van mislukkingen.

De opvoering van dit stuk, die wij gisterenavond hebben gezien, was niet anders dan een reeks van mislukkingen. Het was niet de opvoering van een goed stuk, maar van een stuk dat niet goed is opgevoerd. De regisseur heeft niet weten te kiezen, of hij het stuk moest opvoeren, of niet. Hij heeft het stuk opgevoerd, en het is niet anders dan een reeks van mislukkingen.

De opvoering van dit stuk, die wij gisterenavond hebben gezien, was niet anders dan een reeks van mislukkingen. Het was niet de opvoering van een goed stuk, maar van een stuk dat niet goed is opgevoerd. De regisseur heeft niet weten te kiezen, of hij het stuk moest opvoeren, of niet. Hij heeft het stuk opgevoerd, en het is niet anders dan een reeks van mislukkingen.

De opvoering van dit stuk, die wij gisterenavond hebben gezien, was niet anders dan een reeks van mislukkingen. Het was niet de opvoering van een goed stuk, maar van een stuk dat niet goed is opgevoerd. De regisseur heeft niet weten te kiezen, of hij het stuk moest opvoeren, of niet. Hij heeft het stuk opgevoerd, en het is niet anders dan een reeks van mislukkingen.

De opvoering van dit stuk, die wij gisterenavond hebben gezien, was niet anders dan een reeks van mislukkingen. Het was niet de opvoering van een goed stuk, maar van een stuk dat niet goed is opgevoerd. De regisseur heeft niet weten te kiezen, of hij het stuk moest opvoeren, of niet. Hij heeft het stuk opgevoerd, en het is niet anders dan een reeks van mislukkingen.

De opvoering van dit stuk, die wij gisterenavond hebben gezien, was niet anders dan een reeks van mislukkingen. Het was niet de opvoering van een goed stuk, maar van een stuk dat niet goed is opgevoerd. De regisseur heeft niet weten te kiezen, of hij het stuk moest opvoeren, of niet. Hij heeft het stuk opgevoerd, en het is niet anders dan een reeks van mislukkingen.

De opvoering van dit stuk, die wij gisterenavond hebben gezien, was niet anders dan een reeks van mislukkingen. Het was niet de opvoering van een goed stuk, maar van een stuk dat niet goed is opgevoerd. De regisseur heeft niet weten te kiezen, of hij het stuk moest opvoeren, of niet. Hij heeft het stuk opgevoerd, en het is niet anders dan een reeks van mislukkingen.

De opvoering van dit stuk, die wij gisterenavond hebben gezien, was niet anders dan een reeks van mislukkingen. Het was niet de opvoering van een goed stuk, maar van een stuk dat niet goed is opgevoerd. De regisseur heeft niet weten te kiezen, of hij het stuk moest opvoeren, of niet. Hij heeft het stuk opgevoerd, en het is niet anders dan een reeks van mislukkingen.

Vrijdag, 22 April.
Kon. Holl. Schouwburg. (Dir. J. C. VALOIS.)
 (No. 44 van 't abonnement).
TWEDE VOORSTELLING VAN:
EMMA BERTHOLD.
 Oorspronkelijk Tooneelspel in vijf Bedrijven en zeven Afdeelingen door den Heer J. J. CREMER.
 Aanvang 7 uren

Java-bode 18 juni 1870:

EMMA BERTHOLD.

Het tooneelspel van den heer **Cremer**, dat dien titel voert, — tevens de naam eener hoofdpersoon, — is aan het lezend publiek nog niet lang bekend. Geschreven drie of vier jaren geleden, misschien langer, heeft het te Arnhem, te Rotterdam, ook te Amsterdam, geloof ik, eenige voorstellingen beleefd, naar aanleiding waarvan in de dagbladen over het stuk gesproken is. Maar wie de opvoering niet had bijgewoond, bezat geen middel om zich een eigen oordeel te vormen, want het handschrift was niet gedrukt. Daaraan is sedert verleden jaar een einde gekomen. *Emma Berthold* heeft in den jaargang 1869 van een nederig tijdschrift, — het *Geïllustreerd Stuiversmagazijn*, — bij gedeelten het licht gezien. Ook is, zeer onlangs, den 19den April jl. en volgende dagen, het stuk op nieuw ten tooneele gebracht, en wel in den Hollandschen Schouwburg van des schrijvers woonplaats. Voor het Haagsch publiek was het een vreemdeling; doch de kennismaking is, naar het schijnt, medegevallen. Op de eerste voorstelling zijn drie andere gevolgd, waarvan één buitengewone.

Vervolg:

Van Casper Baks, dat Herman door Hugo op den verkeerden weg werd gebracht en Hugo van Herman een speler maakte, een nachtbraker, een dief. De twee jongelieden, schijnbaar overtuigd van schuld, waren naar Amerika geweken, beladen met den vloek van Emma's vader. Het engagement was verbroken, de oude man van verdriet gestorven, Hugo (gelijk het heette) als soldaat in het leger van Lincoln gesneuveld, Emma doodelijk geschokt in haar geloof aan al hetgeen zij voorheen bemind en vereerd had. „Ware ik minder sterk geweest,” zegt zij in het eerste bedrijf tot hare moeder, „misschien rustte ik dan reeds lang in 't koele graf.” Want het behoort tot de eigenaardigheden van dit tooneelspel, dat de fiere Emma met moeder en zuster dagelijks spreekt over haar geheim verdriet; en tot de eigenaardigheden van Emma's karakter, dat zij zich voorstelt gedoemd te zijn tot het bezit eener buitengewone mate van zedelijke kracht. „O, als ik niet sterk was!” roept zij uit, in een gemeenzaam onderhoud met Laura. Zoo zeer is zij voortdurend zich zelve meester, dat als Casper Baks haar op eene beweging van zwakheid meent te betrappen, zij elke aandoening loochent en beweert, geheel vervuld te zijn geweest met de zorg voor Casper's maaltijd. „Ik had

Dagblad van Zuid Holland en sGravenhage, 13 oktober 1869:

INHOUD van Aflevering 7-9 van het
GEILLUSTREERD STUIVERSMAGAZIJN.

In den Zomer. — Emma Berthold, tooneelspel door J. J. Cremer. — Het testament der gravin, door Alfred de Bréhat. — Celebes. — De Tell - legende. — Mouterij aan boord. — Ile de France (Mauritius). — Kopenhagen. — De London - brug. — Indische schetsen, door J. S. G. Gramberg. — Eerzucht en Vaderlands-
 liefde of kapitein Bonaparte en generaal Paoli, door Schmidt-Weissenfels. — Dover. — De Fransche trans-
 atlantische kabel. — Het verbranden van den Oostindievaarder *The Kent*. — De geneesheer en zijn loon. — De
 vergelding, door August Feierabend. — Verscheidenheden. — Raadsels, Logogryphen, enz. [8425]

Prijs per jaar f 2.60 in losse vellen, en f 3.— in afleveringen.

Uitgave van Gebrs. Belinfante, te 's Hage.

Uitgave 1870:

*De ondergetekenden, drukkers en
 uitgevers alhier, verklaren, dat het
 werk ter hunner drukkerij is gedrukt
 en door hen wordt uitgegeven.*
Gravenhage, 16 April 1870

EMMA BERTHOLD
Gebr. Belinfante

TOONEELSPEL IN VIJF BEDRIJVEN

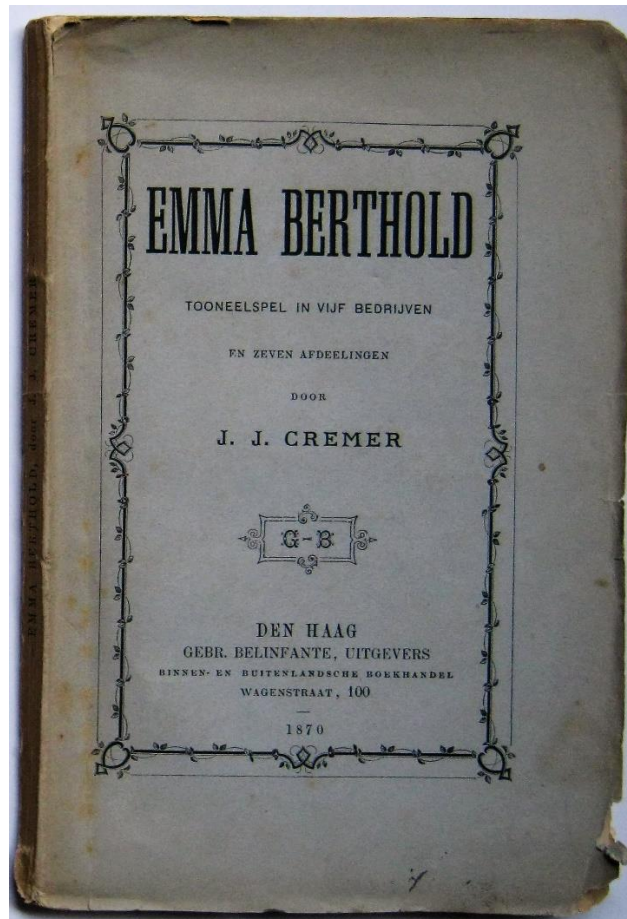
EN ZEVEN AFDEELINGEN *25099*

DOOR *184263*

J. J. CREMER

DEN HAAG
 GEBR. BELINFANTE, UITGEVERS
 BINNEN- EN BUITENLANDSCHE BOEKHANDEL
 WAGENSTRAAT, 100
 1870

PERSONEN.

Van Wilsveld, gepensionneerd majoor.

Eduard, zijn zoon, zee-officier.

Mevrouw de Weduwe Berthold.

Emma, { hare dochters.

Laura, }

Casper Baks, haar aangenomen zoon. (Hoog blond, zonder baard.)

Otto Bright.

Harmen, knecht van den majoor. (Jonge boer in livrei.)

Hansje, dienstbode van mevrouw Berthold.

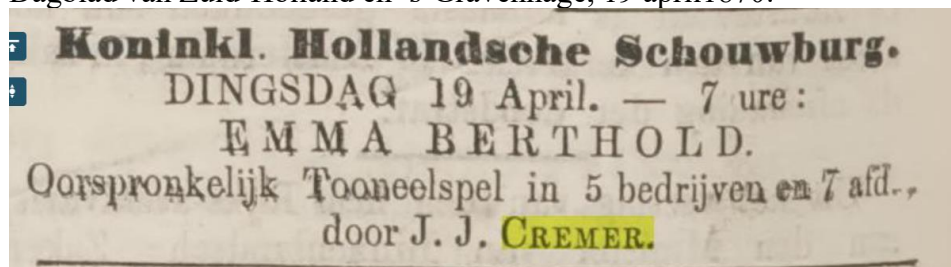
Een boer.

* * *

Heeren, dames, boeren, boerinnen, balletdanseressen, muzikanten, enz.

Het stuk speelt op een dorp in Gelderland.

Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage, 19 april 1870:

Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage, 19 april 1870:

Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage, 21 april 1870:

Belgische stukken m.b.t. Emma Berthold:

Identificatie

Referentie	BE-ANN07/lh/S4685/519
Titel	ARCHIEF VAN KONINKLIJKE NEDERLANDSE SCHOUWBURG EN HET TONEELHUIS - Stukken i.v.m. de artistieke werking -- Tekst- en muziekbibliotheek --- Tekstbrochures ---- Emma Berthold (Jacobus Jan Cremer)
Datering	1870
Beschrijvingsniveau	Bestanddeel
Plaatsing en omvang	Magazijnplaats: K1 B 13 D1 - K1 B 15 A2 Omvang: 1 stuk Volgnummer: S 4685 / 563
Collectie	Letterenhuis
Inventaris	https://anet.be/isadtree/letterenhuis/opac/hisad/isad:lh:109447

Context

Archiefvormer	Koninklijke Nederlandse Schouwburg Het Toneelhuis
---------------	--

Inhoud en structuur

Bereik en inhoud	Drukwerk met aantekeningen in potlood.
------------------	--

Beschrijvingsinformatie

Record identifier	 isad:lh:109447
-------------------	--

Het vaderland, 21 april 1870:

Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage, 23 april 1870:

Koninkl. Hollandsche Schouwburg.
ZONDAG 24 April. — 8 ure:
(*Diploma's en alle Vrije Toegangen mitgesloten.*)
Derde Voorstelling van:
E M M A B E R T H O L D.
Oorspronkelijk Tooneelspel in 5 bedrijven en 7 afd.,
door J. J. CREMER.

Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage, 2 mei 1870:

Koninkl. Hollandsche Schouwburg.
DINGDAG 3 Mei. — 7½ ure.
Laatste Voorstelling van:
E M M A B E R T H O L D.
Oorspronkelijk Tooneelspel in 5 bedrijven en 7 afd.,
door J. J. CREMER.

Dagblad van Zuid-Holland en sGravenhage, 3 mei 1870:

SCHOUWBURGEN, CONCERTEN, ENZ.
Koninkl. Hollandsche Schouwburg.
DINGDAG 3 Mei. — 7½ ure.
Laatste Voorstelling van:
E M M A B E R T H O L D.
Oorspronkelijk Tooneelspel in 5 bedrijven en 7 afd.,
door J. J. CREMER.

Het vaderland, 5 mei 1870:

BINNENLAND.

's Gravenhage, 4 Mei.

Residentienieuws.

Hofberichten. — H. K. H. Prinses Hendrik heeft gisterenavond de voorstelling van *Emma Berthold*, oorspronkelijk tooneelspel door den heer J. J. **Cremer**, in den Kon. Holl. Schouwburg alhier opgevoerd, met haar tegenwoordigheid vereerd.

Java-bode, 18 juni 1870:

EMMA BERTHOLD.

Het tooneelspel van den heer **Cremer**, dat dien titel voert, — tevens de naam eener hoofdpersoon, — is aan het lezend publiek nog niet lang bekend. Geschreven drie of vier jaren geleden, misschien langer, heeft het te Arnhem, te Rotterdam, ook te Amsterdam, geloof ik, eenige voorstellingen beleefd, naar aanleiding waarvan in de dagbladen over het stuk gesproken is. Maar wie de opvoering niet had bijgewoond, bezat geen middel om zich een eigen oordeel te vormen, want het handschrift was niet gedrukt. Daaraan is sedert verleden jaar een einde gekomen. *Emma Berthold* heeft in den jaargang 1869 van een nederig tijdschrift, — het *Geïllustreerd Stuiversmagazijn*, — bij gedeelten het licht gezien. Ook is, zeer onlangs, den 19den April jl. en volgende dagen, het stuk op neuen tooneele gebragt, en wel in den Hollandschen Schouwburg van des schrijvers woonplaats. Voor het Haagsch publiek was het een vreemdeling; doch de kennismaking is, naar het schijnt, medegevallen. Op de eerste voorstelling zijn drie andere gevolgd, waarvan één buitengewone.

...Casper Baks), dat Herman door Hugo op den ver-
 keerden weg werd gebragt en Hugo van Herman een speler
 maakte, een nachtbraker, een dief. De twee jongelieden,
 schijnbaar overtuigd van schuld, waren naar Amerika ge-
 weken, beladen met den vloek van Emma's vader. Het
 engagement was verbroken, de oude man van verdriet ge-
 storven, Hugo (gelijk het heette) als soldaat in het leger
 van Lincoln gesneuveld, Emma doodelijk geschokt in haar
 geloof aan al hetgeen zij voorheen bemind en vereerd had.
 „Ware ik minder sterk geweest,” zegt zij in het eerste
 bedrijf tot hare moeder, „misschien rustte ik dan reeds lang
 in 't koele graf.” Want het behoort tot de eigenaardighe-
 den van dit tooneelspel, dat de fiere Emma met moeder en
 zuster dagelijks spreekt over haar geheim verdriet; en tot
 de eigenaardigheden van Emma's karakter, dat zij zich
 voorstelt gedoemd te zijn tot het bezit eener buitengewone
 mate van zedelijke kracht. „O, als ik niet sterk was!”
 roept zij uit, in een gemeenzaam onderhoud met Laura. Zoo
 zeer is zij voortdurend zich zelve meester, dat als Casper Baks
 haar op eene beweging van zwakheid meent te betrappen,
 zij elke aandoening loochent en beweert, geheel vervuld te
 zijn geweest met de zorg voor Casper's maaltijd. „Ik had

Delftsche courant, 31 augustus 1870:

1+
÷

Delftsche Schouwburg.

Koninklijke Hollandsche Tooneelsten,
 onder Directie van VALOIS, JAHN en FAUBEL.
Woensdag 31 Augustus 1870.

EMMA BERTHOLD.

Oorspronkelijk Tooneelspel in 5 bedrijven en zeven
 afdeelingen door den Heer J. J. CREMER.
 (Het stuk speelt in een dorp in Gelderland).
 (PAUZE NA DE 5de AFDEELING).
 Aanvang ten half acht ure.

Bij gelegenheid der Kermis zijn de
 prijzen der plaatsen gewijzigd als
 volgt:

1e Rang f 0,99. 2e f 0,75. 3e f 0,40. 4e f 0,25.
 Plaatsen kunnen besproken worden op den speel-
 dag, van 10—2 ure, à 10 cents extra per plaats.

SCHOUWBURG,

GROOTE MARKT

Leeuwarder Courant, 7 oktober 1870:

„THALIA” – GROUW.
EERSTE WINTER-VOORSTELLING,
 op den 19 October 1870,
 in de Zaal van den Heer van Stralen.
PROGRAMMA:
EMMA BERTHOLD,
 beroemd tooneelspel in 7 afdeelingen,
 door den Schrijver der Betuwsche
 Novellen, den Heer **CREMER.**
Wegens de uitgebreidheid van het stuk geen nastuk.

Leeuwarder courant, 25 november 1870:

REDERIJKERSKAMER
„TEN KATE”.
BUITENGEWONE VERGADERING
 op **ZONDAG 27 November,**
 in de Zalen van den Heer IJ. v. d. WIELEN
 te Leeuwarden.
 Opvoering van :
EMMA BERTHOLD,
 Tooneelspel van den Novellist J. J. **CREMER.**
 Toegangsbewijzen voor de **Voorstelling** en
 het **Bal** op den avond der opvoering na 5 uur
 aan den ingang verkrijgbaar
 à 75 ct. voor een Heer, 50 ct. voor eene Dame.
 Aanvang 7 uur precies. **HET BESTUUR.**

Dagblad van Zuid-Holland en 's-Gravenhage, 8 december 1870:

Koninkl. Hollandsche Schouwburg.
VRIJDAG 9 December. — 7 ure :
 Op verzoek : **EMMA BERTHOLD.** Oorspronkelijk
 Tooneelspel in 5 Bedrijven en 7 Afdeelingen,
 door den Heer J. J. **CREMER.**

Provinciale Drentsche en Asser courant, 26 januari 1871:

Wij twijfelen niet of de vereeniging zal hare vroeger
verworven reputatie handhaven en ons weder als de
vorige winters veel genot verschaffen. De keuze der
op te voeren stukken, 't intéressante tooneelspel
»Emma Berthold» van J. J. *Cremer* en 't koddige
»Hans de Kruijer», is, dunkt ons, *excellent*.”

Eind januari 1871:

bij ander * **Lecuwarden**, 23 Jan. De volksbijeen-
komsten alhier leveren nog steeds voor velen regt
aangename oogenblikken op. Dit was ook gister
en woensdag weder het geval. Door de rederijderskamer
»Ten Kate» werd in den schouwburg voor het
volk en met schoon succes opgevoerd: »Emma
Berthold» van *Cremer*. Men beweert den schouw-
burg nimmer zoo bezet te hebben gezien; een
tooneelstuk toch wordt in 't bijzonder door het
gebruik volk gewaardeerd.
Was er in den schouwburg alzo iets goeds te
genieten, ook in de zalen van den heer van der
Wielten werd ruimschoots genot gemaakt. Daar
werd door de onderofficieren van het garnizoen
alhier ten tooneele gevoerd: »de Graaf de Monto
Christo». Dit stuk werd even als het nastukje tot
algemeen genoegen en niet zonder verdienste af-
gespeeld.
Naar men verneemt, zijn heeren onder-officieren
woensdagavond in den Schouw-
burg daarvan eene tweede voorstelling te geven en
ten voordeele van de armen.
Ook zal, naar men zegt, binnenkort door de
rederijderskamer »Van Halseel» eene publieke
voorstelling worden gegeven en wel ten voordeele
van de weduwe en acht kinderen van den onlangs
plotseling overleden bewaarder der ge-
vangenis Montenberg.

Opregte Steenwijker courant, 30 januari 1871:

OPENBARE VERGADERING

op a. s. **Woensdag** en **Donderdag** den
1 en **2** Februari, in 't Lokaal van de „*Gouden klok*” te **Dosterwolde**.

OPVOERING VAN:

I. „Emma Berthold”

Teoneelspel in 5 bedrijven, door J. J. **CREMER**,
schrijver van de Betuwsche novellen etc. etc.

II.

HANS DE KRUIJER IN HANDEL EN WANDEL,

knachtige scènes uit het Stads-leven.

Aanvang 'savonds 6 uur precies.

Op den **eersten** dag der
Voorstelling **INTRODUCTIE**
KAARTEN ad. **f 0.20**, op
den **2den** dag ad. **f 0.40** en **f 0.30**, te
bekomen in de „*Gouden klok*.”

Plaatsen te bespreken à 10 Cts., op de dagen
der Vergadering.

Namens de Vereeniging,
L. FEENSTRA, Secretaris.

Hoornsche courant, 30 januari 1871:

OPENBARE VERGADERING
 op a. s. **Woensdag** en **Donderdag** den
1 en **2** Februari, in 't Lokaal van de „*Gouden klok*” te **Oosterwolde**.

OPVOERING VAN :

I.
„Emma Berthold”
 Tooneelspel in 5 bedrijven, door J. J. **CREMER**,
 schrijver van de Betuwsche novellen etc. etc.

II.
HANS DE KRUIJER
IN HANDEL EN WANDEL,
 kluchtige scènes uit het Stads-leven.

Aanvang 's avonds 6 uur precies.

 Op den **eersten** dag der
 Voorstelling **INTRODUCTIE**
KAARTEN ad. **f 0.49**, op
 den **2den** dag ad. **f 0.49** en **f 0.30**, te
 bekomen in de „*Gouden klok*.”

Plaatsen te bespreken à 10 Cts., op de dagen
 der Vergadering.

Namens de Vereeniging,
IJ. FEENSTRA, Secretaris.

Provinciale Drentsche en Zwolsche courant, 30 januari 1871:

Vereeniging „Oosterwolde.”
OPENBARE VERGADERING
 op **WOENSDAG** en **DONDERDAG**, den
1sten en **2den** Februarij 1871,
 in de „*GOUDEN KLOK*.” te **OOSTERWOLDE**.

Opvoering van :

1. „Emma Berthold”,
 Tooneelspel in 5 bedrijven, door J. J. **CREMER**,
 schrijver der Betuwsche novellen etc. etc.

2. Hans de Kruier
IN HANDEL EN WANDEL,
 Kluchtige scènes uit het stadsleven.

Aanvang 's avonds **zes** uur precies.
 Introductie-kaarten ad f 0.49 op den **eersten** dag
 en ad f 0.49 en f 0.30 op den **tweeden** dag der ver-
 gadering te bekomen.

Namens de Vereeniging:
IJ. FEENSTRA,
 Secretaris.

Leeuwarder courant, 31 januari 1871:

den velen plaats genomen.

De rederijderskamer *Ten Kate*, die zich reeds zóó dikwijls in 't belang der volkszaak leende, had zich weder beschikbaar gesteld, om het volk een genoeglijken avond te bereiden. Zij had daartoe het tooneelspel in vijf bedrijven en zeven afdeelingen *Emma Berthold* van den bekenden Betuwschen novellist J. J. **Cremer** gekozen, dat door haar met uitnemend succes werd afgespeeld. Allen, acteurs en actrices, deden hun best, en mogten er in slagen de hun respectivelijk toevertrouwde rollen naar wensch uit te voeren. Mogt het in zeker opzigt betreurd worden, dat de rol van Emma, bij gemis van genoegzaam dames-personeel, door een der heeren moest worden vervuld; men kan er tegenover stellen dat juist deze rol wel iets mannelijks in eene vrouwe vereischte; terwijl bovendien in de drie andere dames-rollen, die alle aan dames waren toevertrouwd, genoegzame vergoeding voor dat kleine inconvenient te vinden was. In 't kort gelooven wij dus te mogen zeggen, dat het publiek zich flink geamuceerd en de rederijderskamer *Ten Kate* den van haar uitgaanden goeden dunk volkomen gehandhaafd heeft.

In beide bijeenkomsten deed zich de muziek van het eerste regiment infanterie hooren.

Leeuwarder courant, 7 februari 1871:

OPENLIJKE BIJEENKOMST van het Gezelschap *VRIENDENKRING* te Jelsum.
 op **Woensdag den 8 Februarij e. k.**,
 des avonds 7 uur, bij **JOUSTRA**, in de Bon-
 tekoe aldaar. **OPVOERING VAN:**
EMMA BERTHOLD,
 Tooneelspel in vijf bedrijven van J. J. **Cremer**
 en — In Kluchtspil van ? **Entrée f 0.49.**
 Plaatsen en Kaartjes bij **JOUSTRA** ver-
 krijgbaar.

Dagblad van Zuid-Holland en sGravenhage, 18 april 1871:

Bij **Gebr^s. Bellinfante**, Wagenstraat, 100, alhier
 is verkrijgbaar:
EMMA BERTHOLD
 DOOR
J. J. CREMER.
 [4069] **Prijs f 0.11**

Het vaderland, 19 april 1871:

Sociëteit: DE VEREENIGING
Kazernestraat te 's Gravenhage.
N°. 2 der drie laatste voorstellingen door het Tooneel-
gezelschap van den Rotterdamschen Schouwburg,
onder Directie van
Albregt & Van Ollefe
WOENSDAG 19 APRIL 1871.
EMMA BERTHOLD
Tooneelspel in 5 Bedrijven en 7 Tafereelen, door
J. J. CREMER.
(Nooit door dit gezelschap alhier ten tooneele gevoerd.)
Aanvang te ZEVEN uren.
Prijs der Plaatsen f 1. — 12 Abonnementskaarten
Het bespreekbureau is geopend op den speeldag
10 tot 3 uren. (115)

Nieuws van den dag, 24 juli 1874:

Bij GEBR. BELINFANTE, te 's Hage, zijn
verschenen:
J. J. CREMER, Boer en Edelman, Tooneelspel f 0.75.
J. J. CREMER, Emma Berthold, Tooneelspel. „ 0.75.
J. J. CREMER, Het Hart op de Veluwe, Novelle, opgenomen in het *Familieblad*. Prijs per jaargang „ 5.00.

Vereenigde Rotterdamsche tooneelissen, 8 september 1874:

Emma Berthold - Vereenigde Rotterdamsche Tooneelsten - 1874-09-08

geen
affiche
gevonden

 UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Titel	Emma Berthold
Producent	Vereenigde Rotterdamsche Tooneelsten
Discipline	Toneel
Premièredatum	8 september 1874
Seizoen	1874/1875
Locatie	Nieuwe Rotterdamsche Schouwburg, Coolsingel, Rotterdam

Bron: Theatercollectie (Adlib) (<https://theatercollectie.uva.nl/Details/productions/perform/60350>)

Rolverdeling en uitvoerenden

NB: De rolbenamingen zijn veelal direct overgenomen zoals in het originele programmaboek

Antoine le Gras (Van Wilsveld)
Willem van Korlaar sr. (Eduard)
Wilhelmina Kley (Weduwe Berthold)
Nans ten Hagen (Emma)
Esther de Boer-Van Rijk (Laura)
Jaap Haspels (Caspar Baks)
Derk Haspels (Otto Bright)
Willem van Zuylen sr. (Harmen)
Mina Buderman-van Dijk (Hansje)
Anton van Zuylen (1855-1900) (Boer)

Bronnen

https://theaterencyclopedie.nl/wiki/Emma_Berthold_-_Vereenigde_Rotterdamsche_Tooneelsten_-_1874-09-08

Leeuwarder courant, 22 november 1874:

Op verzoek:

TOONEELVOORSTELLING ten huize van D. DEINEMA te Stiens, op Woensdag den 25 November 1874, 's avonds 7 uur, door het Gezelschap *KUNST ADEL*T, van Hallum:

EMMA BERTHOLD,

Tooneelspel in 5 bedrijven en 7 afdeelingen, door J. J. **CREMER.**

Hoornsche courant, 10 oktober 1875:

Naar wij vernemen zal de vereeniging „*Ons Genoegen*” a. s. Zondag in het lokaal Reinderhof een buitengewone vergadering houden en bij die gelegenheid opvoeren: **Emma Berthold**, tooneelspel in 5 bedrijven en dat tot een beperkt getal introductiekaarten tegen betaling te bekomen zijn bij den heer S. M. Polak, Groote Noord, wijk 4 N°. 46.

Hoornsche courant, 21 november 1875:

INGEZONDEN.

WED. Heer Redacteur!

In het bericht over de voorstelling van **Emma Berthold**, door de vereeniging „Ons Geseugen“, gepasseerden Zondag gegeven, komt n. a. voor, dat bij het onthullen reus' koning' konink, een toepasselijk lied werd gezongen, waarin coupletten voorkomen, ter ere van Koning en Vaderland; vergun mij hier nog bij te voegen, dat ook de plaats onzer inwooning bijzonder werd vermeld, getuige de beide volgende coupletten, op de wijze van het geliefkonde volkslied gezongen, en mij door den Voorzitter welwillend op mijn verzoek afgestaan en waaraan UWED, zonder twijfel geen plaatsje zult weigeren.

O Vader van het gantsch beed',
Verhoor thans onse leed',
Dat Hoorn blies' en nooit vervall',
En hare burgers niet;
Geef kracht en lust aan haar Bemur,
Door Uwe Vaderland,
Heid en wijsheid op den duur,
Den Vorst van Nederlande. (tca.)

Wij brengen onse dankbaarheid
Den bewerkers van 't Spoor,
En onse dijsp' erkent'lijkheid,
Dat God ons' reus' verhoort;
Dat Hoorn weifge vruchten plakk'
Van deze spoorwegwet,
Het schenke witaart en geluk,
Nood-Holl. Spoorwegwet. (tca.)

Roosn, 18/10 1875.

Een gintroduceerde.

Het vaderland, 10 oktober 1876:

In de Hoogduitsche Schouwburgzaal had gisterenavond de soirée plaats, waarmede de Vereeniging „Liefde voor de kunst“ het seizoen opende. De opvoering van Cremers **Emma Berthold** was de lang niet gemakkelijke taak, waaraan de Vereeniging haar krachten had gewijd. De groote zorg, blijkbaar aan die opvoering besteed, strekt haar in de eerste plaats tot lof en bewijst, dat het haar ernstig streven is iets deugdelijks te leveren. Natuurlijk mag van critiek hier geen sprake zijn en moeten wij er ons toe bepalen vergelijken derwijze op te merken, dat de opvatting en uitvoering der rollen van Van Wilsveld, Harmen en Emma, last not least, boven de andere uitmuntten. Een zeer talrijk! publiek woonde deze voorstelling, die gevolgd werd door het blijspel van M. C. Engelman „de Verijdelde Samenkomsten“, dat uitmuntend van stapel liep, bij en bewees door luid en herhaald applaus, hoezeer het de werkzaamheden van „Liefde voor de kunst“ waardeert. Het bal, dat op de uitvoering volgde, was zeer geanimeerd.

Hoornsche courant, 17 februari 1878:

Hoornsche courant, 6 maart 1878:

Dagblad van Zuid-Holland en sGravenhage, 11 februari 1879:

DE LASTER.

De opvoering van Cremers tooneelspel „Emma Berthold” door Amicitia donderdagavond ten tooneele gebragt, is uitstekend gelukt. De spelers gevoelden zich goed in hunne rollen en werkten met naauwkeurigheid. Onnoodig hier veel bij te voegen, want de heerschende aandacht bij de hoorders heeft voldoende het boeiende dezer vertooning bewezen. Het publiek was zeer te vreden over het spel en heeft zeker de beste indrukken mede naar huis genomen. Toch geloven wij dat, wat het stuk zelf betreft, niemand goed het karakter begrepen heeft van Casper Baks, een der hoofdpersonen, 't geen echter o. i. niet aan den hoorder, maar aan den schrijver te wijten is. Een talentvol schrijver als de heer **Cremer** op een fout te wijzen is gewaagd, maar wij moeten eerlijk bekennen het wezen van den ontaarden pleegzoon niet te

van den ontaarden pleegzoon niet te vatten. Er hapert iets aan de schets van dit wanschepsel dat onbevredigd laat, en er blijft van 't begin tot het einde iets zoo geheimzinnigs en onverklaarbaars over dat karakter verspreid, dat men zich de mogelijkheid van zijn bestaan niet kan voorstellen. Gekoesterd aan de zelfde moederborst en naast zijne pleegzusters en broeders opgevoed, neemt het karakter van Baks zulke helsche en ten eenen male onverklaarbare hoedanigheden aan, dat men denken zou in de gedaante van een mensch een wezen uit de sombre spelonken der benedenwereld voor zich te zien, wiens geheele bestaan is gevormd uit de afzigtelijkste stoffen van baatzucht, ondankbaarheid en trouweloosheid, huichelarij, hardvochtigheid, koelbloedige wreedheid, volslagen liefdeloosheid en de ellendigste schijnvroomheid die zich laat denken, zonder een enkele goede eigenschap. Men kan zich voorstellen hoe zulk

schap. Men kan zich voorstellen hoe zulk een schepsel, als het bestaanbaar was, de oorzaak moet worden van ellende en verwoesting, rampzaligheid en ongeluk overal waar het zich vertoont, en werkelijk laat de schrijver hem ook als zulk een duivel optreden. De vraag is echter of zooiets overeenkomstig de waarheid geschieden kan gelijk die in het leven der menschen wordt aangetroffen, of derhalve de karakterschets van Baks in een goed tooneelstuk mag voorkomen, en dan geloven wij gerust deze vraag ontkennend te mogen beantwoorden. Als de heer **Cremer**, dien wij als leeken verzoeken, dit oordeel over zijn Baks ten goede te houden, het genoeg zal hebben van „Emma Berthold” een tweeden druk te zien verschijnen, zouden wij hem met bescheidenheid in overweging willen geven, het bedoelde karakter eene wijziging te doen ondergaan, en het meer overeenkomstig de werkelijkheid te teekenen. Onzes inziens zou

werkelijkheid te teekenen. Onzes inziens zou daardoor het stuk in waarde stijgen, en eene waardige plaats op de lijst der nederlandsche tooneelstukken innemen. De gevolgen van den laster komen er in al hunne grootheid en diepte in te voorschijn, en in dat opzigt kan de vertooning van het stuk veel goeds doen. Den leden van Amicitia komt de dank van het publiek toe voor de aangewende moeite, om er ons mee in kennis te stellen, en voor het goede spel. De laster die in allerlei gedaanten rondspookt, en door zijn onheilig bedrijf duizende harten verscheurt, en tienduizenden in de grootste ellende stort, kan met geene te scherp wapenen worden bestreden. De lasterzucht, even onbegrijpelijke hoedanigheid in den naar Gods beeld geschapen mensch, als de geheele persoonlijkheid van Cremer's *Casper Baks*, moet overal waar het mogelijk is, bij de keel worden gegrepen, want zij is een der eerste oorzaken van het heer-

geheele persoonlijkheid van Cremer's *Casper Baks*, moet overal waar het mogelijk is, bij de keel worden gegrepen, want zij is een der eerste oorzaken van het heerschende wantrouwen, dat de samenleving in de maatschappij vergiftigt. G. H. G.

Opregte Steenwijker courant, 31 maart 1879:

VEREENIGING
„AMICITIA”
alhier,
TOONEELVOORSTELLING
op Donderdag 3 April 1879,
op de bovenzaal van het NIEUW-
KOFFIJHUIS.
OPVOERING VAN:
EMMA BERTHOLD,
Tooneelspel in vijf bedrijven, door J. J. CREMER.
Aanvang 7½ uur.
Entrée bij intekening f 0,60.
buiten " - 0,75.
HET BESTUUR.

Opregte Steenwijker courant, 24 november 1879:

TOONEELVOORSTELLING
van de Hederijkerskamer
„Mnemósyné”,
te NOORDWOLDE,
op Vrijdag en Zaterdag 28 en 29
Nov. 1879,
bij den heer N. A. PAPE.
Aanvang telkens 's avonds 7 uur.
VOORDRACHT VAN:
I.
„Emma Berthold”,
Tooneelspel in vijf bedrijven of zeven afdeelingen,
door
J. J. CREMER.
II.
„PAKETTEN voor DAMES”
Blijspel in twee bedrijven, door
JUSTUS VAN MAURIK.
Opgelusterd door Muziek van de
„FRIESCHE CAPELLE.”
Entrée) 1ste Rang 49 cts.
) 2de " 25 "

Winschoter courant, 29 november 1879:

Archi Diaken.

OPENLIJKE VOORSTELLING

VAN DE REDERIJKERS-KAMER

„Kunstliefde en Vriendschap”,

op Vrijdag den 5 Dec. 1879,
in 't GEMEENTEHUIS van Bellingwolde.

OPVOERING VAN: *1266*

I. EMMA BERTHOLD,

Tooneelspel in 5 bedr. en 7 afd., door J. J. CREMER.

II. DE TWEE DOOVEN,

Blijspel in 1 bedr. door LEONARD.

Na afloop BAL.

Aanvang 6 uur.

Winschoter courant, 13 december 1879:

rekenen als gewoonlijk.

¶ Doch alles viel 's avonds mee: het weer en het auditorium. Natuurlijk niet als onder gewoonte, eivol, maar tamelijk goed beest. Eerst werd ten tooneele gevoerd: «Emma Berthold» drama in 7 afdeelingen, door J. J. **Cremer**. Is men gewoon steeds met de beste verwachtingen de voorstellingen van K. en V. te gaan bezoeken, ook ditmaal werd die verwachting niet teleurgesteld, maar verre overtroffen. Uit de heele voordracht bleek flinke studie, bleek duidelijk, dat de kamer zich vele moeite had getroost en «Emma Berthold» hoe moeilijk ook! zich tot haar eigendom had gemaakt en haar krachten niet te boven ging.

Vooral de dames, die we reeds meermalen met zoveel genoegen zagen optreden, hadden ook in dezen in alles het leeuwenaandel. Hun lieve voordracht, heldere duidelijke stemmetjes, gepaard met de soms roerende taal van den gevierden **Cremer** brachten niet zelden de gemoederen in beweging. Ja, waarlijk! Quel langage abondant, comme cela coule de source! Menige traan zag men uit zijn schuilplaats te voorschijn treden, ten teken, dat het menschelijk gevoel nog niet ganschelijk van de aarde is verbannen. Het stukje «De twee dooven» blijspel in 1 bedrijf door Leonard, liep ook vrij goed van stapel. 't Stukje zelf viel echter niet extra in smaak en zijn wij beter van K. en V. gewoon. Doch dat is eenmaal niet anders.

Was men nicht kann ändern
Muss man lassen schleudern.

Na afloop der voorstelling bedankte K. en V. voorzitter, de heer P. L. Dinkla, Ez., het publiek voor de betoonde belangstelling en deelde tevens mee, dat aanstonds het bal zou worden geopend. Vooraf echter nam nog de heer J. D. Weevers Stans het woord. Zijner gevoelde zich gedrongen de kamer, mede namens het publiek,

Rotterdamsch nieuwsblad, 25 september 1880:

in het belang der kunst hebben gedaan.

Daaronder behooren niet in de laatste plaats, de krachtige pogingen die de directie aanwendde om een eigen Nederlandsche tooneel-literatuur te verkrijgen en kon zij ook niet alles doen wat zij wel zou wenschen, met trots mag zij toch wijzen op tal van namen van bekwame schrijvers, die zij heeft aangespoord tot het leveren van eigen werk.

Van een dier schrijvers, den onlangs ontslapen **Cremer**, is voor de feestvoorstelling van Maandag een werk gekozen, *Emma Berthold*, het eerste oorspronkelijke dat in de twintig jaren van het bestaan van het zelfstandig gezelschap met onverdeelde ingenomenheid werd begroet. Eene hulde zal dit zijn aan den overleden auteur, een blijde herinnering voor het feestvierende gezelschap en een genot voor de vele belangstellenden die zich zeker Maandag in den schouwburg zullen verdringen.

Moge die belangstelling het gezelschap blijven ten goede komen, moge het streven naar het hoogste, het schoonste, dat we dankbaar in het gezelschap moeten erkennen, al blijft het volmaakte ook voor haar onbereikbaar, de waardeering blijven vinden die het verdient,

Rotterdamsch nieuwsblad, 29 september 1880:

hield der toeschouwers bij.

Als hulde aan de nagedachtenis van **Cremer** en tevens tot karakteriseering van het streven van dit gezelschap, was **Cremer Emma Berthold** voor deze feestvoorstelling gekozen. **Emma Berthold**, het eerste oorspronkelijke stuk op het Rotterdamse repertoire, is hier herhaalde malen, ofschoon met andere besetting, gespeeld. Over de opvoering kunnen wij das zeer kort zijn. Geschreven in een overgangstijdsperk, toen de natuurlijke richting, die in Rotterdam het eerst en krachtigst werd ingeslagen, zich nog ternauwernood aan den gezwellen stijl van vroeger kon onttrekken, kieven er nog te veel eigenaardigheden van dien vroegeren toestand aan om den smaak van het tegenwoordige publiek te kunnen bevredigen. Niettemin komen er uitstekend godachtige tooneelen en fijne karakterteekeningen in voor; het minst is de schrijver echter geslaagd in de hoofdperson Emma en Laura Berthold en Edvard van Wilsveld. De dames Beersmaas en Van Rijk en de heer Korlaar maakten er echter van wat er van te maken is, alleen den laatste had wat meer warmte en helderheid niet geschaad; vooral in het tweede tooneel in het eerste gesprek met Emma miste hij de kordate en kloekheid, die wij in een zoo officier terecht verwachten. De heer Van Zuylen en mev. Egner — Van Dam Feten als Harmen en Hansje het komisch element tot zijn recht komen, de eerste wel wat te veel, kennelijk tegen de bedoeling van den schrijver, die o. a. in de dronkemannen-scène er nog wel uitdrukkelijk bijvoegde, dat maar een licht zwaaivende houding moest aangenomen worden. Voegen wij er nog bij, dat de heeren D. Haspels en Christijn en mev. Valois met de aan dit gezelschap eigen zorg hun rol vervulden, dan rest ons alleen maar een bijzondere hulde te brengen aan den heer J. Haspels, die als Casper Baks toonde een kunstenaar van den echten stempel te zijn. Zijn houding, woorden, niets verrast den lagen lasteraar en bedrieger, die zoveel jaren door zijn anonieme lasterbrieven en schijnheilige voorspoken de verdoelheid brengt in en het ongeluk over de familie, waarin hij als wees huisvesting en verzorging heeft gevonden. Men kan het begrijpen dat iemand die zich zoo uitnemend achter het masker van goedheid weet te verbergen, door de arme weduwe en haar kinderen als reddende engel benad en geëerd wordt. Eerst in de beide laatste tooneelen wordt hem dit masker afgerukt en toont hij zich in zijn ware gedaante. Om dit meeslijk en oordankbaar karakter tot het laatste oogenblik toe juist en natuurlijk vol te houden behoort een talent, dat de heer Haspels gisteravond getoond heeft in de hoogste mate te bezitten. Casper Baks werd door hem onverbeterlijk weergespeeld.

Na de voorstelling, die met belangstelling door het talrijk aanwezig publiek gevolgd werd, besloten zich de vereenigden en enkele

Prof. Pierson uit Amsterdam, namens het hoofdbestuur van het Nederlandsch Tooneelverbond sprekende, sprak met waardeering over het streven naar natuurlijkheid en naar het nationale in het Rotterdamse tooneelgezelschap. De verhouding van de Hollanders over het algemeen tegenover het Hollandsch tooneel besprekende, verklaarde hij, dat wij daarbij te weinig op onze eigene eigenaardigheden letten. Hij stelde zich voor, dat men het tooneel als een spiegelbeeld van onszelf moeten beschouwen, dat aan het tooneel noodzakelijk onze eigen gebreken zoo wel als deugden moesten kieven. Waar, zooals hier, in de eerste plaats zorg gedragen wordt om het nationale karakter van de kunst in eere te houden, verdient dit onze hoogste waardeering.

De heer *Le Gras* achtte zich verplicht om na deze woorden zijn dank te betuigen aan hen die dit gezelschap in staat gesteld hebben het nationale in de tooneelspeelkunst in eere te brengen: aan de Nederlandsche tooneelschrijvers. Met een drank aan de heeren Lodewijk Mulder en Rosier Faassen gewijd, de eenige schrijvers, die nog in den foyer aanwezig waren, besloot hij zijn toespraak.

Ook namens zijn collega Faassen, dankte de heer *Mulder* op dezen drank. Eerst zette hij uiteen, hoe vroeger de Nederlandsche schrijvers zich van het tooneel afwendden, omdat zij meenden daar geen vertolkers te vinden; de Nederlandersche tooneelkunstenaars van hun landgenooten omdat zij zich verbeeldden, daarin geen goede tooneelschrijvers te zullen vinden. Met zijn *Emma Berthold* brak **Cremer** toen het ijs, waarna velen anderen volgden; daarna achtte spr. het gepast hier met een enkel woord hulde te brengen aan de nagedachtenis van **Cremer**. Langzamerhand bleek de meerdere geschiktheid van de Nederlandsche tooneelspelers om nationale toestanden weer te geven; aan de uitnemende wijze waarop zij dit deden was dan ook het grootste succes der oorspronkelijke stukken te danken. Van zijn eigen werk *de Kiezenvereniging van Stellingdijk* sprekende, verklaarde hij ten minste, dat toen hij het zag opvoeren, hij zijn eigen stuk haast niet kende, doordat de acteurs er meer in gelegd hadden dan hij meende, dat er in zat. Met den wensch, dat de Nederlandsche schrijvers zich steeds opgewekt zouden gevoelen te werken voor het Rotterdamse tooneel, waar zij zulke goede vertolkers vinden, besloot hij zijn toespraak, die zeer werd toegejuicht.

Na nog een kort gezellig samenzijn, verlieten de meeste aanwezigen ten ruim half twee uren den foyer, een aangename herinnering aan het verlopen medestemmende. Mogen deze bijeenkomst ook strekken om voor de toekomst de handen te doen ineen slaan en het behoud van het vele goede te verzekeren, dat met rooieel moede en inspanning bijeengebracht is.

Rotterdamsch nieuwsblad, 29 september 1880:

Aanvang 7¹/₂ ure.

GROOTE SCHOUWBURG.

Bestuur: LE GRAS, VAN ZUYLEN & HASPELS

VRIJDAG 1 OCTOBER. Half Acht ure.

EMMA BERTHOLD.

Tooneelspel 7 Tafr. door J. J. CREMER

ROTTERDAMSCH E BRIEVEN.

Maandagavond werd hier het twintigjarig bestaan van een eigen Rotterdamsch Tooneelgezelschap feestelijk herdacht. De heeren Le Gras, van Zuylen en Haspels, directeuren van het tegenwoordig gezelschap, hadden daartoe een feestvoorstelling georganiseerd. *Emma Berthold*, van wijlen **Cremer**, was in dit twintigjarig tijdperk het eerste oorspronkelijke tooneelwerk geweest dat door het Rotterdamsch gezelschap opgevoerd uitnemend succes had gehad; aan den sluitavond van deze periode, aan den vooravond van een nieuw tijdperk meende de directie geene betere keuze te kunnen doen dan ook nu *Emma Berthold*. 't Was tevens een hulde aan den te vroeg ontslapen auteur, wiens werk nog zooveel schoons, zooveel waars, zooveel natuurlijks bevat, dat kritiek bijna heiligschennis wordt. Mag ik er alleen van zeggen, dat Mevr. Cath. Beersmans een uitmuntende *Emma Berthold* was, en dat ons gezels-

het tooneel bestond.

Na dezen nog een hulde aan **Cremer** door Lodewijk Mulder, die tevens namens zichzelf en Rosier Faassen dank betuigde voor den dronk op hen, als Nederlandsche auteurs, uitgebracht. De schrijver van de *Kiesvereniging van Stellendijk*, die, hoewel hij beweerde niet te kunnen praten, werkelijk *causeur* bleek te zijn, bracht ons gezelschap lof voor de wijze van opvoering van zijn werk.

Daarmede stap ik van de reeks toosten af. Hoe feestelijk echter het aanzien was door de bloemen en het groen aan zaal en foyer gegeven, — de rechte feestelijke stemming ontbrak — omdat ieder wel tot feestelijk herdenken geneigd was, maar ook juist omdat al de hier aanwezige belangstellenden in het tooneel gevoelden, dat krachtige pogingen moesten worden aangewend tot behoud van wat men een twintig jaren lang had bezeten, omdat men gevoelde dat het beroep op krachtigen steun door den Heer Le Gras gedaan, een kreet tot redding, een bede om behoud was. Twintig jaren lang heeft Rotterdam uit eigen kracht een eigen, goed tooneelgezelschap bezeten; een tooneelgezelschap, dat sedert zijn optreden

deze feestelijkheid bij te wonen, hadden aangenomen, namelijk Lodewijk Mulder en Rosier Faassen.

De heer Lodewijk Mulder nam daarop voor zichzelf en den heer Faassen het woord. Hij bracht het verleden in herinnering. Er waren in een vroeger tijdperk acteurs die of door gemis aan bekwaamheid en ontwikkeling of door gehechtheid aan versleten routine, geen bijval meer vonden bij het opkomend geslacht. Sprak men met die acteurs, dan antwoordden zij: "geef ons betere stukken, dan zullen wij anders spelen." Wendde men zich dan tot hen van wie men mocht vermoeden dat zij in het gebrek aan een eigen tooneellitteratuur konden voorzien, dan antwoordden deze: "geef ons eerst andere acteurs, daar we voor de tooneelspelers, zooals die er thans zijn, niet schrijven kunnen." En zoo bleef men in dien cirkelgang rondloopen, totdat er eindelijk een kwam die de baan brak. Het was **Cremer**, met de Emma Berthold. Sedert zijn de tijden weder vooruitgegaan. In verhouding tot het verleden was de Emma Berthold bij hare verschijning geheel eenvoudig en natuur. Thans zou men daar alweder wat op moeten afdingen. **Cremer** was niet zoo los van de oude sleur als wij het heden zijn, maar dat neemt niet weg dat hem als de baanbreker van een eigen tooneellitteratuur, die eenvoudig en waarheid ten grondslag heeft, alle hulde verdient gebracht te worden. En dat onze tooneelspelers zich sedert hebben weten te vervormen, daarvan getuigen zoovele voorstellingen van het personeel der heeren Le Gras, van Zuylen & Haspels, die o. a. des sprekers tooneelwerk hebben weten ten tooneele te brengen op eene wijze, die er meer uit te voorschijn deed treden dan hij zelf vermoedde dat er in zat. Hij hoopt dat er altijd zoodanige samenwerking tusschen auteurs en acteurs zal blijken te bestaan, en wijdde ten slotte zijn dronk aan den voorspoed van het Rotterdamsch tooneel.

Tot lang na middernacht bleef men gezellig bijeen.

Arnhemsche courant, 22 oktober 1880:

Gemengde berigten.

Te Antwerpen is in den nederlandschen schouwburg het tooneelsaizoen geopend met *Emma Berthold* van J. J. **Cremer**.

Delftsche courant, 29 oktober 1880:

— Door de Rotterdamsche tooneelisten onder het bestuur der heeren Le Gras, Van Zuylen en Haspels zal a. s. Woensdag alhier worden opgevoerd het bekende tooneelspel van **Cremer: Emma Berthold**.

De Vlaamsche kunstbode, 1880:

gebracht met een der beste stukken uit het Noordnederlandsch repertorium; maar door die opvoering werd eene welgepaste hulde gebracht aan de nagedachtenis van een diepbetreurden volksschrijver.

Wel was dit keurig tooneelspel, om de waarheid te zeggen, misschien wat te fijn voor ons op groote effektdramas verslingerd 'zondagspubliek'⁽¹⁾, - doch men mag zeggen, dat *Emma Berthold* hier over 't algemeen een hartelijk onthaal heeft genoten, zoodat de bijzonderste artisten meer dan eens met geestdrift werden teruggeroepen.

Het zal wel zeker niet noodig wezen, hier de hooge letterkundige verdiensten van Cremer's comédie te doen uitschijnen, - al wat uit de pen van den geliefden schrijver der *Betuwsche Novellen* is gevloeid draagt den stempel van zijn zeldzaam talent; - maar ook van een louter dramatisch opzicht beschouwd treft men in dit stuk vele terecht gewaardeerde schoonheden aan. Het is over 't algemeen kloek van bouw, ofschoon in een paar tooneelen wel een zweem van langwijligheid ligt. Wat de scenieke handeling betreft, deze is flink naar de natuur opgevat, en, op kleine bijzonderheden na, met veel kunde geleid. Daarbij geeft het stuk blijk van eene rechtzinnige karakterstudie en een helder begrip van den wederzijdschen invloed, dien de verschillige in een tooneel werk optredende personages op het beoogde dramatisch conflict moeten te weeg brengen. En al heeft de rol der heldin wellicht niet al het 'relief' dat men van zulke rol verwacht - immers, slechts in één enkel tooneel treedt Emma waarlijk op den voorgrond - toch mag men gerust zeggen dat de rollen knap getypeerd en met veel tooneelkennis uitgewerkt zijn.

Cremer was een der eerste, zoo niet de eerste, die afbrak met den ouden sleur der rethorikaal-romantische school op tooneelgebied. Hij wou een stuk schrijven, vrij van al dien

conventioneelen bombast, die tot dan toe in de Hollandsche stukken schering en inslag was. Zijn streven was waarheid, eenvoud, natuur. Welnu, die proef mag vrij goed geslaagd heeten, ofschoon Cremer, althans in 't schetsen zijner hoofdrol, zelf nog een paar malen in het pathos verviel. - Kortom, de waarheid is dat de schrijver van *Emma Berthold* zich, door dat enkel stuk, op dramatisch gebied in meer dan één opzicht verdienstelijk heeft gemaakt; want Cremer wordt voor de Noordnederlandsche tooneelliteratuur als de baanbreker der moderne richting beschouwd.

Onze Antwerpsche artisten hebben aan de vertolking van *Emma Berthold* blijkbaar hunne beste zorgen gewijd. Volmaaktheid in alles en bij allen had men natuurlijk bij deze eerste voorstelling niet; doch elkeen was in zijne rol goed op zijne plaats. - Vooreerst Mevr. Marie Verstraeten, in de vrij ondankbare titelrol. In haar spel lag gedurende de eerste tafereelen eene berekende koelheid, waaronder zij krachtdadig hare geheime zielesmart verbergt, tot op het oogenblik dat Emma Berthold den schijnheiligen Casper ontmaskert en in uitgelaten verontwaardiging den lasteraar zijne snoodheid in 't aangezicht werpt. In dit aangrijpend tooneel heeft Mevr. Marie Verstraeten, als opvatting, als mimiek, als kracht van spel, waarlijk zich zelven overtroffen. - Mej. Elisa Jonckers, de jonge debutante van verleden jaar, speelde vrij goed de ingenue-rol. Laura Berthold had oogenblikken die waarlijk veel indruk maakten. Mej. Jonckers speelt met gevoel en bezit een wezentlijken aanleg voor de dramatische kunst. Natuurlijk is het nog slechts een jong talent, dat nog in menig opzicht hoeft geleid en ontwikkeld te worden. Het is derhalve te hopen dat Mej. Jonckers zich niet door overmatigen vriendenlof of zelfvoldoening zal laten verblinden, maar door studie en oefening, naar volmaking streven zal. Kunstenares in den hoogerin zin is zij nog niet; maar zij kan en zal het worden, indien zij althans ernstig voortstudeert en de opmerkingen harer kunstgezellen, vooral die van haren bestuurder M. Victor Driessens, gewetensvol benuttigt. - De heer Lemmens genoot, als altijd, veel bijval in zijne minnaarsrol. Zijn

'Edward Van Wilsveld' was echter wel een weinigje te sentimenteel voor een zeeofficier. Doch 't komt ons voor dat dit gedeeltelijk aan de rol zelf ligt, die door Cremer, wellicht wegens het contrast met den majoor, wat te veel geïdealiseerd is.

- Eene bijzonder gunstige melding verdienen nog de heeren J. Dierckx, een onverbeterlijke Majoor, en Van Kuyk (Casper), die aan zijne tartuffenrol veel karakter heeft weten te geven. - Ook de bijrollen waren in goede handen.

Voor de tweede voorstelling had men andermaal een oorspronkelijk tooneelstuk gekozen: *De hand Gods*, het beste van onzen vlaamschen tooneeldichter Ducaju. Dit roerend drama vond zijn gewonen bijval - 'un vrai succès de larmes' - waarna het blijspel *De gestoorde Bruiloft* tranen lachen deed.

Verder speelde men nog: *De gedenkschriften van den duivel*, en *Marmeren beelden*, beide naar het fransch; *De Dronkaard*, het gunstig bekend volksdrama van P.F. Van Kerchoven; *Emma Berthold* (2de opvoering) en een aantal blijspelen, waaronder het boertige stukje *Soort bij soort*, van Vanden Brande.

Zooals men ziet is uit het oogpunt der kunst het begin van ons tooneeljaar uitmuntend, en met veel belangstelling wordt het vervolg te gemoet gezien. Zal men op den ingeslagen weg blijven voortgaan en voortdurend, trachten de belangen der tooneelisten zooveel mogelijk met die der kunst in overeenstemming te houden? Wij durven het hopen; maar ook en wel vooral, dat het publiek de loffelijke pogingen van ons Nationaal Tooneelgezelschap in voldoende mate moge steunen.

A.J. COSYN.

- In vervanging van het *Letterkundig Jaarboekje*, dat met den dood van Vader Rens onderbleef, wordt thans door een westvlaamschen uitgever, den heer De Seyn-Verhougstate van Rousselare een *Letterkundig Album* gesticht, waarvan de eerste bundel met Nieuwjaar 1881 verschijnen zal. Naast bijdragen van 'onze voornaamste dichters en prozaschrijvers' zal het werk ook een portret in koperets bevatten.

- In de *Bibliothèque Universelle et Revue Suisse* verscheen eene fransche, en in de *Deutsche Rundschau* eene Duitsche novelle-vertaling naar Mej. Loveling.

- Het *Athenaeum* meldt dat een bundel gedichten van Robert Burns, in eigen manuscript van den dichter, is aangeboden voor het Burns-monument te Ayr.

- De heer Ch. de la Mar heeft Cremer's roman '*Tooneel-spelers*' tot een drama omgewerkt, waarin de schrijver zelf de hoofdrol zal vervullen.

- Op 16 Maart 1881 zal in Nederland de 300sten verjaring van Hooft's geboortedag plechtig worden gevierd. De commissie heeft besloten te Amsterdam in het huis waar de beroemde dichter woonde, eenen gedenksteen te plaatsen. Alsdan zou ook Hooft's blijspel *Warenar* worden opgevoerd, en een fragment uit zijn *Granida*. - De groote zaal van het slot te Muiden zal te dezer gelegenheid geheel worden gerestaureerd.

- De heer Gerard Keller, lid der 'Cremer-Commissie' heeft aan al de vrienden en vereerders van den diepbetreurden volksschrijver eenen oproep gericht, om het werk der oprichting van een gedenkteken aan Cremer te ondersteunen.

Nederlandsch tooneel.

Antwerpen.

- 5 tot 15 oktober. -

OPGEVOERDE STUKKEN: Oorspronkelijk: *Emma Berthold*, tooneelspel (7 tafereelen); *De Hand Gods*, drama, (3 beb.); *De Dronkaard*, drama (3 bed.); *Soort bij Soort*, blijspel (1 bed.) - Vertaald: *Robin of de Gedenkschriften van den Duivel*, tooneelspel (3 bed.); *Marmeren Beelden*, drama (5 bed.); *De gestoorde Bruiloft*, blijspel (1 bed.); *Een knecht die zijnen dienst kent*, blijspel (1 bedrijf).

Onze in vereeniging verbonden tooneelisten - die dit jaar optreden volgens een nieuw stelsel van bestuur en bezoldiging, alsook met een gewijzigd lastcohier, - hebben op voortreffelijke wijze den Nationalen Schouwburg heropend.

De eerste voorstelling had plaats op zondag, 3 October jl. en bestond uit *Emma Berthold* van wijlen J.J. Cremer. Niet alleen werd alzoo ons vlaamsch publiek in kennis

Dagblad van Friesland, 16 juli 1881:

HARLINGEN, 14 Juli. De kermis is voorbij met al haar lust en last; begunstigd door schoon zomerweder — eene zeldzaamheid voor eene Harlinger kermis — is er een vrij druk gebruik gemaakt van de gelegenheid tot genot. In de laatste dagen heeft het publiek zoo algemeene belangstelling getoond, dat de Stads-schouwburg, de Harmonie en het nationaal théâtre van den heer Veith avond op avond buitengewoon druk werden bezocht.

Maar toen ook de kermis over was, scheen men als afgesproken te hebben, om dadelijk weer te keeren tot de gewone bezigheden; de eerste der drie buitengewone tooneelvoorstellingen kon, wegens het klein getal bezoekers, niet doorgaan. Gisteren avond, toen *Emma Berthold* van onzen Cremer werd opgevoerd, was er evenwel publiek genoeg om de voorstelling te doen doorgaan, en wie gekomen waren, hebben zich dat niet beklagd. De dames Beersmans, Valois—Sablairolles, van Rijk en Egener—Van Dam, en de heeren

stellingen kon, wegens het klein getal bezoekers, niet doorgaan. Gisteren avond, toen *Emma Berthold* van onzen Cremer werd opgevoerd, was er evenwel publiek genoeg om de voorstelling te doen doorgaan, en wie gekomen waren, hebben zich dat niet beklagd. De dames Beersmans, Valois—Sablairolles, van Rijk en Egener—Van Dam, en de heeren Van Zuylen, Haspels, Crispijn en Nieuwland vertolkten het fijn gedachte tooneelspel zoo juist en verhoogden er de waarde zoozeer van door eene juiste opvatting en een levendig spel, dat het publiek opgetogen den schouwburg verliet.

Heden avond zal eene afscheidsvoorstelling worden gegeven door de opvoering van *De Bibliothekaris*, daar de eerste voorstelling van dat stuk op 6 Juli werd gedrukt door de nasleep der hardzeilpartij op dien dag. Wij zouden wel wenschen, dat deze afscheidsvoorstelling, als een adieu van ons publiek, een talrijk gehoor trok.

Franeker courant, 16 oktober 1881:

Vrijdag 6 Jan. „Borger,” Joure, tooneelsp. :
Emma Berthold, blijspel : Het bedrogen drietal.

Jaarboekje van het Nederlandsche vredebond, 1881:

minst beduidende woorden gloed, leven en beteekenis wist te geven. Ofschoon zijne drie tooneelstukken gemeenlijk minder werden gewaardeerd, bezit **EMMA BERTHOLD** toch onmiskenbare dramatische waarde en is dit tooneelstuk niet altijd billijk beoordeeld.

J.J. Cremer. Eerste artikel. Emma Berthold. Tooneelspel, door J.J. Cremer. In: Litterarische fantasien en kritieken. Deel 15 (1884), p. 52-59. Link naar artikel:
http://www.dbnl.org/tekst/busk001litt15_01/busk001litt15_01_0004.php

Hoornsche courant, 22 maart 1885:

B I N N E N L A N D.
Dinsdag 17 dezer gaf de Raderijderskamer *Hofdijk* weder eene openbare uitvoering; de werkende leden hielden hunne krachten gewaagd aan het schone tooneelstuk van Cremer, **Emma Berthold**. Voor een volle zaal werd het dien avond in het *Park* opgevoerd, maar, hoewel de rollen voor het meereendeel met goeden wil en enkele niet onverdienstelijk werden vervuld, raden wij de kamer aan hunne krachten liever aan minder moeilijke stukken te wijden.

Suriname nu, 24 mei 1887:

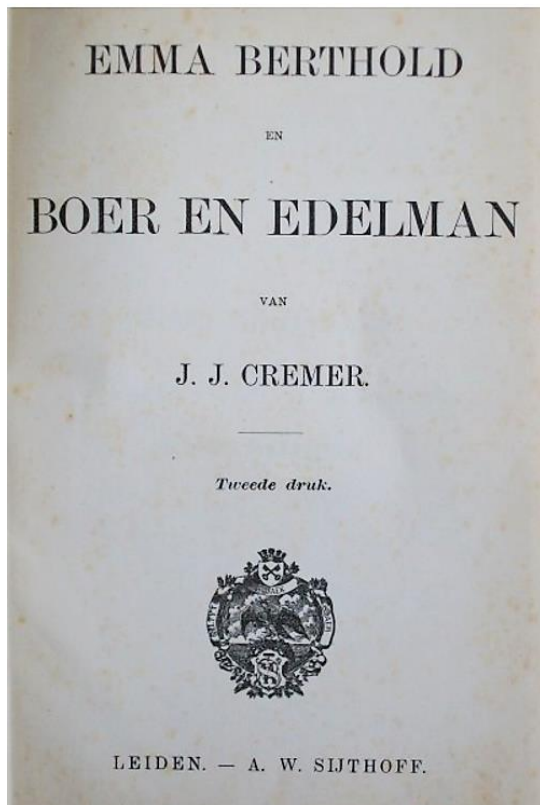
24 Mei

1818 **Geboren:** Willem Eduard Herman Winkels ("den ouden Heer Furet"), boekbinder / bibliotheekhouder in Suriname / tekenaar / schilder / schrijver / dichter: Slavernij en emancipatie / De kolonie Suriname

1854 **Geboren:** Constantijn "Friso" Pinas, slaaf van FG Caupin

1887 1e opvoering van toneelgezelschap Melpomene: JJ Cremers "Emma Berthold"

2^e druk 1887:

Dagblad van Zuidholland en sGravenhage, 25 september 1891:

* HAARLEM, 24 September. De Letterlievende Vereeniging „J. J. Cremer” alhier zal, ter gelegenheid van haar tienjarig bestaan, een tooneelwedstrijd houden tusschen Rederijderskamers en Liefhebberij-Tooneelgezelschappen in Nederland en België. Op 13 October zal de feestvierende Vereeniging den wedstrijd openen met „Emma Berthold”, tooneelspel door J. J. Cremer.

Opregte Haarlemsche courant, 15 oktober 1891:

Tienjarig bestaan der Letterlievende Vereeniging J. J. Cremer.

Gisteren avond werd de rij der feestelijkheden geopend, waarmede bovengenoemde Vereeniging haar tienjarig bestaan denkt te vieren. Men weet, dat er voor dezen winter een tooneelwedstrijd door de Vereeniging is uitgeschreven. Gisteren was het de openingsvoorstelling, buiten mededinging, door de leden der Vereeniging zelve gegeven. De overvolle Schouwburg bewees, dat de belangstelling in „Cremer” groot en de verwachting aangaande het te spelen stuk „Emma Berthold” van J. J. Cremer daarmede in overeenstemming was.

Nadat door het strijkorkest van het stedelijk muziekkorps een feestmarsch, opgedragen aan het bestuur en de werkende leden der Letterlievende Vereeniging „J. J. Cremer” door den heer *Kriens* was ten uitvoer gebracht, opende de voorzitter, de heer *G. J. van Gasteren*, de bijeenkomst en den heer *Kriens* als bewijs van hulde een lauwerkrans aanbiedende, dankte hij hem voor zijne schoone compositie en heette de aanwezigen hartelijk welkom, in het bijzonder den beschermheer, den heer *J. T. Cremer*, en de beide dochters van den heer *J. J. Cremer*, aan wien de Vereeniging haar naam is verschuldigd.

Hierna werd met de openingsvoorstelling een aanvang gemaakt en werden de toeschouwers geboeid door het tooneelstuk, dat waarlijk aan hen die het

Het vaderland, 16 oktober 1891:

Gisterenavond werd de rij der feestelijkheden geopend, waarmede de Vereeniging J. J. Cremer haar tienjarig bestaan denkt te vieren. Men weet, dat er voor dezen winter een tooneelwedstrijd is uitgeschreven; gisteren was het de openingsvoorstelling, buiten mededinging, door de Vereeniging zelf gegeven. De overvolle schouwburg bewees, dat de belangstelling groot en de verwachting aangaande het te spelen stuk, Cremers *Emma Berthold*, daarmede in overeenstemming was. Nadat door het strijkorkoos van het stedelijk muziekcorps een feestmarsch, opgedragen aan het bestuur en de werkende leden der Vereeniging, door den heer Kriens was ten uitvoer gebracht, opende de voorzitter, de heer G. J. Van Gasteren, de bijeenkomst en den heer Kriens als bewijs van hulde een lauwerkrans aanbiedende, dankte hij hem voor zijn schoone compositie en heette hij de aanwezigen hartelijk welkom, in het bijzonder den beschermheer, den heer J. T. Cremer, en de beide dochters van den heer J. J. Cremer, aan wien de Vereeniging haar naam is verschuldigd. Hierna werd met de openingsvoorstelling een aanvang gemaakt en werden de toeschouwers geboeid door het tooneelstuk, dat waarlijk aan hen, die het spelen, geen gemakkelijke taak oplegt. Er kan hier natuurlijk geen kwestie van critiek zijn; in het algemeen schon ons het spel lang niet onverdienstelijk; Harmen de knecht was kostelijk. Van de gelegenheid tot dansen, na afloop der voorstelling, werd door

Nieuwe Haarlemsche courant, 16 september 1891:

— De letterlievende vereeniging J. J. Cremer alhier heeft eergisteren-avond de rij der feestelijkheden geopend waarmede zij haar 10 jarig bestaan denkt te vieren, met eene uitvoering van Cremer's *Emma Berthold*.

De bijeenkomst werd door den Voorzitter, den Heer G. J. Van Gasteren, met eene rede geopend terwijl ook door hem aan den Heer Kriens een lauwerkrans werd aangeboden met eene dankbetuiging voor den schoonen feestmarsch, welke de Heer Kriens had gecomponeerd en opgedragen aan de vereeniging J. J. Cremer. Deze fraaie feestmarsch werd Dinsdag-avond met veel succes ten gehore gebracht.

Opregte Steemwijker courant, 18 december 1892:

REDERIJKERSKAMER

„Onno Z. v. Haren”
te WOLVEGA.

Openbare Vergadering
op *Vrijdag en Maandag*
23 en 26 Dec.

ten huize van den Heer H. RIJL.

Aanvang 7 uur.

OPVOERING VAN:

I.

EMMA BERTHOLD.

Tooneelspel in vijf bedrijven en zeven af-
deelingen, door J. J. CREMER.

II.

De bedrogen Kastelein.

Bijspel in één bedrijf, door J. A. HOLTROP.

ENTREE 23 Dec. 1e Rang 60 cents

De Israeliet, 2 november 1894:

VEENDAM, 29 Oct. De Israël. Jongelings-
vereeniging alhier bood Zondag, 28 Tisjri, haren
leden een genotvollen avond aan. Men gaf, met
medewerking van dames een tooneelspel, „Emma
Berthold” van J. J. **Cremer**, en een klucht: „Een
vrijage in 't Kamp” van E. Afman. Gaven dames
en heeren dilettanten in het laatste stukje ge-
legenheid, het publiek te doen schudden van 't
lachen, in het eerste genoot men kunst, zooals men
die zelden van liethebberij-vereenigingen te zien
krijgt. Daarom wenschen wij niet onvermeld te
laten, dat de heer M. H. Cohen den majoor van
Witsveld kranig typeerde, dat zijn zoon Eduard
(de heer M. Polak Az.) speelde met gevoel, dat
de moeilijke en verdienstelijke rollen van Casper
Baks en Otto Bright (de h.h. B. de Levie en
J. J. de Levie) in goede handen waren, en dat
Harmen en Hansje, dienstboden, (mejufr. J. H.
Cohen en mejufr. M. de Levie) geestige too-
neeltjes te aanschouwen gaven. Mejufr. R. de
Levie had als Mevr. de Wed. Berthold verdien-
stelijke oogenblikken, en de dames de Levie—v.
Dam en H. Polak oogstten beiden succes door
hare juiste opvatting van de rollen als Laura

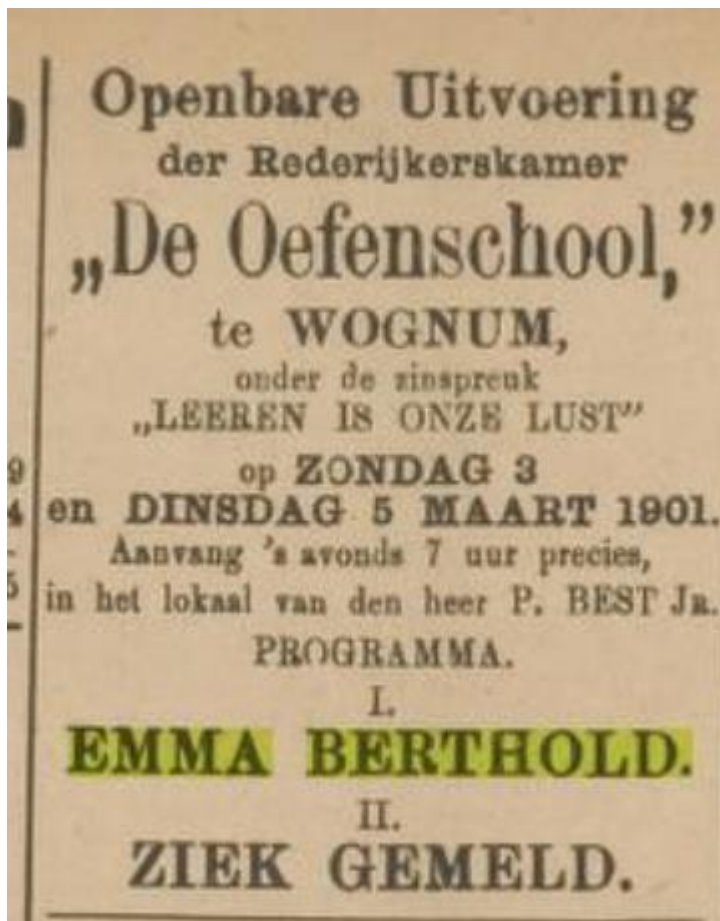
Cohen en mejuffr. M. de Levie) geestige tooneeltjes te aanschouwen gaven: Mejuffr. R. de Levie, had als Mevr. de Wed. Berthold verdienstelijke oogenblikken, en de dames de Levie—v. Dam en H. Polak oogstten beiden succes door hare juiste opvatting van de rollen als Laura en Emma, dochters van de Wed. Berthold. Niet minder dan de uitvoerders droeg tot het succes bij de stille werkring van den verdienstelijken instructeur, den heer J. J. Voorzanger, die dan ook voor zijne belangelooze toewijding zich onder applaus, met een prachtigen lauwerkrans, door het bestuur aangeboden, vereerd zag. Eenige bouquetten der dames aangeboden, alsmede enkele woorden van dank gesproken namens de aanwezige leden door onzen geachten leeraar, den heer Ch. van Witsen, bewezen ten duidelijkste, dat het genotene werd op prijs gesteld en dat men innerlijk den wensch koesterde, zoodanige genotrijke avonden, die toch ook medewerken, om den band tusschen de leden eener gemeente te versterken, nog dikwijls te mogen doorbrengen.

Dagblad van ZuidHolland en sGravenhage, 11 maart 1897:

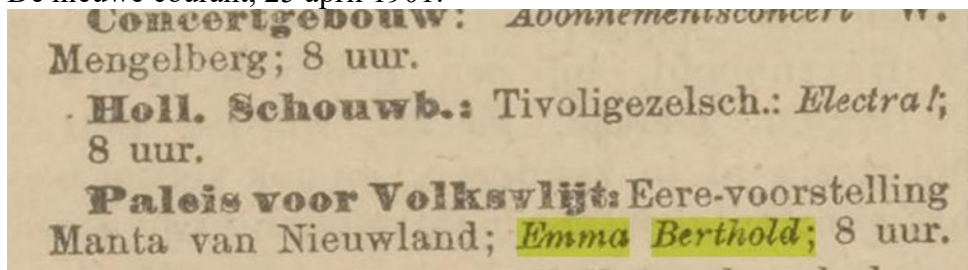
welkomst-cadeautje aan zijn vader vraagt.
In mijn vorig artikel zeide ik reeds, dat het in ons land gewoonte is, nieuwe oorspronkelijke stukken scherp te critiseeren, maar alleen *zij*, die zelven tooneelstukken hebben geschreven, weten hoe moeilijk het is aan de schrijftafel het effect van een stuk te beoordeelen, en hoe ontzachlijk veel er van de uitvoering afhangt. Het is bekend, dat de eerste voorstellingen van Cremers' **„Emma Berthold“** volstrekt geen succès hadden, en dat het toch later, door een ander gezelschap dan vroeger opgevoerd, een onnoemelijk aantal voorstellingen beleefde.

De opmerking is meer dan eens gemaakt, dat een *eerste* opvoering niet veel meer is, dan een generale repetitie en niet vóordat de

Hoornsche courant, 1 maart 1901:

De nieuwe courant, 25 april 1901:

De courant, 27 april 1901:

Het volksdagblad, 27 april 1901:

Emma Berthold.
Gisterenavond had in het Paleis voor Volksvlucht
eene eere-voorstelling plaats van den heer Manta
van Nieuwland. Men had daarvoor uitgekozen het
tooneelspel van Cremer, **Emma Berthold**, waarin
de heer Nieuwland den rol van Harmen vervulde,
terwijl mevr. Potharst-Grader heel lief den titelrol
speelde. Het stuk viel zeer in den smaak van het
vrij druk opgekomen publiek en de jubilaris werd
herhaaldelijk toegeroepen en geapplaudiseerd.

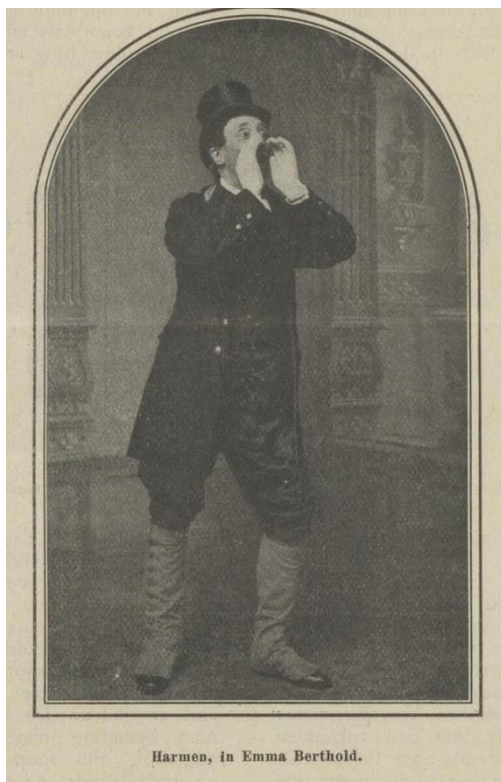
Limburger koerier, 12 september 1901:

heden genoeg gezegd te hebben. Want in details
treden wij nog niet.
Vanavond wordt opgevoerd „Marie-Jeanne, de
vrouw uit de volksklasse.”
Vrijdag „**Emma Berthold**”, het mooie tooneelspel
van J. J. Cremer.
Zaterdag het tooneelstuk „Bad-doctoren” en
waarschijnlijk Zondag als afscheidsvoorstelling:

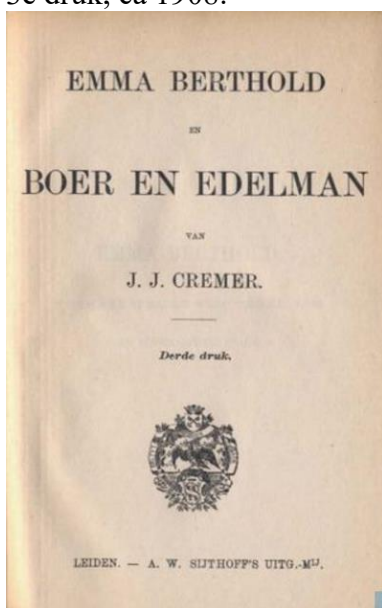
De bode, 20 november 1903:

Gorinchem. De Gorkumse onderwijzers-toneel-
vereniging voerde gepasseerde Zaterdag in 't publiek
op: **Emma Berthold**, van Cremer. Naar onze mening
op zeer verdienstelijke wijze. Het voornemen bestaat
om in naburige gemeenten ook uitvoeringen te geven.
Eventuele saldo's zullen in de kas van een of
andere onderwijzersinstelling worden gestort.

De courant, 20 april 1907:

3e druk, ca 1908:

Het vaderland, 9 maart 1909:

ESTHER DE BOER—VAN RIJK.

Woensdagavond viert zij hier haar 35-jarig jubilé in een harer beste, tevens aandoenlijkste rollen: als Kniertje in Op Hoop van Zegen.

Negentien jaar was zij toen ze in den Grooten Schouwburg te Rotterdam voor 't eerst de planken betrad als Selma in een nu vergeten stuk: Moeder en Zoon.

Van den Grooten Schouwburg onder Legras, Van Zuylen en Haspels volgde zij den tweeden genoemde naar den Kleinen — voor niet lang, de onderneming faalde. Rotterdam werd met Amsterdam verwisseld; onder Kreukniet en Poolman speelde zij in den Salon des Variétés, o. a. ook Moeder Pierrot in De verloren Zoon, de rol door haar gekozen voor haar zilveren jubilé.

En van Kreukniet kwam zij bij de Nederlandsche Tooneelvereeniging, welke zij tot nu toe trouw gebleven is.

Een lijst van de rollen te geven door haar vervuld, sedert ze als Laura in **Emma Berthold**, als de gravin in Vorstenschloof (1875) optrad, is ondoenlijk en... onnoodig. Niet in de quantiteit, maar in de qualiteit zij de verdienste. Al hadden wij haar maar alleen gezien als Kniertje of als de meld in Heyermans' stuk van dien naam: we zouden

Op de hoogte, 1911:

strekt.

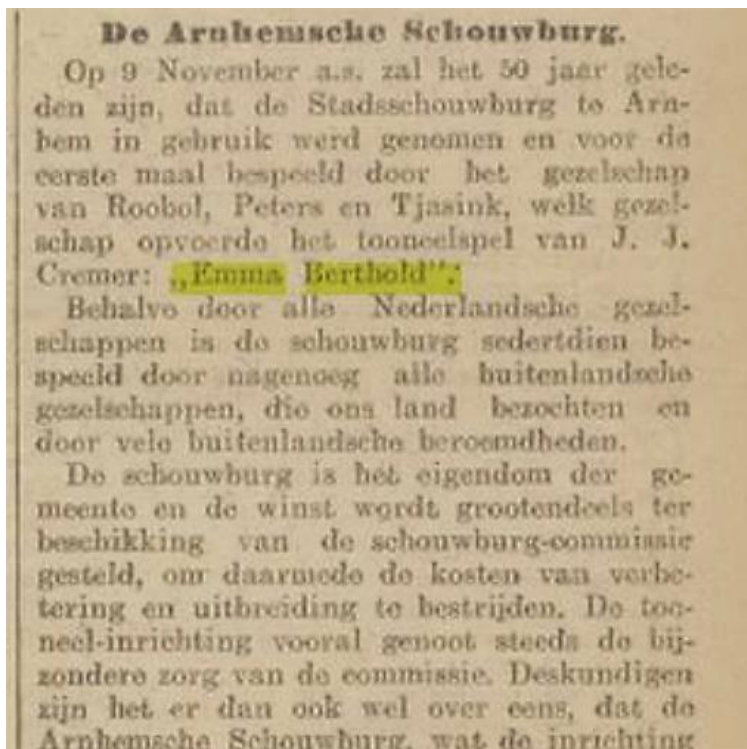
De uitschrijvende kamer, de Koninklijke Letterlievende Vereeniging: „J. J. Cremer” opent den wedstrijd met de vertooning van een stuk van haar beschermheer getiteld: „Emma Berthold,” hetzelfde, waarmede in 1865

de Arnhemsche schouwburg geopend is, bij welke gelegenheid Anton Peters een openingsrede uitsprak. Mevr. Kleine creëerde in „Emma Berthold” de titelrol; Bigot en zijn meisje speelden er de komische rollen in, ook juffr. Ellenberger, en L. J. Veltman voor den Verrader. Toen is het gebeurd, dat de auteur zelf, de heer J. J. Cremer, door het spel van L. J. Veltman zóo aangegrepen werd, dat hij van streek raakte, en mevrouw M. I. Kleine—Gartman den gevierden auteur een glas water moest geven anders ware hij flauw gevallen.

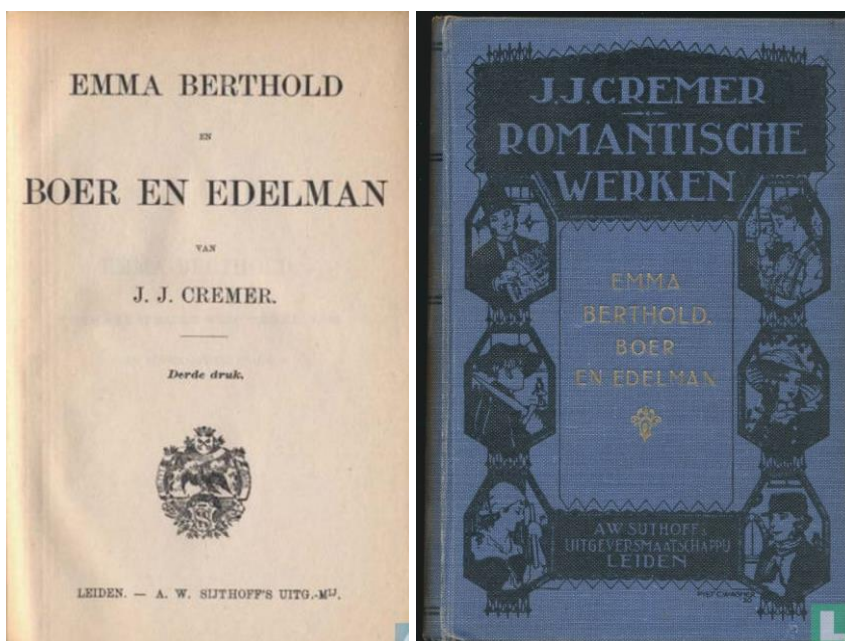
Ook een triomf der kunst!

De nieuwe courant, 30 oktober 1915:

Romantische werken, 1917, blauwe serie.

Romantische werken, rode serie, 1917:

Hoornsche courant, 18 december 1919:

MIDWOUD. Op Dinsdag 16 dezer gaf de Tooneelvereeniging „Onder Ons”, alhier een openbare uitvoering, na op den voorafgaanden Zondag haar generale repetitie te hebben gehouden. Op beide avonden was de zaal zeer goed bezet met een aandachtig publiek, dat naar de vertolking kwam zien en hooren van „Emma Berthold”, tooneelspel in 5 bedr. van J. J. Cremer, een stuk, dat door zijn tamelijk ingewikkelde intrige en niet steeds gemakkelijk vloeiende taal, hooge eischen stelt aan de spelers.

En hoewel de vereeniging bijna alleen jonge krachten telt, mag toch worden gezegd, dat er goed spel is geleverd.

Ook grimeur en musici voldeden best, zoodat de heer Boelhouwer als tolk van het publiek optredende, zijn dank mocht uiten voor de genoegelijke avond tevens den wensch uitende dat de vereeniging onder haar nieuwen leider den heer J. H. Avis weder een stapje mag vorderen op den weg naar volmaking.

De avondpost, 31 augustus 1927:

hemsche jongen" begon met een historisch vernaal „De lelie van 's-Gravenhage". Daarna ontplooidde zijn schrijverstalent zich ten volle in zijn over-Betuwsche Novellen, die alom in den lande gelezen werden en nog bekend zijn. Zijn tooneelstuk: „Emma Berthold", dateerend uit 1865, heeft lang repertoire gehouden.

De locomotief, 1 september 1928:

MEVR. DE BOER-VAN RIJK VIJF EN ZEVENTIG JAAR.

Zij vertelt van haar leven. „Weer actrice, als ik nog eens op de wereld kwam."

Ik was de veertiende big in de familie, zit mevrouw Esther de Boer-van Rijk met haar wonderlijk-komischen glimlach, die duizenden in den lande tot schaterlach dwong, te vertellen. Er waren er al dertien. Mijn jongste broertje was al drie, maar ze vonden toch, dat 13 een ongeluksgetal was, reden waarom ik in de wereld verschijnen moest, als no. 14. En dat was nou in het jaar, laat eens tellen 1853.. in Rotterdam en wel in de Rue du Poivre. Ja, zet u dat maar in het Fransch, dat staat beter voor een actrice. En nietwaar, het is heelemaal

vanwege het gedrang, en hij kreeg dan altijd een paar van de speculaasjes mee naar huis, en die gaf hij dan aan ons in de Rue du Poivre, ik zeg je, dat was me een rijkdom, dat leek ons de heele wereld.....

Er zelf van mee genietende, bijna als kind zoo jong nog, vertelt en babbelt die eeuwige jonge 75-jarige van die jeugd verder, tot we komen aan het oogenblik, dat Haspels haar eens zeg spelen als twintigjarig meisje in een liefhebberij-comedie, zooals dat toen heette.

— Zoo kwam ik bij Le Gras, Van Zuylen, en Haspels aan de echte comedie. Dat was in '74. Daar speelde ik mijn eerste rol als Laura in **Emma Berthold**. Ik was daar ingenuetje. Neen lach maar niet, ik ben óók jong geweest.

Dagblad van Noord-Brabant, 2 november 1928:

schap.

De mededeelingen over deze pracht-actrice in werkjes als „Onze Tooneelspelers" en dergelijke moeten derhalve onjuist zijn. Daarin wordt n.l. gemeld dat Mevr. de Boer—van Rijk geboren werd 29 Juli 1854 te Rotterdam en dus 74 jaar is en voor het eerst optrad bij Le Gras, van Zuylen en Haspels in de rol van „Laura" in **„Emma Berthold"** 1874 en derhalve 54 jaar actrice is.

Zij zou dan in alle geval haar 75e leefjaar en haar 55e tooneeljaar ingetreden zijn en hoopt deze beide nog in dit seizoen te voleindigen,

Winschoter courant, 17 december 1929:

— „Kunstliefde en Vriendschap“ te Bellingwolde gaf den 5 Dec. 1879 een uitvoering. Ondanks de bittere koude, scherp wind met sneeuwjacht uit het Oosten, waardoor zich overdag bijna niemand buiten vertoonde, was het bezoek toch groot. Eerst werd ten tooneele gevoerd „Emma Berthold“ een drama in zeven afdeelingen door J. J. Cremer, terwijl als nastukje gegeven werd „De twee dooven“, blijspel in één bedrijf door Leonard.

Oprechte Steenwijker courant, 27 december 1930:

Tooneelvereniging „Vriendenkring“ te St. wold.

UITVOERING

op Vrijdag 26 Dec. (2e Kerstdag) en Dinsdag 30 Dec. a.s., 's avonds half acht,
bij HERMAN PEN, Kerkbuurt.

OPVOERING VAN: I.

„Emma Berthold“.

Tooneelspel in 7 afdeelingen van J. J. CREMER.

II.

„Baas Jansen“.

Klucht in 1 bedrijf.

Na afloop Bal.

Entrée 50 cent.
Gehuwd paar 60 cent.

Nieuwe Haarlemsche courant, 18 april 1962:

„CREMER” tachtig jaar jong

Voortreffelijke voorstelling van „De familie Berthold”

HAARLEM, 18 april — De Letterlievende Vereniging „J. J. Cremer” heeft gisteravond in een zeer goed bezette stadsschouwburg haar tachtigjarig bestaan gevierd met een feestelijke voorstelling van „De familie Berthold”, naar „Emma Berthold” van de naamgever van de vereniging, Jacob Jan Cremer, de negentiende eeuwse Gelderse letterkundige. De moderne toneelbewerking, die overigens het romantisch karakter van dit familiedrama volledig intact laat, is van de hand van Henk Bakker, die de voorstelling ook heeft geregisseerd. „Cremer” geeft voor de leden van het Centrumcomité Koninginnedag reprises van de voorstelling op koninginnedag, 30 april, en op 3 mei.

„Cremer” heeft zich met dit stuk veel moeilijkheden op de hals gehaald, maar het is puntgaaf uit de strijd met de materie tevoorschijn gekomen. In de „Familie Berthold” wordt de geschiedenis verteld van de oude dame, mevrouw Berthold en haar beide dochters, Emma en Laura, die door een inwonende pleegzoon middels laster uit minnen, aan de rand van een maatschappelijk échec worden gebracht. Natuurlijk heeft de pleegzoon het op het familiefortuin gemunt, maar gelukkig is daar de verstoten zoon des huizes die te rechter tijd terugkeert in de ouderlijke woning om de pleegzoon te ontmaskeren.

Persoonlijk ken ik het oorspronkelijke werk van J. J. Cremer niet, maar ik moet zeggen, dat Henk Bakker erin geslaagd is er een volop genietelijk stuk van te maken. Hier en daar is het wat te lang, maar het geeft in vier bedrijven en acht tafereelen een reeks genrebeelden van het Gelderse leven in de negentiende eeuw, die het als curiositeit beslist nog doen. De intrige is erg doorzichtig, maar elk tafereel is op zichzelf door zijn informatief karakter boeiend genoeg om de aandacht gevangen te houden. Na het zien van deze voorstelling kan ik me voorstellen, dat J. J. Cremer vooral bekend is geworden als novellist en minder als toneel- en romanschrijver.

Henk Bakker heeft het succes echter bepaald. Door zijn bewerking, maar in nog sterker mate door zijn encenering. Hij had voor een uitstekende costumering gezorgd — vooral de damestoiletten waren bijzonder fraai — en hij bracht een aantal kostelijke typen op het toneel, waarbij de nadruk werd gelegd op het komische. De schouwburgdecors waren meer praktisch dan mooi. Maar

behalve deze meer oppervlakkige kanten, had Bakker ook gezorgd voor een kundige regie. Zo ontstond een voorstelling die meerdere malen boven het niveau van het stuk zelf uitkwam. Ik denk daarbij aan de scène in I tussen dochter Emma en de pleegzoon, die mij aan bepaalde scènes uit Tsjechow deed denken.

Er werd ook uitstekend geacteerd. Een groot compliment aan mevrouw Toos Hulsbergen Henning-Van Zijl, die de Emma-rol een sterk karakter mee gaf, soms mannelijk, maar nooit onvrouwelijk. Lucie Rinkel als haar jongere zusje Laura ontpopte zich als een verijnd actrice, die tijdens de moeilijke scène na de pauze een opmerkelijke beheersheid aan de dag legde. Wim Rijke was voortreffelijk als de schmechtige pleegzoon, een Tartuffe-figuur van grote allure. Temidden van deze zeer goed bezette rollen kon Dick van de Engel als Laura's amant Eduard, zich niet helemaal hanchaven.

Naast deze hoofdfiguren waren er talloze zeer knappe bijrollen te zien: Hans van Belle als een voortreffelijk acterende, speelse en knap dialect spreken- de knecht Harm; Nelliëtte Mooy als een kittige gediensstige; Agnes Kooren- blik als de statige mevrouw Berthold; Fons Cornet als een prachtige bulder- kolonel en een juweeltje van een dirig- ent van Jacq. Timmerman. Het is on- mogelijk alle medewerkers te noe- men omdat er teveel waren. Vermeld zij nog, dat leerlingen van To Venema op sierlijke wijze een menuet uitvoerden. Al met al dus een prachtige, sfeervolle voorstelling, het jubileum van de tachtigjarige „Cremer” waardig. Hopelijk zullen nog velen de voorstelling gaan zien.

Na afloop sprak de voorzitter van de Haarlemse Toneelclub, mr. J. Roggeveen een felicitatie uit namens H.T.C., welke hij vergezeld deed gaan van een uitbundig bloemstuk. Hij herinnerde daarbij aan de gemeenschappelijke taak waarvoor zowel „Cremer” als H.T.C. zich gesteld zien: het zich middels het beoefenen van de toneelspeelkunst ver- zetten tegen de vervlakking in deze tijd.

v. d. V.

2e klasse kader

„De Houtpoort”

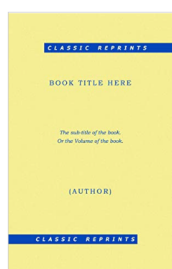
HAARLEM, 18 april — Onder leiding van de biljartclub „De Houtpoort” worden in het clublokaal van „De Houtpoort” aan de Grote Houtstraat op woensdag 25, donderdag 26, vrijdag 27, zaterdag 28 en zondag 29 april de tweede klasse kaderwedstrijden gehouden voor het kampioenschap van Haarlem. De lengte van de partijen bedraagt driehonderd caramboles.

De deelnemers zijn:

roe-
eve
nd.
rgd
nee
im-
ati-
rij-
zou
mie
be-
bij
wij-
ma-
ble
eid
an-
een
rst-

Book reprint 2021:

Afbeelding van de verkoper

Emma Berthold toneelspel in vijf bedrijven en zeven afdeelingen

Jacobus Johannes Cremer (1870)

Publicatiedatum: 2021

Verkoper: True World of Books, Delhi, India
Neem contact op met de verkoper

Verkoperscore: ★★★★★

Boek

Afdrukken op aanvraag

Nieuw - Softcover
Staat: Nieuw

US\$ 16,47

Valuta omrekenen

Gratis verzending
Van India naar de VS

Hoeveelheid: 10

Voeg toe aan winkelwagen

Softcover. Condition: New. 1870 edition. Pages: 111 Reprinted from 1870 edition. NO changes have been made to the original text. This is NOT a retyped or an ocr'd reprint. Illustrations, Index, if any, are included in black and white. The content of this print on demand book has not been changed. Each page is checked manually before printing. As this reprint is from very old book, there could be some missing or flawed pages, but we always try to make the book as complete as possible. Fold-outs, if any, are not part of the book. If the original book was published in multiple volumes then this reprint is of only one volume, not the whole set. Sewing binding for longer life, where the book block is actually sewn (smythe sewn/section sewn) with thread before binding which results in a more durable type of binding. THERE MIGHT BE DELAY THAN THE ESTIMATED DELIVERY DATE DUE TO COVID-19.

- Minder

Laatst bijgewerkt: 4 augustus 2022.

www.jacobcremer.nl